

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**“KÖPRÜALTI COCUKLARI” İLE “SOKAKLARDAN BİR ALİ” ROMANLA-
RININ SÖZ VARLIĞI VE İLETİLER BAKIMINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

GAMZE ARAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. YASİN KILIÇ**

AĞRI-2021

Her hakkı saklıdır.

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**“KÖPRÜALTI COCUKLARI” İLE “SOKAKLARDAN BİR ALİ” ROMANLA-
RININ SÖZ VARLIĞI VE İLETİLER BAKIMINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

GAMZE ARAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YASİN KILIÇ
AĞRI-2021

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “*Köprü Altı Çocukları*” ile “*Sokaklardan Bir Ali*” Romanların Söz Varlığı ve İletiler Bakımından Karşılaştırılması” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Δ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Δ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

[Gamze ARAS]

T.C

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Yasin KILIÇ danışmanlığında, Gamze ARAS tarafından hazırlanan bu çalışma 29/09/ 2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ İmza:

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Yasin KILIÇ İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğt. Üyesi Hatice COŞKUN İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../2021 tarih ve / nolu kararı ile onaylanmıştır.... /...../2021

Prof. Dr. İbrahim HAN

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İçindekiler Tablosu

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ	ii
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	iii
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
ÖNSÖZ	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
GRAFİKLER DİZİNİ	xiv
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Problemi	4
1.1.1. Alt Problemler	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Tanımlar	6
İKİNCİ BÖLÜM	8
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Çocuk Edebiyatı	8
2.1.1. Çocuk Edebiyatında Hikâye ve Roman	11
2.2. Söz Varlığı	12
2.2.1. Temel Söz Varlığı	13
2.2.2. Atasözleri	15

2.2.3. Deyimler	17
2.2.4. Terimler	19
2.2.5. İkilemeler	19
2.2.6. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)	21
2.2.7. Kalıplaşmış Sözler	24
2.2.8. Argo Sözler	25
2.3. Eğitsel İleti	27
2.4. Görsel İleti	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	29
3. HURİYE ÖNİZ VE CANAN TAN'IN HAYATI VE ESERLERİ	29
3.1. Huriye Öniz'in Hayatı ve Eserleri	29
3.1.1. Huriye Öniz'in "Köprüaltı Çocukları" Eserinin Özeti	30
3.2. Canan Tan'ın Hayatı ve Eserleri	32
3.2.1. Canan Tan'ın "Sokaklardan Bir Ali" Eserinin Özeti	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	36
4. YÖNTEM	36
4.1. Araştırma Modeli	36
4.2. Verilerin Toplanması	37
4.3. Verilerin Analizi	37
4.4. Çalışma Materyali	38
4.5. İlgili Araştırmalar	38
BEŞİNCİ BÖLÜM	40
5. BULGULAR VE YORUMLAR	40
5.1. Huriye Öniz'in "Köprüaltı Çocukları" Eseri ile Canan Tan'ın "Sokaklardan Bir Ali" Eserinde Söz Varlığı	40
5.1.1. Temel Söz Varlığı	41
5.1.2. Atasözleri	93
5.1.3. Deyimler	93
5.1.4. İkilemeler	104

5.1.5. Kalıp Sözler	115
5.1.6. Terimler	118
5.2. Eğitsel İleti	126
5.2.1. “Köprüaltı Çocukları” Adlı Eserde İletiler	127
5.2.2. “Sokaklardan Bir Ali” Adlı Eserde İletiler.....	134
5.3. Görsel İleti	139
5.3.1. “Köprüaltı Çocukları” Romanında Görsel İletiler	140
5.3.2. “Sokaklardan Bir Ali” Romanında Görsel İletiler	140
ALTINCI BÖLÜM	147
6.1. Tartışma ve Sonuç	147
6.2. Öneriler	150
KAYNAKÇA.....	152
İNTERNET KAYNAKLARI	157

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

“KÖPRÜALTI ÇOCUKLARI” İLE “SOKAKLARDAN BİR ALİ” ROMANLARININ SÖZ VARLIĞI VE İLETİLER BAKIMINDAN

KARŞILAŞTIRILMASI

Gamze ARAS

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yasin KILIÇ

2021, Sayfa: 158+XV

Jüri: Doç. Dr. Yasin KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi Hatice COŞKUN

Dil, bir milleti var eden en önemli unsurdur. Dil sayesinde milletler varlığını sürdürür ve toplumsal hayatlarına yön verirler. İnsanlar iletişim kuran sosyal varlıklardır. İletişimin temel unsuru olan dil, söz varlığı sayesinde varlığını devam ettirir. Bu yüzden bir dilin söz varlığı ne kadar zenginse iletişim de bir o kadar güçlü olur. Söz varlığı üzerine yapılan çalışmalar son dönemlerde artmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe derslerinde söz varlığının gelişimine temel amaç düzeyinde yer vermektedir. Bu bakımdan çocukların söz varlığının ufak yaşlardan itibaren geliştirilmesi önem arz etmektedir.

“Köprü Altı Çocukları” (Huriye Öviz) İle “Sokaklardan Bir Ali” (Canan Tan) Romanlarının Söz Varlığı ve İletiler Bakımından Karşılaştırılması” adlı bu çalışma ile çocuk edebiyatı alanında yer alan bu eserlerdeki söz varlığını ortaya çıkarmak, eserlerde verilen iletileri ortaya koyarak eserleri karşılaştırmak, eserlerin çocukların söz varlığına katkısını ve verdiği mesajlar yönünden çocuk üzerinde bırakabileceği etkiyi ortaya çıkararak literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve model olarak betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin analizi içerik analizi ile yapıl-

mıştır. Eserlerde yer alan söz varlığı öğeleri belirlenirken üç Türkçe öğretmeni ve Türkçe alanında uzman bir öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuştur. Ayrıca öğelerin belirlenmesinde Türk Dil Kurumu sözlükleri dikkate alınmıştır. İlk olarak çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatında hikâye ve roman, hikâye ve romanın özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Söz varlığı, söz varlığı içerisinde yer alan öğeler, eğitsel ileti tanıtılmış ve daha sonra Huriye Öñiz ve eseri, Canan Tan ve eseri tanıtılmıştır.

Bulgu ve yorum kısmında eserlerde yer alan söz varlığı öğeleri (temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler, kalıp sözler) belirlenerek tablo ve grafik şeklinde gösterilerek yorumlanmıştır. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserlerin söz varlığı bakımından zengin olduğu görölmüş fakat her iki eserde de atasözü kullanılmadığı gözlenmiştir. Yapılan grafik ve tablolar incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserin söz varlığı bakımından “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserden daha zengin olduğu görölmüştür.

Her iki eserde yer alan eğitsel iletiler cümleler şeklinde yorumlanmıştır. İletilere bakıldığında eserlerin yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, zararlı alışkanlıkların doğurduğu kötü sonuçlar, iyilik, doğruluk, dürüstlük, adalet vb. birçok duruma dikkat çektiği ve ileti bakımından çocukların duyuşsal dünyasına hitap edebilecek eserler olduğu kanaatini doğurmuştur. Ayrıca eserlerde yer alan resimler de görsel okuma bağlamında incelenmiş ve “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde resimlerin durumlar ile uyumlu olduğu ve tamamlayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bazı resimlerin ileti bakımından metin ile uyumlu şekilde mesaj verdiği görölmüştür. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde ise resim kullanılmadığı görölmüştür. Bu bakımdan görsel ileti bakımından Canan Tan’ın eserinin daha zengin olduğu fakat her iki eserinde çocuk edebiyatı ürünü olarak çocuk gelişimine katkı sağlayıcı nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Edebiyatı, Söz Varlığı, Canan Tan, Huriye Öñiz, Eğitsel İleti, Görsel Okuma

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

A COMPARISON OF NOVELS WITH KÖPRÜALTI KIDS AND AN ALI FROM THE STREETS IN TERMS AND CONDITIONS

Gamze ARAS

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Yasin KILIÇ

2021, Page: 158+XV

Jury: Assoc. Prof. Dr. Yasin KILIÇ

Assist. Prof. Müzahir KILIÇ

Assist. Prof. Hatice COŞKUN

Language is the most important element that creates a nation. Thanks to language, nations continue their existence and direct their social lives. Humans are social beings who communicate. Language, which is the basic element of communication, continues its existence thanks to its vocabulary. Therefore, the richer the vocabulary of a language, the stronger the communication. Studies on vocabulary have increased in recent years. The Ministry of National Education gives place to the development of vocabulary in Turkish lessons at the level of the main purpose. In this respect, it is important to develop children's vocabulary from an early age.

To reveal the vocabulary in these works in the field of children's literature, to compare the works by revealing the messages given in the works, with this study titled "Comparison of the Vocabulary of the Works named "Köprüaltı Çocukları" (Huriye Öniz) and "One Ali from the Streets" (Canan Tan), It is aimed to contribute to the literature by revealing the contribution of the works to the children's vocabulary and the effect they can have on the child in terms of the messages they give.

Document analysis method and descriptive scanning model were used in the study. First of all, information was given about children's literature, story and novel in children's literature, characteristics of story and novel. Vocabulary, the elements in

the vocabulary, educational message were introduced and then Huriye Öñiz and her work, Canan Tan and her work were introduced.

In the findings and interpretation section, the vocabulary items (basic vocabulary, idioms, proverbs, reduplications, terms, formulaic words) in the works were determined and interpreted by showing them in the form of tables and graphics. It has been observed that the works named “Köprüaltı Çocukları” and “A Ali from the Streets” are rich in terms of vocabulary, but proverbs are not used in both works. When the graphics and tables are examined, it is seen that the work named "A Ali from the Streets" is richer in terms of vocabulary than the work named "Köprüaltı Çocukları" .

The educational messages in both works were interpreted as sentences. When we look at the messages, the works are about cooperation, solidarity, tolerance, bad results caused by harmful habits, goodness, truthfulness, honesty, justice, etc. It has led to the conclusion that it draws attention to many situations and that there are works that can appeal to the affective world of children in terms of messages. In addition, the pictures in the works were also examined in the context of visual reading and it was concluded that the pictures in the work named "Sokakanlar Bir Ali" were compatible with the situations and were complementary. It has been seen that some pictures give messages in harmony with the text in terms of message. In the work called “Köprüaltı Çocukları” , it was seen that no painting was used. In this respect, it has been concluded that Canan Tan's work is richer in terms of visual message, but both of her works contribute to child development as a children's literature product.

Keywords: Children's Literature, Vocabulary, Canan Tan, Huriye Öñiz, Educational Message, Visual Reading.

ÖNSÖZ

Sağlıklı bir iletişim için dilin inceliklerinin ve güzelliklerinin bilincinde olmak gereklidir. Dilin temel unsuru olan söz varlığı insanların dil becerilerini kullanmasında önemli bir rol üstlenir. Güzel konuşabilmek, güzel yazabilmek, dinleyebilmek ve dinlediğini anlayabilmek, güzel okumak ve okuduğunu anlayabilmek için kişinin söz varlığının yeterli düzeyde ya da zengin olması gerekir. Çocuk anlamını bilmediği ve ya hiç duymadığı bir kelimeyi konuşma, yazma sırasında anlamına uygun kullanamayacağı gibi okuma ve dinleme esnasında da anlamlandıramayacaktır. Bu bakımdan erken yaşlarda çocukların söz varlıklarının geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Çocuklar için yazılmış olan edebiyat ürünlerinin çocukların dil gelişimine destek olacak niteliği taşıması, söz varlığı bakımından zengin olması gerekir.

Bu amaçla çocuk edebiyatı ürünleri olan Huriye Öñiz'in "*Köprüaltı Çocukları*" adlı eseri ile Canan Tan'ın "*Sokaklardan Bir Ali*" adlı eseri söz varlığı bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Eserlerin söz varlığı tespit edilirken eğitsel ileti bakımından da inceleme yapılarak, çocuklara verebileceği ileti ve katkılar incelenmiştir.

Çalışmamın her aşamasında; yazımında ve ortaya çıkışında tecrübe ve yardımları ile bana rehberlik eden danışman hocam Doç. Dr. Yasin KILIÇ'a, okul hayatım boyunca yardımlarını her daim üzerimde hissettiğim aileme ve hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

AĞRI-2021

Gamze ARAS

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	Adı geçen eser
Böl.	Bölüm
Mad.	Madde
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
vd.	Ve diğerleri
vs.	Vesaire
TDK	Türk Dil Kurumu
CT	Canan TAN
HÖ	Huriye ÖNİZ
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Hayvan Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 41
Tablo 2 “Sokaklardan Bir Ali” Adlı Romanın Hayvan Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 43
Tablo 3 “Köprüaltı Çocukları” Adlı Eserin Bitki Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 45
Tablo 4 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Bitki Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 46
Tablo 5 “Köprüaltı Çocukları” Adlı Romanın Eşya Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 47
Tablo 6 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Eşya Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 54
Tablo 7 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Organ Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 60
Tablo 8 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Organ Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 62
Tablo 9 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Sayı Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 65
Tablo 10 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Sayı Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 67
Tablo 11 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Duygu Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 69
Tablo 12 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Duygu Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 72
Tablo 13 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Yiyecek-İçecek Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 76
Tablo 14 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Yiyecek-İçecek Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 77
Tablo 15 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Mekân Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 81
Tablo 16 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Mekân Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 85
Tablo 17 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Akrabalık Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 88
Tablo 18 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Akrabalık Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 89
Tablo 19 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Renk Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 90
Tablo 20 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Renk Kavramları ve Tekrar Sıklığı, 91
Tablo 21 “Köprüaltı Çocukları” Romanında Geçen Deyimleri ve Tekrar Sıklığı, 94
Tablo 22 “Sokaklardan Bir Ali” Romanında Geçen Deyimler ve Tekrar Sıklığı, 100
Tablo 23 “Köprüaltı Çocukları” Romanında Geçen İkilemeler ve Tekrar Sıklığı, 105
Tablo 24 “Sokaklardan Bir Ali” Romanında Geçen İkilemeler ve Tekrar Sıklığı, 108
Tablo 25 “Köprüaltı Çocukları” Romanında Geçen Kalıp Sözler ve Tekrar Sıklığı, 116
Tablo 26 “Sokaklardan Bir Ali” Adlı Eserde Kalıp Sözler ve Tekrar Sıklığı, 117
Tablo 27 “Köprüaltı Çocukları” Adlı Eserde Geçen Terimler ve Tekrar Sıklığı, 119
Tablo 28 “Sokaklardan Bir Ali” Adlı Eserde Geçen Terimler ve Tekrar Sıklığı, 121

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1 Temel Söz Varlığının Eserlere Göre Dağılımı, 92
Grafik 2 Deyimlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı, 104
Grafik 3 İkilemelerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı, 115
Grafik 4 Kalıp Sözlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı, 118
Grafik 5 Terimlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı, 125
Grafik 6 Eserlerin Söz Varlığı Dağılımı, 126

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 Sokaklardan Bir Ali Romanının Görsel Örneği, 143

Şekil 2 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği, 144

Şekil 3 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği, 145

Şekil 4 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği, 146

Şekil 5 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği, 147

Şekil 6 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği, 148

EKLER DİZİNİ

ÖZGEÇMİŞ..... 162

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

İnsanlık tarihi başladığından beri insanlar birbirleri ile devamlı bir iletişim içerisinde olmuşlardır. Sosyal bir varlık olmanın zorunlu bir sonucu olarak insanlar birbirlerine gereksinim duymuş ve ortak yaşam biçimi benimsenmiştir. Bu iletişim ve etkileşim ise dil vasıtasıyla korunmuş ve sürdürülmüştür. Dil, insanoğlunun varoluşunu ortaya koyan toplum ve insan ikilisinin ayrılmaz bir parçası olarak teknoloji, felsefe, bilim vb. bütün alanlarla ilişki içerisinde değer ve birikimleri, yani kültürü gelecek nesillere aktarandır. Dil, insanın duygu, düşünce, dilek, istek kısacası benliğini ortaya koymasını sağlayan en önemli unsurdur. Dil toplumsal devamlılık için zorunluluk olup insanlığın varlığı ile ortaya çıkmış ve insanlığın yok oluşu ile son bulacaktır. Bu nedenle dil tarihsel bir taşıyıcıdır (Gül ve Sosyal, 2009).

Dil, hem toplumu hem bireyi içine aldığı için bireyden bireye toplumdan topluma farklılıklar arz etmektedir. Bu yüzdendir ki her bireyin kendine has düşünce biçimi, her toplumun farklı birer söyleyiş biçimi vardır (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008). Dil bir toplumun temel yapı taşı olarak toplumun değişim ve dönüşümüne ev sahipliği yapar. Bireyler arasındaki iletişim kaynağı olmanın yanı sıra toplumları gelecek nesillerle bağlayan kültürel köprüyü oluşturur (Ungan,2007). Aynı dile mensup toplumların bireyleri arasında milli bir şuur ve bağ oluşur. Ortak dil bireylerin acılarını, anılarını, sevinçlerini, gelenek-göreneklerini yani toplum hafızasını oluşturur ve yaşatır. Aynı dil sayesinde bireyler toplum içinde sosyalleşir ve birbirleri ile ortak kültürü paylaşırlar. Dil sayesinde kişiler toplum içerisinde birey olmayı öğrenir (Özkan, 2009; 14-15).

Her birey duyuş, düşünüş biçimini kendi anadili ekseninde şekillendirir. Toplum içerisinde iletişimimizi kendi anadilimiz ile gerçekleştiririz. Dilin doğru bir şekilde kullanımı ise erken yaştan itibaren alınan eğitime bağlıdır. Anne karnından itibaren aile ortamında başlayan dil eğitimi okula başlama ile birlikte sistemli bir şekilde gelişmeye devam eder. Dil eğitimini tam olarak alan bireyler her alanda başarılı olarak hayatlarına devam ederler. Dilde yaşanan problemler ise Türkçenin doğru

ve etkili bir şekilde öğrenilememesi ve öğretilmemesinden kaynaklanmaktadır (Aşı-lioğlu, 1993). Dilin doğru bir şekilde öğrenilmesi ve insanlarla iletişimde aktif bir şekilde kullanılması da dilin söz varlığı boyutunun gelişimine bağlıdır. Dil içerisinde barındırdığı sözcükler ile birlikte varlığını sürdürür. Bu nedenle sözcükler milletlerin her alanda yaşamları ile ilgili bilgi deposudur.

Söz varlığı bir dilin içindeki sözcüklerin, sözlerin tamamı, kelime dağarcığı, sözcük hazinesi, bir bireyin bildiği, kullandığı kelimelerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (TDK,2005; 1807-1805). Her dilin kendi söz varlığı ile oluşan temel söz varlığı vardır ve bunun yanında türeme, birleşme ve yabancı dillerden alınmış kelimeler ile oluşan bir söz varlığı da bulunmaktadır. Dillerin sahip oldukları sözcüklerin sayısına sözcük hazinesi/dağarcığı/serveti denebilir (Erkul, 2008;24). Söz varlığı dilin zaman içinde geçirdiği değişim ve gelişmeler ile varlığını sürdürmektedir.

Söz varlığını oluşturan kelimeler bireylerin olayları anlayıp yorumlayabilmesi ve olaylar ile ilgili görüşlerini aktarabilmeleri için en etken öğelerdir. Sözcükler dilde bir yığın oluşturmazlar. Her sözcüğün dilde üstlendiği bir rol vardır. Somut ya da soyut varlıklar, eylemler dilde sözcükler ile ifade edilir (Güleryüz, 2002:13). Söz varlığı dilde sadece seslerin birleşmesiyle oluşan yapılar değildir. Bir milletin duygu ve düşünce dünyasını, kültürünü, dünya görüşünü, yaşam biçimini, toplumlarla kurduğu ilişkileri yansıtır.

Söz varlığı insanoğlunun hayatının önemli bir parçası durumundadır. Çünkü insanların düşünce evreni söz varlığı ile şekillenir. Duygu ve düşünceleri ifade etmek ancak söz varlığı ile mümkündür. Etkin bir iletişim becerisi geliştirmenin, sağlıklı ilişkiler kurabilmenin tek yolu yine söz varlığı ile mümkündür (Apaydın, 2010; 4). Bu bakımdan çocuk yaştan itibaren söz varlığının gelişimine yönelik çalışmalara önem verilmelidir.

Söz varlığı yetersiz olan öğrencilerin okuduklarını anlaması, derslere ilgi duyması, anlatılanları anlayabilmesi ve anlatabilmesi, akademik alanda başarı sağlayabilmesi neredeyse imkânsızdır (Çeçen,2002:8). Bu açıdan bakıldığında söz varlığının insan hayatında ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Söz varlığının geliştirilmesi ise bazı materyaller ile mümkündür. Bu materyallerin başında ise kitaplar gelmektedir.

Çocukların söz varlığının geliştirilmesi bakımından çocuk kitaplarının önemi her geçen gün artmaktadır. Çocuk kitapları çocukların söz varlığını geliştirirken içinde bulundukları toplumların kültürel değerlerini kazanmasında etkili bir rol üstlenir. Bu nedenle çocuk kitaplarında dilin olanaklarından faydalanırken çocukların bilişsel gelişim düzeyleri de dikkate alınmalıdır (Şimsek,2011:109). Çocuk kitaplarının çocuğa göre olması, onların hem söz varlığının gelişmesine hem de belli başlı duyuşsal nitelikleri kazanmasına yardımcı olabilir. Çocuk kitapları ile çocuklara aktarılmak istenen birçok davranış bicimi ve kültürel öge olabilir.

Çocuk kitapları ve yazınsal metinlerde söz varlığı aracılığı ile verilmek istenen mesajlar (ileteler) da vardır. İleti, yazarın okuyucuda uyandırmak istediğı duygu ve düşünceler bütünüdür (Sever,2008:140). Çocuk kitaplarında verilmek istenen ileteler, çocukların gelişim alanlarını da dikkate alarak sanatsal bir üslupla ve direkt olarak değil dolaylı yoldan verilmeye çalışılmalı ve iletelerin gerçek yaşamdan kopuk olmamasına dikkat edilmelidir (Demirel, 2011: 58-59).

Dilin söz varlığı boyutunun ve metinler aracılığı ile verilmek istenen mesajların önemi düşünüldüğünde ülkemizde yazılmış olan eserlerin bu boyutlar bakımından incelenmesinin gerekliliğı ön plana çıkmaktadır. Söz varlığı gelişmiş olan bireyler, düzgün konuşabilen, anlayabilen, yazabilen bireylerdir. Kişinin söz varlığı ne kadar az ise kendini ifade etmek de bir o kadar zorlanacaktır. Bu bakımdan söz varlığının gelişimine önem verilmesi gerekmektedir. Metinler vasıtası ile kişilerin sadece söz varlığı gelişmemekte, aynı zamanda metinler vasıtası ile bireylere birçok davranış bicimi kazandırılmaktadır. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren okunan, dinletilen metinler davranış kazanmalarına, duyuşsal gelişimlerine yardımcı olabilir. Bu bakımdan eserlerin söz varlığı boyutunun ve verilen mesajların belirlenmesi, çocuklara okutulabilecek eserlerin çocukların gelişimine katkısının belirlenmesinde ve ülkemiz eserlerinin dilimizin inceliklerini ne ölçüde yansıttığını belirlemekte yardımcı olabilir.

1.1. Araştırma Problemi

Bu çalışmada Huriye Öniz'in "*Köprü Altı Çocukları*" adlı eseri ile Canan Tan'ın "*Sokaklardan Bir Ali*" adlı eserlerin söz varlığı ve iletiler bakımından incelenerek karşılaştırılması araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

1.1.1. Alt Problemler

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda süreç içerisinde metinler aşağıdaki boyutlar açısından incelenecektir:

1. "*Köprü Altı Çocukları*" ve "*Sokaklardan Bir Ali*" eserlerinin söz varlığı açısından incelenmesi
2. "*Köprü Altı Çocukları*" ve "*Sokaklardan Bir Ali*" eserlerinin eğit-sel iletiler açısından incelenmesi
3. "*Köprü Altı Çocukları*" ve "*Sokaklardan Bir Ali*" eserlerinin gör-selleri açısından incelenmesi
4. "*Köprü Altı Çocukları*" ve "*Sokaklardan Bir Ali*" eserlerinin söz varlığı ve ileti bakımından karşılaştırılması

1.2. Araştırmanın Amacı

Düşünen, düşündüğünü aktarabilen, okuyan ve okuduğunu anlayabilen, dile-me kabiliyetine sahip, dilin yetilerini kavramış ve uygulama becerilerini geliştirmiş bireylerin önemi her geçen gün artmaktadır. Ne yazık ki günümüz toplumunda bu yetileri kazanmış bireylerin sayısı oldukça azdır ve ülkemizde yaşanan önemli sorun-lardan birisi de anlamayan ve kendini anlatamayan bireylerin çokluğudur (Kaplan, 1972:9). Bütün bunlar dikkate alındığında erken yaştan itibaren dilin inceliklerini kavramış, anlama ve anlatma becerilerine sahip, sözcük dağarcığı gelişmiş bireyler yetiştirmenin ne derece önemli olduğu aşikârdır. Söz varlığı gelişmiş bireyler top-lumsal yaşantı sırasında duygu ve düşüncelerini aktif olarak, güçlük çekmeden akta-rabilen bireylerdir. Özellikle gelişen teknolojiye ve dönüşen dünyaya ayak uydura-bilmek için artık daha fazla kelimeye ihtiyaç duyulmaktadır. Ne yazık ki bireyler artık bu çağa adapte olurken sözcük dağarcıkları da dönüşüm içerisinde eriyip git-

mektedir. Bireylerin kelime dağarcıklarının gelişiminde en etkili olan araçların yani kitapların önemi yadsınamaz bir gerçek ve gerekliliktir. Bu nedenle bu çalışmada ele alınan romanların söz varlıklarının ve iletilerinin (mesaj) incelenmesi amaçlanmıştır.

“*Köprüaltı Çocukları*” ilk defa 1936 yılında yayımlanmış, “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserin ilk baskısı ise 2016 yılında yayınlanmıştır. İki eserin yazılması arasında geçen seksen yıllık zaman dilimi, bu iki eserin söz varlıklarını ve iletilerini ne ölçüde etkilemiştir, iki eserin söz varlığı ile iletileri arasında benzerlik ve farklılıkları nelerdir? Bu soru doğrultusunda, eserlerin söz varlığının yaşadığı değişimler, metinlerin ileti bakımından zaman farkını yansıtıp yansıtmadığı, eserlerin Türk dilinin değişimini yansıtıp yansıtmadığının ortaya çıkarılması maksadıyla eserlerin söz varlığını tespit etmek ve bu kitaplarla verilen iletileri incelemek, söz varlıkları ile iletiler arasında benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarmak, bu araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde bu konu ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Huriye Önez’in “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserinin içerik olarak çocuklarla ilgili olması öğrencilerin hem ilgilerini çekecek hem de anlama becerilerine katkı sağlayacaktır. Canan Tan günümüzde hem çocuklar hem de büyük yaş grupları tarafından okunan bir yazardır. Eserleri arasından seçilen “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı kitabı ortaokul öğrencilerinin seviyesine uygun ve yine içerik olarak çocukları anlatıyor olması bakımından öğrencilere tavsiye edilebilecek kitaplar arasındadır. Her iki eser de çocukların hayatlarının yer verildiği eserlerdir. Değişen toplum yapısı ile birlikte çocuk kavramının tanımı da değişime uğramış ve çocuğa verilen değerde artmıştır. Çocuğun toplum içerisinde birey olarak yer alması eğitim-öğretim çalışmalarında da yerini bulmuştur. Bu bakımdan eserler çocuklara çocukları anlatabilmek açısından katkı sağlayıcı olabilir. Çocuğun kendi dünyasından ayrı bir dünya olduğunu görmesi, sokak çocuklarını tanıması, eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde sokak çocukları için yapılabilecek etkinliklere katılımcı olması bakımından eserler öğrencilere farklı bir bakış açısı kazandırabilir.

Dilimizin zenginliklerinden olan “atasözleri, deyimler, kalıplaşmış sözler, ikilemeler” vb. dilin varlığının bir belirtisi olarak toplumsal yaşamın ortak duyuş ve düşünüşünü yansıtırken gelecek ve geçmiş arasında köprü görevi üstlenir. Bu bakımdan kültürümüzün bir parçası olan eserlerdeki söz varlıklarının ve iletilerin ortaya çıkarılması hem kültürel köprüyü devam ettirmek hem de bu incelikleri çocuğa kazandırmak açısından etkili olabilir. Huriye Öñiz’in “*Köprüaltı Çocukları*” ve Canan Tan’ın “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı kitabı önerilen kitaplar listelerine eklenebilir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin söz varlıklarının ve mesajlarının tespit edilmesi ülkemizde var olan eserleri tanımamıza ve tanıtmamıza ayrıca dilin inceliklerini anlamamıza ve anlatmamızda yardımcı nitelikte olabilir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma;

1. Huriye Öñiz’in tek eseri olan “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eseri ile Canan Tan’ın çocuk romanlarından sadece “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı romanı ile sınırlı tutulmuştur.
2. Araştırmada Huriye Öñiz’in ve Canan Tan’ın belirlenen eserlerindeki söz varlığı öğeleri “temel söz varlığı (hayvan, bitki, yiyecek, içecek, eşya, mekân, sayı, renk, zaman, tabiat, duygular), ikilemeler, terimler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler” ana başlıkları altında sınırlandırılmıştır.
3. Huriye Öñiz ve Canan Tan’ın her iki eseri söz varlığı ve ileti bakımından karşılaştırılarak sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Söz Varlığı: “Bir dildeki kelimelerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi.” (TDK, 2005a: 1807).

Atasözü: Atalarımızdan miras olarak kaldığı kabul edilen ve anonim özellik taşıyan, toplumların tarihi süreç içerisinde geçirdiği gözlem ve deneyimlerin ürünü olan ve yine toplumların ortak duyuş ve düşünüş biçimini yansıtan genel kural niteliği taşıyan kısa, kalıplaşmış, özlü sözlerdir (Korkmaz, 2010:27).

Deyim: Bir kavramı, durumu ilgi çekici bir şekilde ve ya özel bir yapı içinde belirten ve genellikle gerçek anlamı dışında kullanılan kalıplaşmış sözcük grubu ya da tümcelere deyim denir (Aksoy,1994:52).

Terim: Güncel Türkçe Sözlükte terim “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah.” şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr).

İkileme: “Anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma” (Vardar, 2002: 119).

Kalıp (İlişki) Sözler: “Söz varlığı içinde yer alan bu ögeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkileri sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir” (Ak-san, 1996: 34).

İleti(Mesaj): “Kaynak tarafından oluşturulan içeriğin içindeki duygu, düşünce, önermelerin bütününe ileti ya da mesaj denir” (Güleryüz, 2002:161).

Çocuk Edebiyatı: Çocuk Edebiyatı “erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (Sever, 2003:9).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Türkçe'nin söz varlığına ve ögelerine, çocuk edebiyatına ve çocuk edebiyatı ürünlerinin sahip olması gereken özelliklere ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Çocuk Edebiyatı

Edebiyat anlayışı ilk olarak yalnızca yetişkinler içinken zaman içerisinde çocuk kavramının anlam değişimi yaşamasıyla çocuklara yönelik yeni bir edebiyat alanı doğmuştur. Edebiyatın temelini ise “dil” oluşturur. “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.” (www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanan dil, insanlar arası iletişimin temel yapı taşıdır. Dil toplumlara sosyal hayat içerisinde şekil veren, toplumun varlığını canlı tutan, insanların birbirleri ile iletişim içinde olmasını sağlayan ve toplumların millet seviyesine yükselmesine yardımcı olan kültür ögesidir (Tosunoğlu, 2010: 680).

Aynı dile mensup toplumların bireyleri arasında milli bir şuur ve bağ oluşur. Ortak dil toplumun acılarını, anılarını, sevinçlerini, gelenek-göreneklerini yani toplum hafızasını oluşturur ve yaşatır. Aynı dil sayesinde bireyler toplum içinde sosyalleşir ve birbirleri ile ortak kültürü paylaşırlar. Dil sayesinde kişiler toplum içerisinde birey olmayı öğrenir (Özkan, 2009; 14-15).

Her birey duyuş, düşünüş biçimini kendi anadili ekseninde şekillendirir. Toplum içerisinde iletişim kişinin kendi anadili ekseninde gerçekleşir. Dilin doğru bir şekilde kullanımı ise erken yaştan itibaren alınan eğitime bağlıdır. Anne karnından itibaren aile ortamında başlayan dil eğitimi okula başlama ile birlikte sistemli bir şekilde gelişmeye devam eder. Dil eğitimini tam olarak alan bireyler her alanda başarılı olarak hayatlarına devam ederler. Dilde yaşanan problemler ise Türkçenin doğru ve etkili bir şekilde öğrenilememesi ve öğretilmemesinden kaynaklanmaktadır (Aşlıoğlu, 1993). Bu açıdan bakıldığında zaman dilin hayatın temelini oluşturduğu görülmektedir. Dil sayesinde toplumlar parça parça inşa edilir. Edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramlarının ortaya çıkışı ve gelişimi de dil vasıtasıyla olmuştur.

Çocuk edebiyatının temelinde çocuk kavramı vardır. Çocuk kavramı ise Güncel Türkçe Sözlükte “Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde olan erkek veya kız, uşak.” olarak tanımlanmıştır. Postman (1992:8), çocuğun bir birey olarak görülmesinin Rönesans ile ortaya çıktığını ve o dönemin en önemli buluşu olduğunu üstelik Rönesans’ın en insancıl buluşu olduğunu belirtmiştir. Çocuğun toplum içerisinde bir yer edinmesinin tarih olarak çok yakın zamanlara dayandığı görülmektedir. Çocuk kavramının değişim yaşaması ile birlikte edebiyat kavramının da çocuğa göreliği gereklilik halini almıştır. Edebiyat kavramının ise çeşitli tanımları yapılmıştır.

Edebiyat, duygu ve düşüncelerin, hayallerin, gözlemlerin ya da iletilmek istenen herhangi bir konunun estetik bir güzellikle ve dokunaklı bir üslupla anlatılmasıdır (Ayyıldız, 2005:40). Edebiyatın eğlendirmek ve hoşça vakit geçirmek gibi işlevleri vardır: Bireylerin yaşam kalitesini artırır ve yaşamın önemli ve üzücü durumlarından uzaklaşmasına yardım eder. Çocukların yaşam denklemlerini çözmesinde yol göstericidir. İnsana rehber olur ve anadili gelişiminde önemli bir rol üstlenir (Oğuzkan, 2001:5). Edebiyatın birey üzerinde birçok etkisi olduğu, bireye ve topluma seslenme gibi işlevleri olduğu görülmüştür.

Çocuk edebiyatı ise çocukların duygu, düşünce, istek, algı ve hayal dünyalarını içinde barındıran, çocuğun görüş ve dünyasını yansıtan; dilde, düşüncede, ölçü ve tipte çocuğa uygun olarak düzenlenen ve içeriği yalın ve içten olan, çocukların okuma alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olan bir sanattır. Çocuk edebiyat, çocuğun estetik duyarlılık kazanmasında da etkili olan, çocukların duyarlılık içerisinde geleceğe ilerlemesine yardımcı olan geçiş dönemi edebiyatıdır (Şirin, 2007: 16).

Çocuk edebiyatı, edebiyat kavramının taşıdığı nitelikleri taşımanın yanında eğitici yönü ön plana çıkan bir sanat dalıdır. Temel amacı eğitmek olmamakla birlikte çocukların hayal gücünü, dil becerilerini ve yaratıcılıklarını geliştirmek amaçlanır. Çocuk ruhunu taşıyan şair, yazar ve çizerlerin meydana getirdiği çocuk edebiyatının temel kaygısı “çocuğa görelik” ilkesidir (Şimşek, 2014: 15). Dolayısıyla edebiyat çocukların sanatsal gelişimlerini desteklemeli ve gelişimsel özelliklerini dikkate almalıdır. Çocukların edebiyat sevgisi kazanması ve buna yönelik bir şuur sağlamaları için çocuk ve edebiyat arasında karşılıklı olarak etkileşim olmalıdır. Bu etkileşim ağında ise edebiyat problem çözücü ve yol gösterici nitelikte olmalıdır (Nas, 2004:1).

Tanımlar ve açıklamalar dikkate alındığında çocuk edebiyatının temel ilkesinin çocuğa görelilik olduğu görülmektedir. Çocuğa görelilik ilkesi ise çocuklar için uygun olan kitaplar vasıtası ile sağlanabilir.

Çocuk kitapları, çocukların olay, olgu ve durumların sanatsal bir üslupla nasıl yorumlandığını görmesine yardımcı görsel ve yazılı araçlardır. Okul öncesi dönemden itibaren çocukların hayal dünyalarını geliştiren, renk, çizgi ve şekillerin estetik oluşumu ile tanıştıran ve anadilin incelikleri ile buluşturan ilk araçlar kitaplardır. Çocuk kitapları çocuklara dil bilinci, okuma alışkanlığı ve isteği kazandırarak edebiyat dünyasının kapılarını aralar. Bu nedenle çocuk kitapları çocukların eğitiminin önemli bir parçası olarak ön plana çıkmaktadır (Sever, 2003:13).

Çocuk kitaplarında var olan konu, olay, karakterler, duygu ve düşünceler, kitapların içerdiği mesajlar ve mesajların çocukta geliştirdiği etkiler, çocuğun kişilik gelişimine önemli ölçüde katkı sağlar. Anne ve babalar çocuklarına seçtikleri kitapların eğitici özellikte olmasına ve eğlenceli olmasına özen göstermelidir; kitapların konusu, içeriği, dil ve üslup özellikleri çocuklara uygun olmalıdır (Şimşek, 2014:75). Çocuk kitaplarının çocuklar üzerindeki etkisi düşünüldüğünde eserlerin nitelik bakımından yeterli olmasına da dikkat edilmesi gerektiği görülmektedir.

Türkçe eğitiminde bir diğer önemli konu ise; çocukların anlatma becerilerinin gelişiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin yadsınamaz oluşudur. Çocukların konuşma becerileri kelime ve kelime gruplarının kullanımına dayalıdır. Bu bakımdan çocuklar için oluşturulan eserler büyükler için oluşturulmuş eserlere göre daha ince çalışmaların ürünü olmalıdır. “çocuklara görelilik” ilkesi bağlamında hazırlanan çocuk edebiyatı ürünleri çocukların kelime hazinelerini geliştirirken, konuşma becerilerine katkıda bulunacaktır (Temizyürek, 2003).

Çocukların hayata, olaylara, durumlara karşı farklı bakış açıları geliştirmelerine katkı sağlayan, onların hayal dünyalarını besleyen, kişilik gelişimlerine katkıda bulunan ve okuma alışkanlığı kazanarak okumadan zevk almalarını sağlayan çocuk edebiyatı ürünlerinden bazıları hikâye, roman, fabl, masal, destan, şiirdir. Çocuk edebiyatı ürünleri ile erken yaşlardan itibaren çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmada kullanılabilir.

2.1.1. Çocuk Edebiyatında Hikâye ve Roman

Çocuk edebiyatı ürünlerinden biri olan hikâyenin değişik tanımları yapılmıştır. Hikayeler belirli bir zaman diliminde ve yerde gerçekleşen, karakter sayısının az olduğu, gerçek hayat ile bağlantılı olan olayların kısa, ilgi çekici, duygu yüklü bir biçimde anlatıldığı gözlem ve tasarlama dayalı edebi metinlerdir (Civaroğlu, 2000:77). Yaşanmış yahut yaşanması muhtemel olayların ilgi çekici bir biçimde okuyucunun heyecan ve beğeni duygusunu kamçılacak şekilde anlatan yazılardır (Özdemir, 1996:267). Gerçek yahut tasarlanmış olayların anlatıldığı yazı türüne denir (TDK, 1998, 994).

Tanımlara da bakıldığı zaman hikâyeler toplumsal düzen içerisinde olması muhtemel olayları ele aldığı için; çocukların bizzat hayatı anlamlandırmalarına katkıda bulunur. Bu bakımdan hikâyeler öğrencilerin severek okuduğu türler arasındadır.

Diğer bir tür olan roman ise yaşanmış yahut yaşanması muhtemel olan olayların, durumların hayal gücü ile beslenerek gerçeğe uygun bir biçimde anlatan yazı türüdür (Özdemir, 1996: 276). İnsanların başından geçenleri, duygu ve düşüncelerini, karakteristik özelliklerini özgün bir biçimde ortaya koyan türdür (Oğuzkan,1989: 92). Hikâye ve romanın özellikleri hemen hemen birbiri ile aynı olsa da roman daha uzun olması bakımından hikâyeden ayrılır. Her iki tür de çocuk edebiyatı açısından önemli olan türlerdir.

Çocuk hikâye ve romanlarının taşınması gereken bir takım ortak nitelikleri bulunmaktadır. Bu nitelikler şu biçimde sıralanabilir:

- Konu, çocukların ilgi ve tecrübelerine hitap edecek biçimde olmalıdır.
- Plan, çocukların düşünce yapısını aykırı olmayacak biçimde ayarlanmalıdır.
- Olaylar mantıklı bir biçimde ve hareketli olarak bitmelidir.
- Metinlerdeki ayrıntılar somut olarak fakat dikkat dağıtıcı unsurlardan arındırılmış olmalıdır.
- Karakterlerin nitelikleri gerçeğe uygun olarak şüpheye mahal vermeden düzenlenmelidir.

- Anlatım sürükleyici olmalı, paragraf ve cümleler kısa, metinler bol konuşmalı, akıcı nitelikte olmalıdır.
- Ruh tahlilleri çocukların yaş seviyelerine hitap etmelidir.
- Kaba olmamak şartı ile gülünç sahne ve konuşmalara yer verilmelidir.
- Ufak detaylar karşısında sürekli bir ilgi uyandırmalıdır.
- Olay ve durumların heyecanlı taraflarının düzenli olarak belirtilmesi gerekir.
- İçerisinde konu ile ilişkili manalı ve güzel resimler barındırmalıdır (Oğuzkan, 2001:109, Kıbrıs, 2006: 142).

Çocuklar için yazılan roman ve hikâyeler çocukların dil dağarcığını geliştirecek özelliklere sahip olmalı ve onların hayal dünyalarını beslemelidir. Zengin söz varlığı ile harmanlanmış hikâyeler, çocukların her açıdan gelişimine katkı sağlar.

2.2. Söz Varlığı

İnsanlar sosyal bir varlık olarak birbirleri ile sürekli bir etkileşim içerisinde olurlar. İnsanların duygu ve düşüncelerini ifade etmesini sağlayan şey ise dildir (Banguoğlu, 1986:10). Bir dildeki anlamlı olan tek yahut çok heceden oluşan ses kümelerine kelime denir. Her sözcüğün cümle içinde ve cümle dışında olmak kaidesiyle iki çeşit manası vardır. Kelimelerin cümle içerisinde taşıdıkları ve cümle içerisindeki diğer kelimelere göre değişen manaları esas anlamı oluşturur. Kelimeler bir dilin kelime hazinesini oluştururlar (Ücok,1947:85). Söz varlığı ifadesi Almanca “Wortbestand, Wortschatz” kelimelerinden gelmektedir. Türk diline ise kelime hazinesi, sözcük dağarcığı, sözcük gömüsü, vokabüler gibi ifadeler şeklinde çevrilmiştir (Aksan,2009:13). Bireylerin duygu ve düşüncelerini anlatabilmesi ve iletişim halinde olduğu kişileri anlayabilmesi, iletişimini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için güçlü bir söz varlığına sahip olması gerekmektedir (Apaydın,2010:55).

Bir dildeki söz varlığı sadece sözlükte yer alan madde başı kelimelerle sınırlı değildir. Dilin içerisinde yer alan ve nesilden nesle aktarılan deyimler, ikilemeler, atasözleri, yabancı dillerden geçmiş kimi kelimeler, argo ifadeler, farklı tür ve şekildeki birleşik yapıları kelimeler, kalıplaşmış ifadeler de dilin söz varlığı içerisinde değerlendirilir (Demir, 2010: 146). Demir’in ifadelerinden anlaşıldığı üzere dil, içeri-

sinde barındırdığı ögeler vasıtası ile devamlılığını sürdürür ve söz varlığını oluşturur. Söz varlığı ise kendi içerisinde farklı isimler olarak kullanılırlar.

Bir dilin kendi ögelerinin oluşturduğu yahut zaman zaman başka dillerden alınmış olan, insan uzuvlarından, yeme içmelerine, kullandıkları araç gereçler ile tarımda kullanılan eşyalar ve sayı ve eylemler de dâhil olmak üzere geniş bir bütün temel söz varlığını oluşur. Teknik, bilim, sanat, zanaat dallarına ait olan terimler; insanların olay ve durumlara karşı tavırlarını ortaya koyan deyimler; milletlerin deneyimlerinden meydana gelen ve gelecek kuşaklara aktarılan atasözleri de söz varlığının oluşumunda etken olan ögelerdir. Ayrıca toplumsal düzen içerisinde kültürel bir ürün olarak kullanılan kalıp ifadeler ile ikilemeler de söz varlığının ögeleri durumundadır (Aksan 2006b: 13–14).

Bir dildeki söz varlığı ögeleri farklı açılardan sınıflandırmalara tabi olmuştur. Kalıp sözler ile anlamlı ve görevli kelimelerin meydana getirdiği söz varlığı ile ilgili ilk sınıflandırma Aristo tarafından yapılmıştır. Aristo kelime türlerini “eylemler” ve “adlar” olmak üzere iki başlıkta sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma o devre ait dilbilimsel gelişmeler ışığında ele alınmalıdır. Dil biliminde meydana gelen gelişmelerle birlikte sözcüklerin sınıflandırmaları çeşitlilik kazanmıştır (Tanyeri, 2012: 6).

Sözlük içerisinde madde başı olarak yer almış olan kelimeler dilin sözcük varlığını meydana getirir. Söz varlığı ögesi ise “temel söz varlığı, yabancı kelimeler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp ifadeler, terimler, ilişkili ve çeviri sözcüklerden meydana gelmektedir (Aksan, 2004:1).

2.2.1. Temel Söz Varlığı

Bir dilin söz varlığı denildiğinde, bu ifade ile kastedilen ve ilk akla gelen, ilgili dilin temel söz varlığı ögeleridir. Temel söz varlığının sınırlarını belirlemek için de yine insan kavramının muhtevasının dikkate alınması gerekir. İnsanoğlunun organları da dâhil olmak üzere yeme, içme, uyuma, gelme, gitme, verme vs. gibi temel ihtiyaçları ve hareketleri gösteren kelimeler ile sayılar, akrabalık ifadeleri, maddi ve manevi kültür ögeleri bir dilin temel söz varlığını oluşturur (Aksan, 2006. 26).

Dil sürekli değişim geçirir; fakat temel söz varlığının çok fazla değişim göstermediği görülmektedir. Temel söz varlığının içerisinde yer almayan soyut ve somut

bazı kelimeler değişim yaşıyabilmekte yahut yeni anlamlar kazanmakta ya da tamamen yok olabilmektedir. Mesela Köktürklerde “sıcaklık, hararet, ateş” anlamında kullanılan “isig” bugünkü dilimizde “ısı” kelimesine evirilmiştir. Sevinmek manasında kullanılan “ögirmek” ifadesi ise unutulmuş ve bugün kullanılmamaktadır (Odabaş, 2019:31).

İnsan en önemsiz yaşam detaylarını dahi ifade ederken temel söz varlığına ihtiyaç duyar. Bu bakımdan sıklıkla kullanılan bu dil öğelerinin birleşme yoluyla ve türetme yoluyla oluşturulmaya müsait olması gerekmektedir. Temel söz varlığı öğelerini meydana getiren sözcükler türetme ve birleşme de sıklıkla kullanılmaktadır. Mesela siyah kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanılan “kara” kelimesi “kararmak, karanlık, karaciğer, karabatak, karalar bağlamak” gibi sözcükler ile birlikte kullanılırken ekler ile yeni sözcükler türetmeye de elverişli bir özelliktedir. Temel sözcükler görüldüğü üzere topluma mal olmuş deyim ve atasözlerinin de kurulumunda rol alır (Tanyeri, 2012: 7).

Bir sözcüğün temel söz varlığının bir unsuru olup olmadığını anlayabilmek için bazı ölçütler vardır. Bunlar:

- Kelimenin insan hayatına dair birinci sırada önemli kavramları karşılaması.
- Bazı dilbilimciler birtakım kelimelerin yeni bir sözcüğü türetme, birleşik bazı sözcükleri türetme gücü üzerinde dururlar. Türkçede dış ve alt sözcükleri bu bakımdan ele alındığında dışışleri, dış satım, dış merkez; altyapı, altgeçit, alt-yazı, altsınıf gibi ifadelerin bu özelliği taşıdığı görülür.
- Bir başka ölçüt olarak kelimelerin birtakım anlam aktarmaları ile anlam genişlemesi yaşıyabildiği, sözcüklerin anlam sayısının artmasıyla da sözcüğün konuşma esnasında kullanım oranının artacağına dairdir.
- Bir kelimenin temel söz varlığı sayılabilmesi için bir diğer ölçüt ise kelimenin deyimler içinde ve deyimlere temel olarak kullanılması gerekliliğidir. Dilimizdeki ekmek, göz, el, yüz gibi. (Aksan, 2009c:18-19).

Her toplumun kendi kültür ekseni çerçevesinde temel söz varlığı oluşur. Temel söz varlığı en küçük ihtiyaçtan en büyük ihtiyaca kadar yaşamın bütün alanında kullanılan kavramlardan meydana gelir. Bu bakımından toplumların kültür aktarımı

da temel söz varlığı ile sağlanır. Toplamların yaşadığı savaş, göç, iklim, coğrafya, afetler kısacası önemli olay ve vakalar da temel söz varlığını etkileyen bazı unsurlardır.

2.2.2. Atasözleri

Dilin kendi söz varlığı içerisinde özgün olarak yer alan bir ögesi atasözleridir. Atasözleri topluma ait yaşam tarzının, gelenek-göreneklerinin, kültürünün vs. dile yansımış biçimidir. Atasözleri için çeşitli tanımlar yapılmıştır.

Atasözü, “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel: Ayağını yorganına göre uzat. Atsan atılmaz, satsan satılmaz vb.” (TDK, 2005: 140).

Bir dilin söz varlığının içinde yer alan atasözleri bir tolumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayan sözlerdir (Aksan, 2006/a: 33).

Atasözleri anonim özellik taşıyan, atalarımızdan kaldığı bilinen ve toplumların ortak duyuş, düşünüş, yaşam deneyimi, tutum ve davranış biçimleri ile dünya görüşünden meydana gelen, genel kural niteliği taşıyan, kısa ve kalıplaşmış sözlerdir (Korkmaz, 2007:27). Atalarımızın uzun deneyimlerinin ürünü olan, genel kural, bilgece düşünce, öğüt niteliği taşıyan ve kalıplaşmış olarak toplum tarafından kabul gören özsözlerdir (Aksoy, 2004/a:15).

Atasözü, atalarımızın yıllar yılı karşılaştıkları olay ve durumlardan aldıkları dersleri, düşünce ve nasihatleri, değer yargılarını gelenekleştirerek sonraki kuşaklara aktardıkları, herkes tarafından kabul gören özlü sözlerdir (Kaya, 2010:113). Tanımlardan da anlaşıldığı üzere atasözlerinin, toplumun ortak malı olan, kültürün taşıyıcısı olan dil öğeleri olduğu anlaşılmaktadır.

Saim Sakaoğlu ve berat Alptekin (2006) “Türk Halk Edebiyatı Ders Notları” adlı eserde atasözlerinin özelliklerini şu biçimde sıralamıştır:

- Atalarımızın uzun deneyimleri neticesinde ortaya çıkmıştır. Sözcükleri değiştirilemez.

- Atasözleri gelenek ve göreneklerimiz hakkında bilgi verirler. (Kız beşikte, çeyiz sandıkta)
- Atasözleri birtakım inançlar hakkında bilgi vericidir. (Akacak kan damarda durmaz.)
- Bazı atasözleri doğa olayları ve olayların oluş biçimi hakkında bilgi verir. (Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.)
- Bazıları iktisadi konularla ilgilidir. (Ayağını yorganına göre uzat.)
- Atasözleri ilk manzum olarak söylenirken zamanla nesir olarak da söylenmeye başlamıştır.
- Atasözleri içerisinde birtakım söz sanatlarına yer verilmiş
- Mum dibine ışık vermez. (Mecaz)
- Atta karın, yiğitte burun. (Seci)
- Ağaç yaş iken eğilir. (İstiare)
- Neredeyse bütün atasözlerinin birinci anlamı yanında ikinci bir anlamı daha vardır. “Ağaç yaş iken eğilir.” atasözünde ilk olarak ağacın yaş iken eğilmesi anlamı varken ikinci olarak erken yaşta eğitimin alınması anlamı vardır.
- Atasözleri çoğunlukla geniş zamanlı fiillerde (Damlaya damlaya göl olur.), emir kipinin ikinci şahıs çekiminde (Sakla zamanı, gelir zamanı.), geniş zamanın olumsuz çekimi ile (Ateş olmayan yerde duman tütmez.), geniş zamanın şartlı birleşik çekimin ikinci şahısı ile (Ne ekersen onu biçersin.) kullanılır.
- Atasözleri bölgesel olarak ufak farklılıklar gösterebilir. (Keskin sirke küpüne zarardır.)
- Atasözlerinin kökleri eskilere dayandığı için zamanla kendisini meydana getiren kelime dağarcığında birtakım değişiklikler olabilir. (Endik uma evligni ağırla/ Konugun kutsuzı ev ıssını ağırlar/ Şaşkın misafir ev sahibini ağırlar).
- Atasözleri diğer halk edebiyatı ürünleri gibi bağımsız değildir; yalnız ihtiyaç halinde söylenirler.

- Atasözlerinin mutlak bir varoluş öyküsü bulunmaktadır. Lakin bunların birçoğu zamanla unutulmuştur.
- Atasözlerinin manzum olanlarından ölçü, durak, kafiye denen ahenk unsurları görülür.
- Atasözleri arasında mana yönünden çelişkili olanlar da bulunmaktadır (Sakaoğlu, Alptekin, 2006: 161).

Atasözlerinin genel ve ortak özelliklerle ise şu şekilde sıralanabilir:

- Atasözleri anonimdir.
- İnsanların gözlem ve deneyimine dayanır.
- Öğüt verici kısa ve özlü sözlerdir.
- Atasözleri halka mal olmuşlardır.
- Basmakalıp ifadelerdir (Uyar, 2012:31). Bütün bu özellikler de göz önünde bulundurulduğunda atasözlerinin topluma mal olmuş, toplumun değer yargılarını, kültürünü, töresini, geleneklerini içerisinde barındıran çok önemli söz varlığı öğeleri olduğu görülmektedir.

2.2.3.Deyimler

Söz varlığının diğer bir ögesi olan deyimler dile farklı anlam özellikleri katarak dili canlı ve renkli gösterir. Türk Dil Kurumunun resmi sitesinde Atasözü ve Deyimler Sözlüğü bölümünde 11. 209 deyim bulunmaktadır.

Gerçek manası dışında başka bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliği barındıran kelime öbeğine deyim denir (Korkmaz, 2010:43).

“Deyim, anlatım gücünü arttırmak için az çok mantık dışı kullanılan ve bazı sözcükleri değişmediği halde bazılarının değişip çekimlere giren kalıplardır.” (Hatipoğlu,1982: 194).

Püsküllüoğlu (1995:7) deyimleri “Anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu” şeklinde tanımlamıştır.

Belli bir kavram, duygu yahut durumu dile getirmek maksadıyla birden çok kelimenin bir arada kullanılarak bazen bazı sözcüklerin ise yan anlamı ile kullanılması şeklinde oluşan sözlere deyim denir (Aksan, 1982:37).

Tanımlara bakıldığında deyimlerin genel olarak üç özelliği ortaya çıkmaktadır: gerçek anlam dışında kullanıldığı, kalıplaşmış söz öbekleri olduğu ve anlatıma güzellik katma özelliğine sahip olduğudur (Bilgen,2017:64).

Deyimler toplumların yaşam biçiminin, kültürünün, dünyaya bakış açısının vs. mecazlar ile örtüşüp dilde kalıplaşarak kullanılmasıdır. Deyimler kültürün, duygu ve düşüncelerin etkili bir biçimde ve kısa olarak anlatılmasına imkân sağlar. Deyimlerin anlatımda kullanılmasının sebebi kısa ve yoğun anlatımlı olmalarıdır (Akar, 1992:32)

Aksoy (1993) deyimlerin özelliklerini şu biçimde özetlemiştir:

- Deyimler basmakalıp ifadeler olduğu için kelimelerin yerine eş anlam-lısı da olsa farklı bir sözcük getirilemez.
- Deyimler, kısa ve özlü anlatım biçimleridir.
- Kavram ve olayları güzel bir anlatım şekli ile dile getiren özel ifadeler-dir.
- Deyimler atasözleri gibi nasihat verici bir özellik taşımaz. Bu bakımdan atasözlerinden ayrılır.
- Deyimler çoğunlukla mastar ekiyle kullanılır ve olumsuz ifadeler ba-rındırabilir.
- Deyimleri bir kısmı birbirine benzeyen sözcüklerin tekrarı ile oluşmak-tadır.
- Deyimlerin bir kısmı mecaz iken bir kısmı gerçek anlamlıdır (Aksoy, 1993:20-27).

Sonuç olarak deyimler atasözleri gibi toplumların yaşam biçimlerini yansıtan ve yaşantı sırasında ortaya çıkan durumları anlatmak için kullanılan özlü sözlerdir.

2.2.4. Terimler

Söz varlığının bir diğer ögesi olan terimler çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Herhangi bir bilim, sanat, uzmanlık dalıyla yahut bir konu hakkında özel bir manası olan, belli bir kavramı karşılayan sözcüklere terim denmektedir (Bilgin, 2013:77).

Terim kelimesi Almanca “termius”, Fransızca “terme”, İngilizce “term” şeklinde söylenen ve özel bir alana, bilim, uzmanlık dalına ait olan ifadelerdir. Terimler uzmanlar arasında özel bir iletişim olması için gereken temel nitelikteki öğeleri oluşturmaktadır (Vardar, 2002: 192).

Terimlerden ortaya çıkan kavram ve nesneler geniş bir kullanım alanı oluşturmaktadır ve terimlerin anlamı genelleşmeye başlarsa terim olma özelliklerini yitirebilir. Mesela radyo ve televizyon kavramları gündelik yaşamın birer kavramıdır, bu bakımdan terim olarak kabul edilmez; lakin elektronik ile ilgili şeylerin yer aldığı biz sözlükte terim olma niteliği kazanır (Aksan, 2004:36).

Terimler teknik ifadeler olup belirli bir uzmanlık dalına aittir. Mesela açı, üçgen, doğru geometride terim iken; atardamar, toplardamar, hücre tıp dalına ait terimlerdir. Terimlerin ön plana çıkan niteliği tek bir manalarının olmasıdır. Herkes aynı manayı çıkarır, kişilere göre farklı manaları yoktur. Duygusal boyutları sınırlı boyutadur (Özdemir, 2002:91).

Bu bakımdan terimlerin herhangi bir alanda uzman olan kişilerin anlaşmalarında kullanılan ve anlamsal olarak farklılık göstermeyen manaları vardır. Terimlerin sınırlı bir özellik gösteren kavramlar olduğu söylenebilir.

2.2.5. İkilemeler

İkileme, anlamı güçlendirmek maksadıyla aynı kelimenin tekrar edilmesi, yakın anlamlı, karşıt yahut sesleri benzer olan sözcüklerin yan yana kullanıldığı sözcüklerdir (TDK, 2011:1165).

Anlamı güçlendirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrarı şeklinde, anlamları yakın ya da karşıt olan kelimelerin yahut benzer seslerden oluşan kelimelerin yan yana kullanılması ile oluşan sözcüklere ikilime denir: gürül gürül, mırıl mırıl vs. (Ünlü, 2006: 105).

Aksan (2006a:81) ikilemeleri “ Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran, anadilimizin biçim, sözdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan ögeler” şeklinde tanımlamıştır.

Türkçede anlamı pekiştirip anlatımı güçlendirmek gayesiyle aynı sözcüklerin tekrarı, yakın yahut karşıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılması biçiminde oluşturulan söz öbeklerine ikileme denir (Şimşek, 1987: 382). İkilemlerin tanımına bakıldığında zaman anlatıma çekicilik katmak, anlamı güçlendirmek maksadı ile çeşitli şekillerde oluşturulan kavramlar olduğu görülmektedir.

Anlamanın güçlenmesi amacıyla kullanılan ikilemelerin belli başlı türleri ise şunlardır:

- a) Aynı kelimelerin tekrarı ile oluşturulanlar.
- b) Eş yahut yakın anlamlı kelimelerle oluşturulanlar.
- c) Zıt anlamlı kelimelerle kurulanlar.
- d) Aynı kelimenin önsesinin değişikliği ile oluşturulanlar (Korkmaz, 92: 82-83).

Mustafa Özkan ve Veysel Sevinçli (2009) ikilemleri aşağıdaki biçimde incelemiştir:

- a) Aynen tekrarlanan ikilemeler: dal dal, yapış yapış, gır gır...
- b) Eş ve yakın anlamlı ikilemeler: enine boyuna, üç beş, yalan dolan...
- c) Zıt anlamlı sözcüklerle oluşturulan ikilemeler: iyi kötü, az çok, er geç...
- d) Pekiştirmeli ikilemeler: 1. Sözcüğün başına “m” sesi getirilerek oluşturulanlar: çocuk mocuk, şaka maka... 2. “m,p,r,s” sesleriyle yeni hecelerin oluşturulması şeklinde yapılan ikilemeler: kıpkızıl, upuzun, yemyeşil... (Özkan & Sevinçli, 2009: 39-44).

İkilemeler insanların iletişimi esnasında dikkati üstünde toplayarak anlatımı güçlendirir ve nihayet anlatımın akıllarda kalıcılık oranını da artırır (Karadağ, 2013: 32). İkilemler farklı kişiler tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Her ne ka-

dar sınıflandırmalara tabi olsa da hepsinin ortak özelliğinin anlatımı pekiştirmek ve güçlendirmek olduğu söylenebilir. Karadağ'ın çıkarımı da bu durumu destekleyici niteliktedir.

2.2.6. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Kalıp sözler de tıpkı diğer söz varlığı öğeleri gibi toplumların yaşamı esnasında ortaya çıkmış ve aktif kullanım alanı sağlamış olan ifadelerdir. Türkçe, kalıp sözler bakımında oldukça zengin bir durumdadır.

Söz varlığının bir ögesi olan kalıp sözler toplumdaki insanların günlük ilişkileri sırasında kullanılması adet haline gelmiş ifadelerdir. Sabahları kullanılan *günaydın* sözcüğünden, günlük hayatta söylenmesi zorunlu hal almış olan “*afiyet olsun, affedersiniz, güle güle*” ya da yeni ev alan kişilere denilen “*güle güle oturun*” gibi kalıp ifadeler kültürün ayrılmaz bir parçası halini almıştır (Aksan, 1996: 34).

Aksan (2013) kalıp sözleri açıklayarak birtakım örnekler vermiştir. Doğum: (Gözünüz aydın, analı babalı büyüsün, ömrü hayırlı olsun, Allah dört gözden ayırmasın, güle güle büyütün, Allah bağışlasın...).

Nişanlanma ve evlenme: (Allah mesut etsin, mutluluklar dileriz, bir yastıkta kocayın).

Ölüm: (Başınız sağ olsun, Allah acısını unuttursun, Allah ecir sevabı versin, Allah sizlere ömür versin, Allah taksiratını affetsin, Allah rahmet eylesin, nur içinde yatsın...).

Vedalaşma: (Allahımsarladık, hoşça kalın, güle güle, izninizle, yolunuz açık olsun...).

İstek: (lütfen, Allah aşkına, kurban olayım...),

Minnettarlık: (Teşekkür ederim, sağ olun, Allah razı olsun, eksik olmayın, yaşa, elinize sağlık...),

Karşılama- karşılanma: (hoş geldiniz, sefa geldiniz, hoş bulduk...) vs. Türk milletinin farklı durumlarda kullandığı farklı istek ve inceliklere işaret eden kalıp ifadeler arttırılabilir. İnanç ve değer yargıları, maddi ve manevi kültürü ifade eden hayır duaları da ilişki sözleri arasına

girer. “Allah esirgesin, Allah utandırmasın, Allah gönlüne göre versin...” gibi dualar inançlardan ortaya çıkmış kalıp ifadelerdir (Aksan, 2013: 163-176).

Gökdayı (2008) kalıp sözleri aşağıdaki biçimde sıralamıştır:

- **Hayır, dua ve iyi dilek bildirenler:** Güle güle oturun, Allah razı olsun, Allah ne muradın varsa versin, Mutlu yıllar, Doğum günün kutlu olsun, İyi bayramlar
- **Küfür, beddua-ilenç bildirenler:** Lanet olsun, Allah cezasını versin, Allah kahretsin, Allah belanı versin
- **Duygusal tepkileri dile getirenler (Korku, sevinç, şaşkınlık, acıma, çağrı, buyruk, yasaklama, vb.):** Güler misin ağlar mısın? Allah aşkına, Aklına şaşayım, Allah çarpsın, Güleriz ağlanacak halimize
- **Selamlaşma bildirenler:** Günaydın, iyi akşamlar, iyi sabahlar, selamünaleyküm, iyi günler, merhaba.
- **Ayrılık bildirenler:** Hoşça kal, görüşmek üzere, iyi yolculuklar, görüşürüz, Allah'a ısmarladık, elveda.
- **Batıl inançları bildirenler:** İyi saatte olsunlar, şeytan kulağına kurşun, nazar değmesin
- **Bir istek bildirenler:** Saatiniz var mı? Ateşiniz var mı? Sadede gelelim, bize de buyurun, gereğini arz ederim, durakta inecek var, bana müsaade.
- **Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler:** Senden (sizden) iyi olmasın, sözünü balla kestim, estağfurullah, rahatsız ediyorum, rica ederim. Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler: Baş üstüne, eyvalah, amenna, Allah derim, âmin, emredersiniz, maalesef, maatteessüf
- **Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler:** Ben sana gösteririm, benden günah gitti, benden söylemesi, dikkat, dikkatli ol, kendine dikkat et, ağzına acı biber sürerim, alacağın olsun, Allah'tan korkmaz kuldan utanmaz.

- **Genel bir davranış veya düşünce bildirenler:** Korkunun ecele faydası yoktur, tarih tekerrürden ibarettir, tebdil-i mekânda ferahlık vardır, her şey olacağına varır.
- **Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar:** Elçiye zeval olmaz; yediğin içtiğin senin olsun, gezdiğin gördüğün yerleri anlat; ölülerin ardından kötü söz söylenmez; ellerinizden öperim; küçüklerin gözlerinden öperim; ayıptır söylemesi.
- **Dini inançları bildirenler:** Allah bilir, günah, Allah kerim, kadere meydan okunmaz, Allah'tan geldi, takdir-i ilahi.
- **Soru sorup cevap isteyenler:** Eş olarak kabul ediyor musunuz? Hem-şe(h)rim memleket nere? Merhumu nasıl bilirdiniz?
- **Özür dileme bildirenler:** Pardon, affedersin, kusura bakma, kusura kalma, özür dilerim.
- **Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler:** Aferin, bravo, berhudar ol, su gibi aziz ol, el öpenlerin çok olsun.
- **Minnet, teşekkür bildirenler:** Teşekkür ederim, teşekkürler, sağ ol(un), elin(iz)e sağlık, zahmet oldu (Gökdayı, 2008: 101-102).

Toklu (1995: 118-119) kalıp sözleri şu biçimde sınıflandırmıştır:

a)Nezaket bildiren kalıp sözler.

Selamlaşmada kullanılan kalıp sözler.

Tanıştırmada kullanılan kalıp sözler.

Vedalaşmada kullanılan kalıp sözler.

Ricanın kibarca aktarılması.

İyi dilekleri anlatan kalıp sözler.

b)Belirli günler için iyi dilekleri iletmede kullanılan kalıp sözler.

Doğumu kutlamada kullanılan kalıp sözler.

Evliliği kutlamada kullanılan kalıp sözler.

c) İyi dilekleri ileten kalıp sözler (Geçmiş olsun dileklerini ileten ve hapşırınca kullanılan kalıp sözler)

d) Türk kültürüne özgü diğer bazı durumlarda kullanılan kalıp sözler.

Başsağlığı dileklerini ileten kalıp sözler.

Şükran duygularını ileten kalıp sözler.

Özür dilemede kullanılan kalıp sözler.

e) Yemek yerken ve içki içerken kullanılan kalıp sözler.

f) Konuşma sırasında kullanılan kalıp sözler.

g) Yönlendirme amaçlı kalıp sözler.

h) Gözdağı vermeye yönelik kalıp sözler.

i) Yatıştırmaya yönelik kalıp sözler.

j) Yorumlamaya yönelik kalıp sözler.

k) Şaşkınlığı belirten kalıp sözler.

l) Yadsımayı ve eleştirmeyi belirten kalıp sözler.

m) Kuşkuyu belirten kalıp sözler.

n) Umursamazlığı belirten kalıp sözler.

o) Gündelik olayları yorumlamaya yönelik kalıp sözler.

p) Batıl inançları yansıtan kalıp sözler

q) Olumsuz duyguları yansıtan kalıp sözler

r) İlişkinin kesilmek istendiğini belirten kalıp sözler

s) Küfür ve ilenmeler

t) Farklı diğer durumlarda kullanılan kalıp sözler

2.2.7. Kalıplaşmış Sözler

Her dilde görülen kalıplaşmış sözler, ün yapmış kişi, hükümdar, düşünür ve sanatçılar tarafından belli bir durum yahut olay anında söylenilen ve evrenselleşen

sözlerdir. Kalıplaşmış sözler bir dilde ya olduğu gibi ya da çeviri yoluyla ifade edilir: J. Caesar'ın "Sen de mi Brutus" , Sinoplu Diogenes'in "Gölge etme, başka ihsan istemem" sözleri dilimize çeviri yolu ile geçmiştir (Aksan, 1996: 35).

2.2.8. Argo Sözler

Korkmaz (2010:13) Gramer Terimleri Sözlüğünde argoyu şu şekilde tanımlamıştır:

"Farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş unsurlarından ve yabancı kökenli şekillerinden de yararlanmak suretiyle oluşturdukları herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcığı."

Bir toplumda belli bir gruba yahut bir sınıfa özgü olan ve genel dilden ayrılarak asalak bir kelime dağarcığı oluşturan konuşma biçimlerine "argo" denir. Hırsız, şoför, asker, dilenci argosu gibi... (Ünlü, 2006: 103).

Argo: herkes tarafından anlaşılmayan, ortak dildeki birtakım sözcüklere farklı anlamlar yükleyerek, kimi sözcüklerde ise değişiklik yaparak, dilin lehçe ve eskimiş yahut yabancı biçimlerinden de faydalanılarak oluşturulan dildir (Korkmaz, 2010: 249).

Mehmet Arslan (2004) argonun özelliklerini şu biçimde sıralamıştır:

- Her argo ifade bir dile aittir. O dili bilmeyen kişiler tarafından anlaşılmaz yahut konuşulamaz.
- Argo ifadeler ait olduğu ana dil ile kendi bünyesinde barındırdığı sözcüklerin birlikte konuşulmasından meydana gelir.
- Argo ifadeler söylenirken kullanılan günlük dildeki sözcüklerin argo olabilmesi için günlük dil dışında bir anlamı ifade etmesi gerekir.
- Her dile bağlı türlü argo ifadeler vardır.
- Aynı kelime farklı argolarda farklı anlamları karşılayabilir.
- Bir kavram için farklı dillerden alınan birden çok sözcük kullanılabilir.

- Argo ifadeler gizli ve özel dillerdir.
- Hiçbir argo, oluştuğu toplumun tümü tarafından konuşulamaz.
- Argo ifadeler genel olarak toplum içindeki özel nitelikleri olan kişiler yahut belli bir meslek grubu arasında oluşur.
- Argo ifadeler kaba dil sayılır ve her yerde kullanılmazlar.
- Her argo ifade sözlü dilin bir parçasıdır.
- Argolar sürekli değişim geçirir; fakat yapma dil değildir.
- Argo ifadeler şifreli dil değildir.
- Her argo ifade özel bir dildir yahut her özel dil bir argo değildir.
- Argo ifadelerde meslek dili içerisinde birtakım sözcükler yer alabilir; fakat her meslek dili bir argo sayılmaz.
- Bugün kullanılan argo ifadelerin geçmişle olan bağlantısı ve kullanıldıkları dönem yaklaşık olarak tespit edilebilir.
- Argo konuşan kişiler genel olarak kullandıkları kelimeleri bayağı bir şekilde söylerler.
- Her argoda olduğu gibi, Türk argosunda da anlatış biçiminde canlılık vardır.
- Türk argosu söylenirken dudaklar bükülerek, heceler kesilerek ifade edilir. Konsonlar tumturaklı şekilde olurken vokaller kapalı biçimlerden oluşur.
- Türkiye’de bilhassa İstanbul’da argo dilinin gelişimde külhanbeylerin önemli katkıları olmuştur.
- Argo ifadeler sürekli değişim gösterir. Kimi zaman yeni kelimeler kimi zaman da eski kelimeler şekil değişimine uğrar (Arslan, 2004: 27-32).

2.3. Eğitsel İleti

Metinler vasıtası ile insanlara verilmek istenen birçok ileti bulunmaktadır. İletiler kimi zaman doğrudan verilmek istenirken kimi zamanda dolaylı olarak verilir. Çocuk edebiyatı eserlerinin de asıl amacı öğreticilik değil; çocuklara duyarlılık kazandırarak onların güzele dair duygularını geliştirmektir. Edebi eserler bireysel ve sosyal hayata dair telkinlerde bulunarak kişileri iyi ve güzel olana yönlendirmeye çalışır ve insanları bu doğrultuda eğitime amacındadır (Kavcar, 1999: 6). Bu bakımdan metinler bir takım niteliklere sahip olmalıdır. Metinler, dil bilinci ve sevgisi kazandırmalı, temel dil becerilerini geliştirirken sosyal ve duygusal gelişimi destekler nitelikte olmalıdır. Kelime dağarcığını zenginleştirmeli ve olumlu örnekler vasıtasıyla kişilik gelişimine katkıda bulunmalı, ahlak ve üretici düşünme yetisini geliştirmeli ve eleştirel düşünme becerisi kazandırma ve öğrencilerin temel hayat deneyimleri edinmesine katkıda bulunmalıdır. Metinler ile verilmek istenen iletiler ise çocuğu bir bütün olarak geliştirmeye yönelik olmalıdır.

Metinlerde ileti: öğretici metinlerde kesin yargı şeklinde iken edebi metinlerde kesin yargı şeklinde değildir. Edebi metinlerde ileti yazarın dile getirdiği ve okurun da benimsediği kişiden kişiye değişen şeydir. Öğretici metinlerde ise kesin bir ileti vardır (Özden, 2012: 6).

Çocuklar için yazılmış olan edebi eserlerde iletiler, çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak, hayatın gerçeklerini saptırmadan, sanatsal bir biçimde, doğrudan yahut anlaşılır bir ifade ile verilmelidir (Demirel, 2011: 58-59). İletilerin öğretici ve edebi metinlerde veriliş şeklinde bir farklılık olduğu görülmektedir. Fakat her iki durumda da iletilerin kişilerin gelişimlerine katkı sağlayacak biçimde verilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Özden (2012)'de Türkçe dersinde metinlerin taşıması gereken iletilerin bazılarını aşağıdaki biçimde sıralamıştır:

İnsanın değişmeyen ihtiyaçlarını karşılaması

İnsanın değişmeyen değerlerini karşılaması

Türk toplumuna ait değerleri barındırması

Kültür değerlerini taşıyıcı olması

Cemiyet hayatını tanıtıcı olması

Cemiyetin sosyal ve ahlak kurallarını yansıtması

Vasıfları iyi eserleri seçebilme yeteneği kazandırması

Dil bilinci, sevgisi ve dil becerileri kazandırması

Kelime hazinesini geliştirmesi

Sosyal ve duygu gelişmesini desteklemesi

Olumlu kişilik örnekleri ile kişilik gelişmesine katkı sağlaması

Üretici düşünme gücünü geliştirmesi

Eleştirci düşünmeyi öğretmesi

Temel hayat alanları ile ilgili deneyimler kazandırması

Öğrenilmemiş duyguları yansıtması [sevgi, korku ve öfke]

Öğrenilmiş duyguları yansıtması

Zorunlu temaları yansıtması [6. sınıf, sevgi, 7. sınıfta millî kültür, 8. sınıfta toplum hayatı]

Türkçe programında geçen ve sınıf seviyeleri göre sınıflandırılan temalara uygun olması (Özden, 2012; 70-80).

2.4. Görsel İleti

Görseller vasıtasıyla insanlar birçok alanda bilgi ve fikir sahibi olurlar. Çocuklara gösterilen görseller çocukların düşünme, anlama, ilişki kurma vs. birçok becerisinin gelişmesine yardımcı olabilir. Görsel okuma ile öğrencilerin gelişimleri desteklenebilir.

Görsel okuma tıpkı dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel sunu gibi dil becerilerinden birisidir. Okuma ifadesi insanlara genel olarak harflerden oluşan yazıları okumayı çağrıştırmaktadır. Görsel okuma ise resim, kroki, grafik, sembol, renk gibi görseller ile doğa ile sosyal olayları okuma, anlama, yorumlama ve zihinde yapılandırma sürecini ifade eder. Öğrenciler görseller yardımıyla birçok bilgi edinirler ve

edindikleri bilgileri zihinlerinde canlandırmaları daha kolay olur. Bu bakımdan öğrencilere görseller ile öğrenme olanakları sağlanmalıdır (Güneş, 2013; 1-17).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HURİYE ÖNİZ VE CANAN TAN'IN HAYATI VE ESERLERİ

Bu bölüm 4 başlık şeklinde ele alınmıştır. Birinci kısımda Huriye Öniz'in hayatı ve eserlerine yer verilmiştir. İkinci kısımda ise “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eseri özetlenmiştir. Üçüncü kısımda Canan Tan'ın hayatı ve eserlerine yer verilmiştir. Dördüncü kısımda ise yazarın “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserinin özetine yer verilmiştir.

3.1. Huriye Öniz'in Hayatı ve Eserleri

Huriye Öniz Baha 1887 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babasının adı Bahaddin, annesinin adı Ayşe'dir. Huriye Öniz'in Hayrettin Bey ile evliliğinden bir çocuğu olmuştur (Duroğlu; 2007).

İlk ve ortaöğrenimini Leyli Sanayi Mektebi'nde tamamlamış ve özel eğitimler de aldıktan sonra Bursa Amerikan Mektebi'nde Türkçe Öğretmenliği yapmıştır. Londra Üniversitesi Belford Kolejinde pedagoji alanında eğitim almıştır. İstanbul İnas İdadisi'nde 9 Ekim 1912 tarihinde Fenni Terbiye Öğretmenliğine başlamış fakat bir süre sonra bu görevi bırakmıştır. 7 Ocak 1913 yılında İstanbul Darülmuallimat Terbiye Öğretmenliği görevine getirilmiştir. Balkan Savaşları sırasında göçmenler için açılan kurslarda dersler vererek hayır işlerinde bulunmuş ve Hilaliahmer Cemiyetinde gönüllü olarak hastabakıcılığı yapmıştır. 1928'de Haydarpaşa Musevi Okulunda, 1929'da Galata Musevi Erkek Okulunda, 12 Kasım 1929'da Hasköy İtalyan (Kaltayam) Okulunda öğretmenlik görevlerinde bulunmuştur. Hasköy İtalyan Okulundan hasta olması sebebiyle istifa etmiş ve 12 Ocak 1933'de Feriköy Menemetayan (Menemetcian) Okulunda öğretmenliğe başlayarak tekrar mesleğine geri dönmüştür. 13 Şubat 1934'te Yeniköy Rum Okulu'na Türkçe öğretmeni olarak atanmış ve

1935 yılında milletvekili seçilene kadar öğretmenlik yapmıştır (Duroğlu; 2007:80-82).

8 Şubat 1935 seçimlerinde CHP tarafından aday olarak 5.Dönem Diyarbakır milletvekilliğine 629 oy ile seçilmiştir. Birçok encümende görev almış ve meclise raporlar sunmuştur. Mustafa Kemal'in ölümünden sonraki süreçte Cumhurbaşkanı seçimi için kurulan komisyonda da görev almıştır. 1935 yılında milletvekilleri ve Öñiz tarafından Diyarbakır için hazırlanan raporda bölgenin sorunları dile getirilerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur (Duroğlu; 2007:80-82).

Siyaset ile ilişkisi 5.dönem ile sınırlı kalmış ve yeniden öğretmenliğe dönerek çeşitli okullarda görevini icra etmiştir. 1939 İtalyan Lisesi ve Ticaret Lisesi, 1946 Erenköy Kız Lisesi ve Beyoğlu Kız Liselerinde Türkçe Öğretmenliği yapmıştır. 1950 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Duroğlu; 2007:80-82). Huriye Öñiz'in "*Köprüaltı Çocukları*" adlı bir roman kitabı bulunmaktadır.

3.1.1. Huriye Öñiz'in "*Köprüaltı Çocukları*" Eserinin Özeti

"*Köprüaltı Çocukları*" adlı eser bir serüven romanıdır ve ortaokul öğrencileri ve daha üst seviyeler için okunması uygun bir eserdir (Aytan, 2017). Eser sokaklarda yaşayan çocukların serüvenini ve hayata ve dünyaya bakış açılarını ele almıştır.

Köprüaltı Çocukları

Mehmet ailesiyle birlikte Kilis'te yaşamaktadır. Mehmet ufak yaşlarda yüzbaşı olan babasını kaybeder ve daha onun ölümüne alışamamışken annesi de hastalanarak ölür. Öksüz kalan Mehmet'i Aydos'un Kurna köyünden Kilise asker olarak gelen ve Mehmet'in babasının hizmetine giren Hasan yanına alır. Hasan tezkeresini aldıktan sonra Mehmet'le birlikte kendi köyü olan Kurna'ya gider. Burada Hasan'ın ailesi Mehmet'e kendi çocukları gibi bakar ve onu okula yazdırırlar. Mehmet köyde 3 sene okuduktan sonra Hasan ile İstanbul'a gider ve öğrenimine orada devam eder. Mehmet bir öğretim kurumunda öğrenciyken Hasan aniden hastalanarak yataklara düşer. Hasan'ın bir tanıdığı vasıtası ile Mehmet öğrenimine Pendik'te devam edecektir. Mehmet'e bir öğretmen rehberlik eder. Mehmet gideceği gün herkesle vedalaşır. Mehmet'in yanında İstanbul'a gidecek kadar para olmasına rağmen Mehmet lazım olur diye araca binmez ve yürüyerek yola düşer. Bir süre yol aldıktan son-

ra çobanlarla karşılaşır ve onların kulübesine konuk olarak yemeklerini yer ve başından geçenleri anlatır. Sabah olunca vedalaşarak yeniden yollara düşer ve İstanbul'a gelir.

Mehmet İstanbul'a geldikten sonra doğrudan Maarif Müdürlüğü'ne gider ve Müdür ile görüşmek ister, fakat Müdür kurumdan ayrıldığı için bu görüşme gerçekleşmez. Kurumun bekçisi Müdürün yarın geleceğin söylemesi Mehmet oradan ayrılır.

Mehmet şehirde boş boş dolaşırken ne yapacağını bilemez ve Köprü altından geçerek Haliç tarafına gitmeyi düşünür. Köprü altından geçerken üstleri yırtılmış üç çocuk görür ve onların yanına gider ve böylece bu üç çocukla dost olur. Mehmet o gece Niyazi, Cafer, Zeki, Davut ve Nihat adlı köprü altında kalan beş çocuğun yanında kalır. Sabah olunca Mehmet erkenden kalkarak Maarif Müdürlüğüne gider ve Müdür'e bir okula yazılmak istediğini söyler; fakat hiç bir okulda yer yoktur ve kendisine 15 gün sonra gelmesi söylenir. Hayalleri yıkılan Mehmet döner ve yeniden köprü altına arkadaşlarının yanına gider. 15 gün boyunca arkadaşları gibi başkalarının eşyalarını taşıyarak para kazanmaya çalışır ve çok iyi dost olurlar. Bu süre zarfında çocuklar birbirlerini yakından tanıyarak birbirlerine dertlerini anlatırlar ve aralarındaki güven bağı daha da güçlenir.

15 gün sonra Mehmet tekrar okula yazılmak ümidiyle Maarif Müdürlüğü'ne gider; fakat yer olmadığı gerekçesiyle okula yazılamaz. Bu sefer tamamen sokakta kalan Mehmet doğrudan arkadaşlarının yanına giderek onlar gibi çalışarak yaşamaya ve para kazanmaya çalışır. Çocuklar bir gün hep beraber güzel bir akşam geçirmek maksadıyla vapura binerler. Bu gezintide bir yolcunun bavulunu taşıyan Niyazi, o kişinin hırsızlık suçlaması ile iftirasına uğrar. Oysaki onların hırsızlıkla alakaları yoktur. Vaporda onların aleyhine yalancı şahitlik yapan bir kişi yüzünden Niyazi hapse girer ve çocuklar yalnız kalırlar.

Niyazi'nin hapis olduğu süre zarfında çocuklar çok üzülürler ve çalışmak da dahi zorlanırlar. Fakat Mehmet Hasan'a mektup yazar ve Hasan mektup eline ulaşır ulaşmaz çocukların yanına gelir ve onları güzel bir pansiyona götürür. Bu arada Niyazi'nin ziyaretine de giderler.

Niyazi'nin duruşma günü gelir ve gazeteler ve birçok kişi bu durumla yakından ilgilenirler. Niyazi duruşmada kendisini çok güzel bir biçimde savunur ve dinleyiciler de özellikle konuşmasından etkilenir. Kimse bu çocukların hırsız olduğuna inanmak istemez. Duruşmanın sonlarına doğru parasını kaybeden ve çocukları suçlayan yolcu içeri girer ve cüzdanını yeleğinin cebinden bulduğunu söylenerek çocuklardan özür diler. Böylece Niyazi aklanır ve hapisten çıkar.

Duruşma bittikten sonra çocukların yanına bir kadın yaklaşır ve çocukların koruyucusu olmayı teklif eder. Fakat köye gitmeyi düşünen çocuklar il başta kabul etmeseler de okul ve meslek sözcüklerini duyduktan sonra fikirlerini değiştirirler. Sabah erkenden kalkıp giyinip, süslenip belediyeye kadının yanına giderler. Kadın Niyazi'nin Ankara Gazi Çiftliği'nde üç yıl eğitim alacağını söyler. Diğer çocuklar ise koruma yurduna yerleştirilerek okula başlarlar. Niyazi'yi ise Ankara'ya uğurlarlar. Hasan çocukları yerleştirip Niyazi'yi gönderdikten sonra köye gitmeye karar verir ve Mehmet ile görüşürler. Mehmet herkese çok Selma söyler ve yol üstünde çobanlara vermesi için yazdığı mektubu Hasan'a uzatır.

3.2. Canan Tan'ın Hayatı ve Eserleri

Canan Tan 1951 yılında Ankara'da doğmuştur. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden 1971 senesinde mezun olmuştur. Evlendikten sonra bir süre Diyarbakır'da yaşadıkten sonra İzmir'e yerleşmiştir (Tunç, Taner: 2019, <https://www.bilgiustam.com>).

Erken yaşlarda yazın hayatına başlayan Canan Tan lise son sınıfı okurken Hisar Grubu'nun şairlerinin jüri olduğu bir yarışmada ödül almıştır. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın okumak istemiş fakat aile etkisiyle eczacılık okumak zorunda kalmıştır. Eczacılık birikimleri sayesinde "Eroinle Dans" ve "En Son Yüreklere Ölür" eserlerini yazmıştır. Diyarbakır'dayken en çok okunan eserlerinden biri olan Piraye romanını yazmıştır (<https://www.idefix.com>).

Eserleri ile birçok dalda ödül kazanmıştır. Yeni Asır (İzmir) gazetesinde bir süre köşe yazarlığı yapmıştır. Bunun dışında çeşitli dergi ve gazetelerde de yazılar yazmıştır. Hikâye, roman, çocuk edebiyatı, mizah türlerinde eserleri vardır (Tunç, Taner: 2019: <https://www.bilgiustam.com>).

Çalışmamızda incelenen “Sokaklardan Bir Ali” adlı eser İzmir Çocuk Roman Ödülü’nü almıştır (<https://www.kitapyurdu.com>).

Canan Tan’ın Eserleri

- Piraye	En Son Yürekler Ölür
- Alevden Küle Eroinle Dans	Aşkın Sanal Halleri
- Söylenmemiş Şarkılar	- Çikolata Kaplı Hüzünler
- Yüreğim Seni Çok Sevd	- Sokaklardan Bir Ali
- İz	- İssız Erkekler Korosu
- Hasret	- Başbozuk Sevdalar
- Kelepçe	- Canan Tan Kimdir?
- Ah Şu Uzaylılar	- Beşiktaş’ım Sen Çok Yaşa
- Fanatik Galatasaraylı	- Arkadaşım Pasta Panda
- Sokakların Prensesi Şima	- Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu
- Sevgi Yolu	- Beyaz Evin Gizemi
- Sokaklardan Bir Ali	- Türkiye Benimle Gurur Duyuyor)
- İster Mor İster Mavi (Tunç, Taner: 2019).	

3.2.1. Canan Tan’ın “Sokaklardan Bir Ali” Eserinin Özeti

Ali, Muş’tan Bursa’ya göçmüş on bir çocuklu bir ailenin oğludur. Bursa’da kenar mahallelerin birinde oturan bu aile yoksulluk içinde hayatlarını sürdürürler. Babaları çocuklarını okutmaz ve bütün çocukları biraz büyüdükleri gibi bir işe vererek çalıştırır. Ali de bundan nasibini alır, ilkokulu bitirir bitirmez, babası onu da işe verir.

Ali’nin annesi kansere yakalanır ve bir süre sonra ağzından kan gelmeye başlar. Anne artık yemekleri bile ayrı yemeye başlar. Ali bu duruma çok üzülür ve kendisinin ve ailesinin hayatını nasıl kurtaracağına dair planlar yapar.

Ali'nin yan komşusu olan Yusuf daha çocukken evden kaçarak İzmir'e gitmiş ve orada sokaklarda yaşamaktadır. Ali bir gün sokakta Yusuf'la karşılaşır. Yusuf onu da kendisiyle gelmesi için ikna eder. Ali koşarak eve gider ve kimseye bir şey belli etmeden annesini öper, kardeşlerine sarılır ve evden çıkar. Artık Ali için yepyeni bir hayat başlar.

Yusuf ile birlikte İzmir'e gelen Ali sokakta kalacaklarını görünce şaşırır. Sokak hayatına alışmakta bir süre güçlük çeker. Sokak çocuklarının yaşları küçüktür ve hemen hemen hepsi bali, sigara, uyuşturucu gibi madde bağımlısıdır. Ali de bir süre sonra bu maddelere alışmaya başlar.

Bir gün bu sokak çocuklarından biri hastalanır. Yusuf ve Ali arkadaşlarını kurtarmak için eczaneden ilaç alır; fakat arkadaşları için artık çok geçtir ve bir gece bu çocuk ansızın ölür. Yusuf ve Ali büyük acılar çeker ve ağlamaya başlar. Sabahleyin bu haber gazetelere, "Sokak çocuğunun ölümü" şeklinde yansır.

Bir gün Yusuf ve Ali otururlarken bir kadın yanlarına gelir ve onlarla konuşmaya çalışır. Kadının adının Meral olduğunu ve kimsesiz çocuklar için çalıştığını öğrenirler. Yusuf kadınla konuşmak istemez ve ona bağırarak gitmesini söyler. Ali ise kendileri için bir umut olacağını düşünür ve Meral Hanım ile tanışır. Meral hanım giderken Ali'ye bir kart bırakarak istedikleri zaman gelebileceklerini söyler.

Ali bir arkadaşı ile kartta yazan adresi bulur ve oraya giderler. Kapıda Sokak Çocuklarını Koruma Derneği yazmaktadır. İçeri girerler ve orada onlar gibi başka sokak çocukları olduğunu da görürler. Meral Hanım ile görüşürler ve orada yemek yerler. Meral Hanım Cuma günü onlar için bir evin açılışı olduğunu söyler ve onları da davet eder. Özellikle Yusuf'u da getirmesini söyler. Ali ve arkadaşı orayı çok beğenirler. Yemek yedikten sonra çıkar ve diğer sokak çocuklarının yanına gelirler. Ali Yusuf'tan çekindiği için bir şey demez fakat arkadaşı her şeyi anlatır. Cuma günü de gitmek istediklerini söylerler. Yusuf gitmek istemez. Ama Ali onun da Cuma günü gelmesini çok istemektedir. Cuma günü gelir ve çocuklar gitmek için erkenden kalkarak hazırlanır. Ali Yusuf'a da gelmesi için ısrar eder. Yusuf sonunda kabul eder ve Ali çok mutlu olur. Hep birlikte oraya giderler ve ilk defa onlar için bir şeyler yapıldığını düşünürler. Yusuf'un dahi katı düşünceleri yumuşar. Meral Hanım onlara eve kayıt olabileceklerini söyler. Yusuf ve Ali artık sık sık derneği ziyaret ederler. Orada

Sokak çocukları için yapılan bir kitap fuarına katılarak kitap satarlar. Yusuf ve Ali'nin oraya alışmasında etkili olan bir diğer kişi ise Meral Hanım'ın danışmanı Musa Bey olur. Sokaklardan kurtularak hayata karışan Musa Bey dernekte sokak çocukları için çalışmaktadır.

Yusuf ve Ali oraya kayıt olma kararı alır. Yusuf uyuşturucu bağımlılığından da kurtulmak ister. İki arkadaş eve kayıt olduktan sonra Yusuf'un bağımlılık için tedavi görmesi gerekir ve bir süre hastanede yatar. Bu süre zarfında Ali sokaklarda yaşayan küçük bir çocuğu (Necip) sokaktan kurtarır ve derneğe getirir. Bu davranışı sebebiyle dernekteki herkes onu tebrik eder. Kendisi de davranışı nihayetinde mutlu olur.

Üç ay sonra Yusuf döner. Herkes onu kapıda karşılar ve armağanlar verirler. Yusuf artık bağımlılıktan kurtulur ve yeni bir hayata başlar. Musa İstanbul'dan gelen bir iş teklifi ile danışmanlıktan ayrılır ve yerine Yusuf danışman olur. Yusuf ve Ali sokaklardaki çocukları kurtarmak için birlikte çalışırlar. Artık yepyeni bir hayatları vardır. Yusuf danışmanlıktan aldığı paranın bir kısmını da Ali'ye verir. Ali'de bir kısmını Necip'e verir. Böylece birbirlerine danışmanlık edip paralarını bölüşürler.

Bir gün Yusuf ve Ali Sokak çocukları ile görüşmek için dışarı çıkarlar. Yusuf birkaç sokak çocuğunu görür ve yanlarına gider. İçlerinden yaşça büyük olan biri, çocukları bağımlı maddeler kullanması için teşvik etmektedir. Yusuf bunu görünce çok kızar ve küçük çocukların yanından gitmesini söyler. Bu kişi ise Yusuf'tan para ister. Yusuf para verir fakat çocuk parayı az bularak biraz daha ister. En sonunda Yusuf sinirlenir ve vermeyeceğini söyler. Bunun üzerine Yusuf arkasını döner ve o sırada diğer çocuk arkasından bıçağı Yusuf'a saplar ve defalarca aynı şeyi yapar. Yusuf oracıkta hayatını kaybeder. Ali ve derneğin diğer üyeleri bu duruma çok üzülür. Yusuf defnedildikten sonra eve giderler. Ertesi gün gazetelerde “ Sokak Çocuklarının Kavgası” şeklinde bir başlık atılır.

Ali günlerce kendine gelemez. Acısını hafifletmek için herkesten uzak durmaya, kimseyle konuşmamaya başlar. Bir gece kendisini çok kötü hisseder ve gece yarısı Meral Hanım'ı arayarak yeniden bali çekmek istediğini söyler. Fakat Meral Hanım bunu yapmaması gerektiğini, bunun için çok mücadele ettiğini söyler. Ali bir süre ağlar ve düşünür. En sonunda Yusuf'un kendisine iyi bakmasını ve Neco'ya

sahip çıkmasını söylediği aklına gelir. Ve ona layık olacağına kendisine söz verir. Kötü bir şey yapmaz. Kalkar ve Necip'in üstünü örter. Bir gün büyüdüğünün ve sokak çocukları için çalışan bir müdür olduğunun, Necip'in de yardımcısı olduğunun hayalini kurarak uyuya kalır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, verilerin toplanması, verilerin analizi, evren ve çalışma materyali başlıklarına yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Modeli

Ele alınan konuya ilişkin olgu ve olaylar üzerine bilgi içeren yazılı kaynakların analiz edilerek veri elde etme sürecine doküman incelemesi denilir. Araştırma verileri çok fazla bilgi, görüşme ve gözlem yapmaya ihtiyaç duymaksızın belgelerin incelenmesi yolu ile elde edilebilmektedir. Hangi bilgi yahut belgenin önemli olduğuna araştırma konusuna bakılarak karar verilmesi gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 188).

Doküman analizi, basılı ve elektronik gereçler olmak üzere tüm bilgi ve belgeleri incelemek ve değerlendirmek maksadıyla kullanılan düzenli bir sistemdir. Nitel araştırma içerisinde yer alan diğer yöntemler gibi bu yöntem de anlam çıkarmak, konu dâhilinde bir anlayış oluşturmak, deneysel bilgi üretmek maksadıyla elde edilen verilerin incelenmesi ve yorumlanmasını kapsar (Corbin & Strauss, 2008).

Betimsel tarama modeli, bir durumu var olan biçimiyle ortaya koymayı hedefler. Tarama modelleri, geçmiş yahut şimdiki zamanda olan durumları betimlemeye çalışırlar. Araştırmaya konu edilen olay bütün çıplaklığı ile olduğu gibi ele alınır. Olayı değiştirme veya etkileme gayesi güdülmez. Maksat bilinmek istenen şeyi uygun bir biçimde gözleyebilmektir. Tarama modellerinde amaçlar genel olarak soru şeklinde ifade edilir. Bunlar: “Ne idi, nedir, ne ile ilgilidir ve nelerden oluşmaktadır?” şeklindedir (Karasar, 2012: 77).

Bu araştırmada “*Köprüaltı Çocukları*” ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserler incelenirken nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma modeli ise Betimsel Tarama modelidir. Araştırma verileri doküman inceleme ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda dokümanlar, önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman analizi ile elde edilen veriler betimsel tarama modeli ile içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir.

4.2. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri doküman analizi yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Eserlerde yer alan söz varlığı ögeleri üç Türkçe öğretmeni ile Türkçe eğitimi alanında uzman öğretim üyesinin ortak görüşleri doğrultusunda tespit edilmiştir. Ayrıca ögeler belirlenirken Türk Dil Kurumu sözlükleri dikkate alınmıştır. Araştırmada kullanılacak eserler satın alma yöntemi ile temin edilmiştir.

Araştırmada ortaokul seviyesi ve üstü seviyeye uygun olan Huriye Öniz’in “*Köprüaltı Çocukları*” eseri ile Canan Tan’ın “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserinin söz varlığı ögeleri ile iletileri tespit edilmiştir. Romanlardaki söz varlığı ögeleri “temel söz varlığı, terimler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler” başlıkları altında sınıflandırılmış, elde edilen bulgular yorumlanarak eserlerin söz varlıkları karşılaştırılmıştır.

4.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler doküman inceleme ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi ile ortaya çıkan bulgular betimsel bir yaklaşımla aktarılmıştır. Doküman analizi sonucunda elde edilen bulgular, sınıflandırılmış ve yorumlanarak sonuçlara ulaşılmıştır. Verilerin analizinde söz varlığı başlığı altındaki verilerden ve metinlerdeki eğitsel iletilerden faydalanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında eserler söz varlığı ve ileti yönünden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

4.4. Çalışma Materyali

Araştırmanın materyali Huriye Öniz'in tek eseri olan "*Köprüaltı Çocukları*" ile Canan Tan'ın "*Sokaklardan Bir Ali*" eseridir. Zaman zaman Canan Tan ve Huriye Öniz hakkında yapılan çalışmalara da müracaat edilmiştir.

4.5. İlgili Araştırmalar

Yapılan araştırmalar neticesinde Türkçe eğitiminde söz varlığı üzerine yapılmış olan bazı çalışmalara rastlanmıştır.

1. "Çocuk Edebiyatı Yazarı Olarak Mavisel Yener'in Eserleri Üzerine Bir Araştırma" adlı yüksek lisans çalışmasında Aydemir (2010), Mavisel Yener'in çocuk edebiyatı alanında önemi vurgulayarak, eserlerin Türkçe derslerinde kullanımına yönelik olarak öneri niteliğinde bilgilere yer vermiştir.

2. Alagöz (2012), çalışmasında Cahit Uçuk'un masal kitaplarını, temel değerler ve kitapların Türkçe eğitime katkı bakımından incelemiştir. Araştırmada yazarın 15 masal kitabı incelenmiştir. Araştırma yapılırken sosyal bilgiler dersi değerlerinden de 10 tane belirlenmiştir. Türkçe eğitimine katkı sağlaması bakımından 15 masal kitaplarındaki söz varlığı ikilemeler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler ve yansıma sözcükler başlıkları altında incelenmiştir.

3. Türkben'in (2012), "Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı" adlı yüksek lisans çalışmasında Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki söz varlığı incelenmiştir. Çalışmada Ömer Seyfettin'in hayatı, hikâyeciliği, fikirleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Araştırma sonucunda Ömer Seyfettin'in eserlerinin Türkçeye önemli ölçüde kelimeler kazandırdığı ve eserlerinin söz varlığı bakımından zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Gündoğdu (2012), "Türk Çocuk Yazınında Söz Varlığı" adlı yüksek lisans çalışmasında 14.359 tümceden ve 107.651 söz biriminden oluşan özel amaçlı bir derleme kullanılmış, öncelikle derlemede yer alan söz biçimler biçimbirimlerinden ayrılarak yalın duruma getirilmiştir. Bu çalışma sözcük türünün dağılımının çocuk yazını türlerine göre anlamlılığının istatistiksel olarak sınanması açısından önemlidir.

5. Sarıkaya (2013), “Sevgi Soysal’ın Öykülerinin II. Kademe Öğrencilerinin Türkçe Eğitimine Katkısı Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Sevgi Soysal’ın “Tutkulu Perçem, Tante Rosa, Barış Adlı Çocuk” isimli hikâyeleri olay ve durum öyküleri olarak kategorize edilerek söz varlıkları incelenmiştir. Hikâyelerin Türkçe eğitime ne gibi katkıda bulunabileceği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda hikâyelerin geniş bir söz varlığına sahip olduğu ve öğrencilerin Türkçe eğitime de katkı sunabileceği görülmüştür.

6. İhsan Oktay Anar’ın “Amat Romanı Üzerine Söz Varlığı İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinde romandaki söz varlığı öğeleri (yabancı sözcükler, çeviri sözcükler, kalıplaşmış sözler, deyimler, atasözleri, terimler, kalıp sözler, tekrar öbekleri, argo ve küfür sözleri, lakaplar ve yerel ağız malzemesi) saptanmıştır. Ayrıca eser incelemesi sonucunda kaynaklarda geçmeyen 176 deyme rastlanması en önemli sonuçlardan birisidir (Haydarlar, 2015).

7. “Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı” adlı araştırmasında Yavuz Bahadıroğlu’nun yirmi iki çocuk hikâyesi ele alınarak değerler ve söz varlığı bakımından incelenmiştir. Eserlerin incelenmesi sonucunda Yavuz Bahadıroğlu’nun çocuk eğitimi üzerine eğildiği ve eserlerini de bu doğrultuda oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır (Katı, 2015),

8. “Memduh Şevket Esendal’ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında üç alan uzmanının görüşü doğrultusunda ortaokul düzeyindeki öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu tespit edilen Memduh Şevket Esendal’ın hikâyelerindeki söz varlığı öğeleri ve bu hikâyelerdeki değerleri araştırılmıştır. Hikâyelerin söz varlığı ve değerler bakımından ne düzeyde olduğu, Türkçe eğitiminde kullanılmalarının ne derece uygun olduğu incelenmiştir. Araştırma sonucunda Memduh Şevket Esendal’ın hikâyelerinin söz varlığı açısından, atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler haricinde yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir (Esen, 2016).

9. “Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Temel Söz Varlığına İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme” adlı makalede doküman incelemesi yolu ile çocuk edebiyatı alanındaki eserlerin söz varlığı belirlenmeye çalışılmıştır. En fazla farklı kelime kullanılarak yazılmış eserlerin roman ve öyküler olduğu sonucuna ve en az farklı kelime

kullanılarak yazılmış eserlerin şiirler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yıldırım Bilgen & Nurlu, 2017).

10. “1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı” adlı doktora çalışmasında Yıldırım Bilgen (2017), 1970-2015 yılları arasında çocuk edebiyatı alanında Türk şairler tarafından yazılmış olan çocuk şiir kitaplarını temel söz varlığı bakımından betimsel tarama yöntemi kullanarak incelemiştir. Çalışma sonucunda söz varlığı araştırılan şiir kitaplarının 1-8.sınıf öğrencilerinin söz varlıklarını geliştirmede etkili olduğu tespit edilmiştir.

11. Akdemir (2019), “H. Salih Zengin’in Çocuk Hikâyelerindeki Söz Varlığının Türkçe Eğitime Katkısı” adlı yüksek lisans tezinde yazarın “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserlerini incelemiştir. Eserlerin söz varlıkları belirlenerek Türkçe Eğitime olan katkısı belirlenmeye çalışılmıştır. Eserde temel söz varlığı örneklerinin oldukça zengin olduğu ve öğrencilerin söz varlıklarını geliştireceği ve okuma zevki kazandıracağı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yukarıda kısa bir şekilde özetlenen çalışmalarda genel olarak incelenen ürünlerin Türk diline, eğitime, çocukların eğitime, dil yetilerine söz varlığı bakımından ne gibi katkılar sağladığı belirlenmeye çalışılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmaya konu olan eserler söz varlığı ve ileti bakımından incelenmiş ve bulgular elde edilmiştir. Tespit edilen bulgular tablolar yardımıyla yorumlanmıştır.

5.1. Huriye Öniç’in “*Köprüaltı Çocukları*” Eseri ile Canan Tan’ın “*Sokaklardan Bir Ali*” Eserinde Söz Varlığı

Bu bölümde söz varlığı kapsamında ilk önce temel söz varlığı (hayvan kavramları, bitki kavramları, sayı kavramları, mekân kavramları, renk kavramları, tabiat

kavramları, zaman kavramları, duygu bildiren kavramlar, eşya kavramları, yiyecek-içecek kavramları) tespit edilerek yorumlanmıştır. Daha sonra romanda yer alan terimler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, ikilemeler tespit edilerek yorumlanmıştır.

5.1.1. Temel Söz Varlığı

Bir dilin söz varlığı incelenirken hayatın her alanını içine alan temel söz varlığı öncelikli olarak dikkate alınmalıdır. Temel söz varlığı insan yaşamının önemli bir bölümünü içerisinde barındırmaktadır. Temel söz varlığı içerisine giren sözcükler hayatımızda sıklıkla kullandığımız sözcüklerden meydana gelmektedir. Bu bakımdan eserlerin temel söz varlıklarının ortaya çıkarılması bireylere, topluma dair birçok bilginin aktarılmasına yardımcı olabilir.

Bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eser temel söz varlığı bakımından hayvan, bitki, eşya, organ, sayı, duygular, yiyecek-içecek, mekân, akrabalık ve renk kavramları tespit edilerek tablolar halinde sunulmuştur.

5.1.1.1. Hayvan Kavramları

Hayvan kavramları temel söz varlığı içerisinde yer alan öğelerden birisidir. Her toplumun diline yerleşmiş ve ifade biçimi bulmuş hayvan kavramları bulunmaktadır. Türk dilinde birçok hayvan kavramı bulunmaktadır. Çocukların bu hayvanları ismen tanıması kelime dağarcıklarının gelişimine katkıda bulunur. Bu amaçla bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde yer alan hayvan kavramları ve tekrar sıklığı incelenmiştir. Sayı ve tekrar sıklıkları tablo halinde gösterilmiş, bulgular ise tablo altında verilmiştir.

Tablo 1 “*Köprüaltı Çocukları*” Romanının Hayvan Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	HAYVAN KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Koyun	6
2.	Köpek	2
3.	Tosun	2
4.	Öküz	2

5.	Kaplumbağa	1
6.	Kuzu	4
7.	Sığır	5
8.	Bülbül	2
9.	Sivrisinek	1
10.	Kuş	1
11.	Kedi	1
TOPLAM:		23

“Köprüaltı Çocukları” adlı eserde 11 hayvan kavramına ve 23 tekrarla yer verildiği görülmüştür. Eserde geçen koyun, köpek, sığır, sivrisinek gibi hayvan isimleri gerçekten hayvanları göstermek maksadıyla kullanılmıştır. Tosun, öküz, kaplumbağa, kuzu ise insanlara sevgi ifadesi olarak yahut benzetme maksadıyla kullanılmıştır. Eserde tekrar sıklığı fazla olan sığır ve koyun kavramı hayvanları belirtmek amacıyla gerçek anlamda kullanılmıştır. Köpek, öküz ve sivrisinek de kendi türlerini belirtirken kullanılmıştır. Tosun kavramı sevgi sözcüğü olarak seslenme amacıyla kullanılmıştır. Yine tekrar sıklığı fazla kuzu kavramı seslenme ve sevgi ifadesi olarak kullanılmıştır. Bülbül kavramı sesinin güzelliği bakımından benzetme maksadıyla kullanılmıştır. Kuş kavramı bir deyim içerisinde gerçek anlamı ile kullanılmıştır. Kedi kavramı ise benzetme maksadı güdülerek kullanılmıştır. Tabloda görüldüğü gibi hayvan kavramlarına yeterli ölçüde yer verilmiştir. Özellikle bazı hayvanların gerçek anlamda bazılarının ise benzetme yahut seslenme maksadıyla kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca eserde hayvan isimleri yerine hayvan kelimesi sıklıkla kullanılmıştır. Eserde hayvan kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

İzin ver de **koyunların** yanında bu gece kalayım! (s. 5).

Galiba oraya kadar hiç uzanmamışsın, bir gün koyunları al da git. (s.9)

...çoban **köpeği** sokularak çocuğun ayaklarına sürünmeye başladı. (s.5)

Gel **tosunum**, sen de yanaş, öyle yabancı gibi neden uzak duruyorsun?
(s. 14)

Onların **öküz** arabalarına binerek Kurna ‘ya çıktık. (s. 9)

Faik bir **kaplumbağa** gibi başını kaldırdığı yakasının içine sokarak Mehmet’e: (s. 15)

Kuzum kardeşim, çeşmeden doldur da kana kana içeyim. (s. 22)

Mehmet, bu akşam doğrusu çok keyiflisin, **bülbül** gibisin. (s. 28)

Köyün ortasındaki meydanda kızlar, delikanlılar toplanır, hem konuşurlar hem de **sığırları** beklerlerdi. (s. 53)

Yurdumun yükü bana **kuş** tüyü kadar hafif geliyordu. (s.60).

... onlar da **kedi** sokulganlığı ile sokuluyorlar... (s.68)

Yukarıdaki örneklerle bakıldığı zaman hayvan kavramlarının hepsinin iyi anlamda kullanıldığı görülmektedir. Hayvan kavramları ile çocuklar kendi dışındaki canlıları sevmeye yönlendirilmiştir. Özellikle bazı hayvan isimlerinin benzetme ve seslenmelerde kullanılması hayvan sevgisi kazandırması bakımından önemlidir.

Tablo 2 “Sokaklardan Bir Ali” Adlı Romanın Hayvan Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	HAYVAN KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Karınca	1
2.	Köpek	3
3.	Sinek	1
4.	Kedi	4
5.	Koç	1
6.	Bit	3
7.	Martı	1
TOPLAM:	7	14

“*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde geçen hayvan kavramı sayısı 7 tekrar sayısının ise 14 olduğu görülmüştür. Tekrar sıklığı en fazla olan kedi kavramı bazen gerçek anlamda bazen de benzetme amacıyla kullanılmıştır. Karınca kavramı mecaz anlamda kullanılmıştır. “*Köprüaltı Çocukları*” eserinde geçen hayvan kavramı sayısı 11 iken bu eserde 7 hayvan kavramına yer verilmiştir. Ayrıca iki eserde de geçen ortak hayvan kavramı köpek ve kedidir. Eserde geçen hayvan kavramlarının kullanıldığı cümleler aşağıdaki şekildedir:

Ayakları iğne iğne **karıncalanıyor**. (s.9)

Kendimi sahibinin peşinden giden **köpeklerle** benzetiyordum. (s.33)

Kedilerin, köpeklerin, tosun toprağın arasında öbek öbek çocuklar... (s.69)

“**Bit**” olursa temizlenmesi zordur. (s.39)

“Ya **bitlenirsek?**” diyorum korka korka. (s.39)

Çatalına batırdığı köfteyi de masanın altından **kediye** atıyor. (s.47)

Ha sokak **kedisi** ha sokak çocuğu... (s.47)

“Sağ ol **koçum!**” diyor. (s.157)

5.1.1.2. Bitki Kavramları

Bitki kavramları çocukların, özellikle dünyada ve ülkemizde var olan bitki türlerini tanımaları bakımından önemlidir. Bu tanıma da onların kelime hazinelerinin gelişmesine yardımcı olurken duygu dünyalarının gelişimine de yardımcı olabilir. Bu bakımdan “*Köprüaltı Çocukları*” eserinde yer alan bitki kavramları ile “*Sokaklardan Bir Ali*” eserinde yer alan bitki kavramları belirlenerek tablo şekline getirilmiş ve bulgular tablo altında verilmiştir:

Tablo 3 “Köprüaltı Çocukları” Adlı Eserin Bitki Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	BİTKİ KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Çiçek	2
2.	Çam ağacı	1
3.	Karpuz	10
4.	Üzüm	2
5.	Turp	2
6.	Limon	1
7	Ağaç	5
TOPLAM:	7	21

Tablo 3’e bakıldığı zaman bitki kavramlarında çeşitliliğin az olduğu ve eserde olan bitki kavramlarının da tekrar sıklığının çok olmadığı ve birkaç kez tekrar edildiği görülmektedir. Özellikle karpuz kavramının çok fazla tekrarı çocukların sürekli karpuz yemesinden kaynaklanmaktadır. Turp kavramı ise bitki anlamı dışında benzetme amacıyla kullanılmıştır. Bitki kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

Bahçedeki eşsiz ve güzel **çiçeklere** hayranlıkla baktı. (s.4)

Parkta hepsi büyük **ağaçlara, çiçeklere** bakarak hayretler içinde kaldılar.(s.61)

Yalnız ileride küçük bir **cam ağacının** altında bırakılmış... (s.4)

Çocukların ellerinden ve ağızlarının kenarından **karpuzun** suları akıyordu. (s. 14)

Hem **karpuzunu** yiyor hem de çocukları birer birer gözden geçiriyordu. (s.15)

Biraz sonra elinde bir küçük **karpuzla** geri döndü. (s.22)

Ben de şu **üzümleri** bir güzel yıkayayım. (s.25)

Tabağın etrafına yeşillikler, kırmızıturplar, kesilmiş **limon** parçaları dizilmişti. (s.33)

Ayasofya önündeki bol gölgeli yeşil **ağaçların** altından yürüyorlardı.(s.69)

Tablo 4 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Bitki Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	BİTKİ KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Soğan	1
2.	Patates	2
3.	Domates	1
4.	Biber	1
5.	Çiçek	4
6.	Gül	8
7.	Zeytin	1
8.	Pirinç	1
9.	Mercimek	1
10.	İhlamur	2
11.	Çay	1
TOPLAM	11	24

Eserde toplam 11 bitki kavramına yer verilirken bu kavramlar toplam 24 kez tekrar edilmiştir. En fazla tekrar sıklığına sahip olan gül kavramı eserde gerçek anlamıyla kullanılmıştır. “*Köprüaltı Çocukları*” eserinde ise 7 bitki kavramına, 21 tekrara yer verilmiştir. Eserde yer alan bitki kavramlarının kullanım biçimlerinde o günden bugüne bir değişim olmadığı görülmüştür. Bakıldığı zaman eserler bitki kavramları ve tekrarı bakımından benzerlik göstermektedir. İki eserde de ortak olan bitki kavram çiçektir. Her iki eserde de günlük hayatımızda sıkça kullandığımız bitki kavramlarına yer verilmiştir. Eserde bitki kavramlarının geçtikleri cümle örnekleri ise aşağıdaki biçimdedir:

Bulgur çorbası, bazen **patates**, bazen de makarna. (s.12)

İlk müşterim **soğan**, **patates** satıyor. (s.64)

Bazen **domates**, bazen de kendi yaptığı biber salçasından. (s.14)

Tek tek, demet demet, kucak kucak **çiçekleri** anneler için derliyorlardı. (s.72)

Kızın kucağında **güller** var. (s.48)

Kadın bir tane **gül** alıp restorandaki masalardan birine yaklaşıyor. (s.48)

Biz de onlar gibi, güzel bayanlar için **gül** satsak? (s.49)

Peynir, **zeytin**, yağ, yoğurt, un, **pirinç**, **mercimek**...(s.64)

Recep, **ıhlamurdan** bir firt çekiyor. (s.89)

5.1.1.3. Eşya Kavramları

Kavramların eserlerde kullanım sıklığı kişilerin söz varlığı zenginliğini gösterir. Eşya kavramları da günlük hayatımızın önemli bir bölümünü oluşturur. Bu bağlamda bakıldığı zaman eşya kavramlarının da metinlerde kullanım sıklığı kişinin kültürel değerlerini tanıması bakımından önemlidir. Bu amaçla “*Köprüaltı Çocukları*” (Huriye Öviz) ile “*Sokaklardan Bir Ali*” (Canan Tan) adlı eserlerde yer alan eşya kavramları ve kullanım sıklığı belirlenerek tablo şeklinde gösterilmiş ve bulgular tablo altında ifade edilmiştir:

Tablo 5 “*Köprüaltı Çocukları*” Adlı Romanın Eşya Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	EŞYA KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Ceket	2
2.	Kâğıt	16
3.	Demir	3
4.	Kapı	40
5.	Bisiklet	2
6.	Bebek	2
7.	Elbise	2
8.	Yatak	20
9.	Mendil	7
10.	Kepenek	2
11.	Çit	2

12.	Kerevet	3
13.	Pösteği(post)	2
14.	Ocak	3
15.	Kanca	1
16.	Bakraç	2
17.	Raf	1
18.	Kandil	1
19.	Dağarcık(çoban torbası)	1
20.	Çivi	1
21.	Kasnak	1
22.	Bakır	1
23.	Tepsi	1
24.	Kaşık	1
25.	Tütün kesesi	1
26.	Mektup	27
27.	Araba	5
28.	Maşrapa	3
29.	Kitap	3
30.	Kasket	3
31.	Halı	3
32.	Kanepe	3
33.	Pantolon	2
34.	Duba	5
35.	Paket	14
36.	Çanta	6
37.	Zarf	3
38.	Yorgan	3
39.	Küpe	1
40.	Lamba	1
41.	Palto	1
42.	Çuval	8
43.	Tramvay	2
44.	Otomobil	6
45.	Süpürge	1
46.	Tırabzan	1
47.	İskemle	2
48.	Sandalye	1

49.	Paravan	2
50.	Pencere	9
51.	Kalem	3
52.	Düdük	3
53.	Cam	3
54.	Gazete	14
55.	Vapur	28
56.	Testi	5
57.	Çeşme	2
58.	Kâse	4
59.	Mangal	2
60.	Tava	1
61.	Motör(Motor)	5
62.	Bohça	2
63.	Sepet	2
64.	Nüfus kâğıdı	3
65.	Forma	1
66.	Harita	1
67.	Kürsü	1
68.	Kamyon	1
69.	Masa	3
70.	Kemer	2
71.	Tabak	2
72.	Kürdan	1
73.	Bağ	1
74.	Yastık	1
75.	Çamaşır	3
76.	Kap	1
77.	Sandık	6
78.	Bilet	6
79.	Koltuk	1
80.	Tren	6
81.	Battaniye	1
82.	Bavul	11
83.	Çarşaf	1
84.	Şapka	1
85.	Cüzdan	4

86.	Uçurtma	1
87.	Halat	1
88.	Kumanda	1
89.	Kutu	1
90.	Ruba (giyecek)	1
91.	Anahtar	1
92.	Silah	1
93.	Cephane	1
94.	Sabun	1
95.	Tekerlek	1
96.	Lastik	1
97.	Telefon	1
98.	Sıra	2
99.	Tayyare	1
TOPLAM:		396

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere eserde 99 eşya kavramı kullanılmış, bu eşya kavramları ise 396 kez tekrar edilmiştir. Eşyalara günlük hayatımızda sık sık kullandığımız eşyalardan oluşmaktadır. En fazla tekrar edilen eşya kavramı 40 tekrar ile kapıdır. Kapı kavramını ise sırasıyla vapur, mektup, yatak, kâğıt, paket, gazete ve bavul izlemiştir. Eserde geçen kepenek, pösteki, kerevet, dağarcık, ruba, bakraç kavramlarının konuşma dilinde yer alan yöresel söyleyişler olduğu, kavramların Tdk sözlüklerinde yer aldığı fakat günümüzde yazı dilinde çok tercih edilmeyen kavramlar olduğu görülmüştür. Eşya kavramlarının kullanım oranının ve tekrar sıklığının yüksek olduğu görülmüştür. Kavramların beynimizde oluşturduğu şemalar düşünüldüğünde eserde günlük hayatımızda kullandığımız eşyaların sık sık tekrarı çocukların şemalarını pekiştirmelerine yardımcı olacaktır. Eşya kavramlarının eserde geçtiği cümleler aşağıdaki biçimdedir:

Üzerindeki koyu renk **ceketin** tozdan rengi...(s.3)

Cebinden çıkardığı **kâğıda** sarılı bir ekmeği... (s.3)

... küçük bir **bisikletle**, kocaman bir **bebek** gözüne ilişti. (s.3)

Bisiklete bayılırdı. (s.3)

Gitti onun **tekerlek lastiğine** varana dek... (s.3)

Süslü bir **elbise** giymiş, genç ve güzel bir kadın(s.4)

Şimdi bu **kapıdan** kovulan kimsesiz, boynu bükük yavrucuk karanlık **kapıya** doğru yürüyordu.(s.4)

Kapıyı açarak dışarı çıktı. (s.4)

Bizim toprak oda da sana da yatacak bir yer, örtünecek bir **kepenek** buluruz. (s.5)

Derken ağılın **çiti** görünür gibi oldu. (s.5)

Mendili ile gözlerini sildi. (s.4)

Odanın bir tarafında, uzun bir **kerevet** duruyordu. (s.5)

...önü tamamıyla açık bir **ocak**, ortasındaki **kancaya** bağlı, dışı isten kararmış **bakraç** görünüyordu. (s.5)

Duvarda asılı bir tahta **rafın** üzerindeki titrek ışıklı bir **yağ kandili ocaktaki** bol ateşin ışığı ile birleşerek odayı epey aydınlık yapmıştı. (s.6)

Omuzundaki **dağarcığını** çıkararak duvardaki **çiviye** asan Memiş dayı...(S.6)

Ortaya gelen bir eski **kalbur kasnağı** üzerine kalayı çıkararak kızarmaya yüz tutmuş olan bir **bakır tepsi**, onun üzerine de tahta **kaşıklar**, kalın dilimli ekmekler dizildi. (s.6)

Sonra **tütün kesesinden** taze sardığı kalın sigarasının külünü ateşe doğru fırlattı. (s.7)

Bir dakika bile **yatağının** başından ayrılmadı. (s.7)

Ben de sonra onlara **mektup** yazarak... (s.8)

Berrak sulardan **maşrapa** ile su getirip taze taze içiriyordu. (s.9)

Ali dayı yerinden fırladı, birkaç **pöstekeyi** üst üste koyarak **kerevetin** üzerine yumuşak bir yatak yaptı. (s.10)

... biz de sana **mektup** yollayalım, dedi. (s.10)

Dükkânlarında hep **kitap** satılan bir yokuşa... (s.11)

Tam **kapıyı** açıp içeriye gireceği zaman odacı arkasından yetişti. (s.11)

... Uşak **halısının** üzerine oturuverdi. (s.11)

İskelede boş bir **kanepenin** üzerine oturdu. (s.12)

Sözünü tutmak için hazırlandı, pantolonunu çekti (s.33).

Elleri **paketli** kadınlar, **çantalı** erkekler bir taraftan... (s.13)

Yerden **zarfı** aldığı zaman ne yapacağını merakla bekledim. (s.13)

... Örtünecek **yorganınız** yokmuş; varsın olmasın. (s.14)

Bu sözlerim kulağınızda **küpe** olup kalsın. (s.14)

Beraber **dubalardan** birinin kuytu bir köşesine girdiler. (s.14)

... Elektrik **lambasının** ışığı burayı biraz aydınlatıyordu. (s.14)

Palton da var. (s.15)

...karanlık bir köşeden **çuvalları** çıkardılar. (s.15)

Yukarıda **tramvaylar, otomobiller, arabalar** geçtikçe... (s.15)

Sımsıkı tuttuğu **süpürgeyi** tırabzan kenarına dayayarak eğildi. (s.16)

Mehmet teşekkürle **iskemleye** yerleşti. (s.16)

Kapının önündeki **sandalyesine** oturarak... (s.16)

Saygılı bir biçim alarak **paravanın** önüne çıktı. (s.17)

Maarif müdürü, iki **pencere** arasına konmuş, üzeri **camlı** büyük bir yazı **masasının** önünde oturuyordu. (s.17)

... Sonra yazısına devam etmek için kalemi aldı. (s.18)

... **otomobil düdüğü** işitince korkarak sıçradı.(s.19)

Kadın bir ikinci mevki **bileti** alarak Mehmet'le beraber **vapura** girdi. (s.22)

İhtiyar bayan elini cebine sokarak kırmızı bir **kese** çıkardı. (s.22)

Şurada bir **testi** var. (s.22)

Çeşmeye gidecek halim yoktu ki. (s.22)

Nihat, sana şuradan bir **kâse** yoğurt alayım. (s.23)

Çocuk yakından geçen bir **motörün** düdük sesiyle uyandı (s.26).

İsterseniz **bohçaları** vapura kadar götüreyim, dedi (s. 27).

Rüyasında kendini artık okula yazılmış, **okul formasını** giymiş... (s.29)

Köprüden geçen koca bir **kamyonun** gürültüsüyle uyanıyor (s.30).

... **Pantolonunu** çekti, **kemerini** sıktı (s.33).

Tabağın etrafında yeşillikler, kırmızı turplar... (s.33).

Bir gün yaktığımız **mangalın** başında oturup ısınırken... (s.36).

... **çamaşırlarımızı** koyduğumuz küçük **sandığı** evden çalmışlar (s.38).

Nüfus kâğıtlarımız onun içindeymiş (s.38)

Bavulu veririm gider, dedi (s.42)

Gazeteli adam atılarak... (s.43).

Belki şehirlilerin **telefonu** o haberi bu kadar çabuk yerine götüremezdi (s.54).

Mehmet dubada yeni **rubalarını** giyindi (s.56)

Geceyi orada geçireceklerini anlayınca **dolaptan** bir **anahtar** çıkardı (s.57).

Havada ucan bir tayyarenin... (s.61).

... oturduğu sıralarda boş yer kalmamış, bütün sıralar dolmuştu (s. 62)

Öyleyse **cüzdanı** çocuğun çaldığını nereden anladınız (s.64).

Yurdunu seven, büyük kalpli insanlar Anadolu'ya **silah, cephane** taşıyorlardı (s.66).

Tren vakti geliyordu. (s.71)

Tablo 6 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Eşya Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	EŞYA KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Televizyon	3
2.	Araba	15
3.	Cam	15
4.	Tiner	6
5.	Bali	4
6	Gazete	7
7.	Yatak	7
8.	Mont	2
9.	Yorgan	2
10.	Otobüs	4
11.	Top	3
12.	Ayakkabı	9
13.	Çadır	1
14.	Tabla	4
15.	Giysi	2
16.	Önlük	2
17.	Kalem	3
18.	Silgi	1
19.	Defter	4
20.	Radyo-teyp	6
21.	Bardak	1
22.	Kâğıt	1
23.	Leğen	2
24.	Dolap	1
25.	Çaydanlık	1
26.	Kapı	7
27.	Askı	1
28.	Koltuk	2
29.	Boya sandığı	11
30.	Kâğıt mendil	8
31.	Tabure	1
32.	Kutu	4
33.	Sünger	1
34.	Paket	2

35.	Çakmak	1
36.	Sabun	2
37.	Bez	3
38.	Trafik lambası	1
39.	Örtü	4
40.	Masa	24
41.	Tabak	3
42.	Çatal	1
43.	Etek	2
44.	Terlik	3
45.	Keman	1
46.	Darbuka	1
47.	Çanta	3
48.	Çubuk	1
49.	Kanepe	1
50.	Cüzdan	5
51.	Torba	6
52.	Çamaşır	1
53.	Tişört	5
54.	Bank	1
55.	Pantolon	1
56.	Tezgâh	1
57.	Şilte	1
58.	Battaniye	1
59.	Kova	1
60.	Kafes	1
61.	Heykel	1
62.	Kart	3
63.	Çekmece	1
64.	Zarf	2
65.	Kitap	34
66.	Kurdele	1
67.	Makas	1
68.	Diploma	6
69.	Dosya	3
70.	Forma	1
71.	Sandalye	1

72.	Stant	8
73.	Gömlek	2
74.	Fincan	2
75.	Tepsi	1
76.	Karton	3
77.	Kartpostal	1
78.	Anahtar	3
79.	Nüfus cüzdanı	3
80.	Ayna	2
81.	Dönme dolap	1
82.	Uçak	1
83.	Pijama	1
84.	İç çamaşırı	1
85.	Bidon	1
86.	Makine	8
87.	Penye	2
88.	Ütü	3
89.	Telefon	4
90.	Mikrofon	2
TOPLAM:		90
		321

Tablo 6 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde toplam 90 eşya kavramına ve bu kavramların 321 kez tekrarına yer verildiği görülmüştür. Eserde en çok tekrar edilen kavramlar sırasıyla kitap (34), masa (24), araba (15),cam (15),boya sandığı (11)’dır. Günlük hayat içerisinde kullanılan birçok eşyanın eserde kullanıldığı görülmektedir. Eserde yöresel ve anlamı pek bilinmeyen eşya kavramlarına yer verilmediği görülmüştür. “*Köprüaltı Çocukları*” eseri eşya kavramı bakımından daha zengin olmakla birlikte iki eserde de kullanılan eşya sayısı ve tekrarının yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle iki eserde geçen eşya kavramları çocukların sokak hayatını tanımlarına yardımcı olacak şemaları kurmalarını sağlarken duygusal gelişimlerine de destek olacaktır. Eşya kavramlarının kullandığı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

Altımıza serdiğimiz **gazeteler** hışırdıyor (s.9).

İnişli yokuşlu, taştan bir **yatakta** yatıyorum. (s.9)

İyi ki çıkarken ağabeyimin eski **montunu** almışım (s.9).

Anamın **yün yorganı** niyetine sımsıkı sarılıyorum (s.9).

Yine **top** oynadın değil mi (s.11).

Sanki benim **ayakkabılarım** (s.11).

Anam, işte o günlerde **çadırda** doğmuş (s.12).

Bize teslim edilen **tablalara** nasıl da gururla bakmıştık (s.15).

Yine de gıcır gıcır **defterlerim**, cicili bicili rengârenk **kalemlerim**, kokulu **silgilerim** olsun isterdim (s.16).

Bardağını, tabağını ayırmıştı (s.21).

Anam, **leğenin** başında **çamaşır** yıkıyordu (s.26).

Dolabı açtım (s.27).

Anamın tek süslü eşyası, **porselen çaydanlığa** uzandım (s.27).

Askıya ilişti gözüm. (s.27)

İlk kez şehirlerarası **otobüse** biniyordum (s.28).

Otobüsün yumuşak **koltuğuna** yaslandım (s.28).

Benim bir **boya sandığım** var (s.29).

Küçük **taburesini** koyup üstüne oturuyor (s.31).

Süngerle siyah **boyayı** sürüyor önce (s.32).

Cebinden bir **paket** çıkarıyor... (s.34).

Karanlıkta yanıp sönen çakmak alevleri (s.34).

Yeşil **sabunlarla** başımızı defalarca yıkardı (s.39).

İki tane **bez** parçası çıkarıyor (s.39).

Trafik lambasında, kırmızı ışık yanınca... (s.40).

Arabanın ön camına yapışıyor (s.40).

Yusuf iki **kutu** çiklet satın alıyor (s.44).

Bembeyaz **masa** örtüleri, iyi giyimli... (s.45).

Eteğinin altından **terliğini**, kirli ayaklarını görebiliyorum (s. 48).

Keman çalarlar, **darbuka** çalarlar... (s.50).

Kadın **çantasını** acıyor (s.51).

Cüzdanımı çarptı bu yezit (s.58).

... kendime **çamaşır** ve **tişört** almaya karar veriyorum (s.68).

Bir de **tinerden**, **baliden** vazgeçirmeye çalışıyorlar (s. 71).

Elindeki naylon **torbayı** uzatıyor (s.73).

Temiz, **camlı tezgâhlar** varken... (s.74).

Pantolonlarımızı diz üstüne kadar sıvıyoruz (s.79).

... yerdeki **şilteler**, **yastıklar**, **battaniyeler** (s. 80).

Kovalarla su atıyoruz (s.80).

Benimle beraber, Yusuf da görüyor **radıoyu** (s.81).

Kafese konmaya çalışılan kuş gibi... (s.90).

... **heykel** gibi oturuyor karşısında (s.94).

En son, Recep'in olduğu **banka** çeviriyorum gözlerimi (s.95).

Çekine çekine, elimi uzatıp **gazeteyi** alıyorum (s.96).

Cebinden bir **kart** çıkarıyor meral abla, bana uzatıyor (s.103).

Tablayı bırakıp içeri dalıyor (s.105).

Selim'in kolundan tutup **kapıya** doğru yürüyorum (s.105).

Çekmecedan bir **zarf** çıkarıp uzatıyor (s.107).

Bağış yapanlara **kitaplarını** armağan ediyor (s.113).

Kapının ağzındaki kırmızı **kurdele**, **makasla** kesiliyor (s.114).

Diploma almış (s.116).

Size de bir **dosya** acarız (s.117).

Burada doldurulacak **formlar** var (s.117).

Yan tarafta oturma odası, **televizyon**... (s.118).

Rengârenk **boyaları**, el işi kâğıtlarını hayran hayran seyrediyorum (s.119).

İçinden iki tane **gömlek** çıkarıyor (s.120).

Standı düzenleyeceğiz (s.120).

Küçük bir tepsiye iki **fincan** cay koyuyorlar (s.124).

Elimde **cay tepsi**si olmasa, yakasına yapışıp... (s.125).

Bir **masada kartpostallar** dizili (s.130).

İsminin yazıldığı **kartonu** yerleştiriyoruz (s.132).

Nüfus cüzdanı falan var mıydı (s.140).

Diploma alıyorlar (s.141).

Önce **Aynalara** gidiyoruz (s.153).

Sonra **çarpişan otolara** biniyoruz (s.154).

Dönme dolaba, uçaklara, korku tüneline... (s.154).

Ben, alt **ranzada** oturmuş bekliyorum (s.155).

Küçük bir **paket** (s.156).

... bir **bidon** temiz su dökmek gibi bir şey... (s.164).

Elinde **kâğıt mendiller**, oradan oraya koşturuyordu (s.164).

Makineleri bir bir tanıtıyorlar (s.175).

Artık düz **penyeler** moda değilmiş (s.175).

Burada pres **ütüleri** var (s.176).

Telefona uzanıyorum (s.194).

5.1.1.4. Organ Kavramları

Birey kendi dili ile dünyaya bakar ve kendi dili ile dünyayı algılar. Dil ise kavramlardan meydana gelir. Kavramlar ise zihinsel yapıyı oluşturur yani bireyin düşünme biçimini şekillendirir. Bu nedenle kavram dünyası zengin bireyler olay ve olguları daha iyi algılar ve ifade edebilirler. Bu amaç doğrultusunda “*Köprüaltı Çocukları*” ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserler organ kavramları, kavramların tekrar sıklığı bakımından incelenerek tablo oluşturulmuş ve bulgular tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 7 “*Köprüaltı Çocukları*” Romanının Organ Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	ORGAN KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Ayak	19
2.	Kirpik	8
3.	Göz	2
4.	Yüz	49
5.	Kol	58
6.	El	35
7.	Karın	8
8.	Baş	33
9.	Saç	4
10.	Yanak	2
11.	Omuz	5
12.	Dudak	1
13.	Ağız	11
14.	Sırt	1
15.	Parmak	2
16.	Boyun	3
17.	Dirsek	1
18.	Diz	1
19.	Yürek	3
20.	Göğüs	1
21.	Kalp	8
22.	Mide	7

23.	Diş	1
24.	Bel	1
25.	Parmak	2
26.	Boğaz	3
27.	Kaş	4
28.	Burun	1
29.	Bıyık	1
30.	Kulak	1
TOPLAM:		276

Tablo 7 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde insan vücudunun birçok bölümüne yer verildiği görülmüştür. Bazı organ kavramları birçok kez tekrar edilirken bazılarının ise yalnız bir defa tekrar edildiği gözlenmiştir. Eserde en çok tekrar eden organ kavramları sırasıyla kol (58), yüz (49), el (35), baş (33), ayak (19), ağız (11) şeklindedir. Eserde organ kavramları sokak çocuklarının yaşadığı olaylara paralel olarak uyum içerisinde verilmiştir. Özellikle çocukların sokak hayatı ve hareketleri organ kavramları ile aşılarmaya çalışılmıştır. Organ kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıdadır:

Yorgunluktan **ayaklarını** güçlkle sürüklüyor gibiydi (s.3)

Karnını güzelce doyur (s.6).

Babamın **ellerine** sarıldım; daha sıcaktı (s.7).

Annemin **gözü** beni görmüyordu; çılgın gibiydi (s.7).

Yüzünde anlaşılmayan acı bir keder görünüyordu (s.8).

Mehmet’i **kollarından** tutarak **omuzları** hizasına kadar... (s.10).

Okula yazılmak sevinciyle **yüreği** kopacak gibi çarpıyordu (s.11).

Dudaklarından: Hayır ben herhalde okula gideceğim! Kelimeleri döküldü (s.12).

... çok sık kara **saçlı**, esmer **yüzlü** Cafer (s.15).

Karınlarını doyurdular (s.15).

... ben senin **sırtını** fırın gibi yaparım (s.15).

Başını önündeki kâğıda eğmiş, yazıyordu (s.17).

Sonra **kalbi** kırık, **boynu** bükük... (s.18).

Dirseklerini dizlerine, başını elleri arasına alarak ağlıyordu (s.18).

Ağzım kurudu (s.22).

Boğazına kadar gelip düğümlenen hıçkırıkları zorla tuttu (s.31).

Yanakları kızarmıştı (s.32).

Yine **midesinin** acısı başladı (s.33).

... kapının önünde durarak **dişlerini** karıştırıyordu (s.34).

Yüreğim sızladı ulan (s.36).

Hamal, yolcunun sözlerine **kulak** bile vermeyerek... (s.42).

Onun çatılmış **kaşlarını** gören çocuklar korkarak sustular (s.43).

Sonra **beline** bağlı olan bir kemere gelmişti (s.44).İnce **boynunu** bir tara-
fa bükerek yürüdü (s.45).

... sonra da **parmak** izini aldılar (s.50).

Niyazi “Herifin **burnuna** gülüverdik” diye keyiflenmişti (s.52).

Hasan, **ellerini** küçük **bıyıkları** üzerine... (s.60).

Tablo 8 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Organ Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	ORGAN KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Kol	22
2.	Bacak	6
3.	Ayak	15
4.	El	46
5.	Göz	81

6.	Baş	22
7.	Göğüs	9
8.	Boğaz	3
9.	Ağız	11
10.	Yüz	39
11.	Boyun	7
12.	Burun	2
13.	Yanak	2
14.	Kaş	2
15.	Sac	7
16.	Göbek	1
17.	Mide	2
18.	Karın	3
19.	Yürek	7
20.	Ciğer	5
21.	Beyin	6
22.	Sırt	2
23.	Bel	1
24.	Kafa	1
25.	Bilek	1
26.	Alın	1
27.	Omuz	3
28.	Diş	1
29.	Tırnak	2
30.	Kulak	1
31.	Dudak	2
32.	Gözkapağı	1
TOPLAM:		304

Tablo 8 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde insan organlarının çoğuna yer verildiği görülmüştür. Toplam 32 organ kavramına yer verilirken 304 tekrara yapılmıştır. Eserde en çok tekrar eden organ kavramları sırasıyla göz (81), el (46), yüz (39), kol (22), baş (22), ayak (15), ağız (11) şeklindedir. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde geçen organ kavramları ile hemen hemen aynı sayıda organ kavramı kullanılmıştır. Fakat bu eserde geçen tekrar sayısı daha fazladır. Çocukların kendi

bedenlerini öğrenmeleri ve bu kelimelerin farklı anlamlarda da kullanımlarını görmeleri bakımından iki eserde yeterli sayıda organ kavramına ve tekrarına yer vermiştir. Organ kavramlarının geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

Kollarım, bacaklarım kaskatı (s.9).

Ayaklarım iğne iğne karıncalanıyor (9).

Başımı göğsüne yaslayınca hiçbir koku alamazdım (s.13).

Anamın **eli kolu** kırılmıştı sanki (s.19).

Ortaokul için **ağzımı** açmadım, açmayacaktım da (s.21).

Boynu eskisi gibi hep bükülü dursaydı (s.22).

Birden kan boşaldı annemin **burnundan** (s.23).

Şaşkın şaşkın **yüzüne** bakakaldım (s.25).

Yanaklarım ateş ateş yanıyordu (s.26).

Bir an **göz göze** geldik (s.27).

Yusuf başucumda, **kaşlarını** çatmış... (s.37).

Saçının arkasından bir şey çıkarır gibi yapıyor (s.39).

Parayı öpüp **başına, saçlarıma** sürüyorum (s.42).

Gülüyor, **göbek** atar gibi yapıyor (s.50).

Midem bulanıyor (s.53).

Karnın açtı da ondan! Diyor (s.54).

Yüreğimi kavuran isyan yatışacak gibi değil (s.59).

Göğsümün ortasında acılı bir sıcaklık vardı yine (s.73).

Çalıştırır, **sırtından** geçinir (s.76).

Ama şunu o aptal **kafana** sok... (s.82).

Bileklerimi, kollarımı sirkeyle ovardı (s.85).

Alnıma ıslak bezler koyardı (s.85).

Çaresizlikle **omuz** silkiyorum (s.97).

Hastalıklı bir **beyin** benimki (s.98).

Sırtımı sıvazlıyor (s.143).

Tepeden **tırnağa** süzdü beni (165).

Parmağıyla bizi gösteriyor (s.181).

Dudak büküyorum (s.183).

Son sözleri **kulaklarımda** (s.197).

5.1.1.5. Sayı Kavramları

Kavramların insan hayatındaki yeri düşünüldüğünde sayı kavramlarının insan hayatındaki yeri de daha iyi anlaşılmaktadır. Sayılar günlük hayatımızda sıklıkla başvurduğumuz kavramlardır. Bu bakımdan “*Köprüaltı Çocukları*” , adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserler sayı kavramları bakımından incelenerek tablo oluşturulmuş, bulgular ise tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 9 “*Köprüaltı Çocukları*” Romanının Sayı Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	SAYI KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	1	396
2.	12	2
3.	13	1
4.	20	1
5.	30	1
6.	3	10
7.	2	37
8.	25	3
9.	4	2
10.	17	1
11.	18	1
12.	15	26
13.	5	2
14.	100	6

15.	50	1
16.	10	2
17.	70	1
18.	75	1
19.	40	1
20.	9	4
TOPLAM:	20	499

Tablo 9 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 20 sayı kavramına ve 499 tekrara yer verildiği görülmüştür. En sık tekrar eden sayı kavramı “1” olup bazen gerçek anlamda bazen belirtmek için kullanılmıştır. Daha sonra ise 2 (37), ve 15 (26) gelmektedir. 2 sayısı ise bazen kalıplaşarak deyim olarak kullanılmıştır. Bütün sayıları yer verilmemekle birlikte eserin yeterli ölçüde tekrara yer verdiği görülmüştür. Ayrıca sayıların sadece sayı olarak değil farklı anlamlarda da kullanılmış olması çocukların bu kullanımları da görmeleri bakımından önemlidir. Sayı kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

... **bir** kız çocuğunun koşarak ona doğru gelmekte olduğunu görünce şaşırdı (s.4).

Yalnız, içeridekilerden başka daha **yirmi otuz** kişi... (s.4).

Üçü de çevresine oturdular (s.6).

... **iki** saat sonra onu eve getirdiler (s.7).

Hastalığından **yirmi beş** gün sonra... (s.8).

Niyazi, **on yedi on sekiz** yaşlarında görünen sarı saçlı, yeşil gözlü bir çocuk (s.15).

Ondan sonra **on iki** yaşlarında bulunan çok sık kara saçlı... (s.15).

Ancak **dokuz** yaşlarında kadar denebilirdi (s.15).

On beş gün sonra sen bana yine gel (s.18).

Fakat **beş** parası olmayan Nihat'ın... (s.23).

... hepsinin **bir** lira **dört** kuruş olduğu anlaşıldı (s.24).

Akşam kazandığı **yirmi beş** kuruşu Niyazi'ye verdi (s.27).

... tam **elli** kuruş kaldığını sevinçle gördü (s.34).

On gün sonra gel dediler (s.37).

... zannedersem **yetmiş, yetmiş beş** lira olacaktır (s.45).

Öyle ama bu çocuğun üzerinden **kırk** lira çıktı... (s.45).

Niyazi onlara cebinden çıkardığı **yüz** kuruşa kadar... (s.48).

Tablo 10 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Sayı Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	SAYI KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	1	322
2.	11	3
3.	13	3
4.	14	1
5.	2	36
6.	4	3
7.	3	7
8.	5	3
9.	16	2
10.	10	5
11.	17	1
12.	7	1
13.	8	2
14.	6	4
15.	23	1
TOPLAM:	15	130

Tablo 10 incelendiğinde “Sokaklardan Bir Ali” adlı eserde 14 sayı kavramına ve 394 tekrara yer verilmiştir. Eserde bütün sayılar kullanılmamıştır. En sık tekrar eden sayı kavramı türemiş şekilleri ile “1” kavramıdır. Farklı kullanım örnekleri de

alanları ile birlikte toplam 322 kez tekrar edilmiştir. Eserde daha sonra en sık tekrar eden kavram ise “2”dir. “*Köprüaltı Çocukları*” eseri ile karşılaştırıldığında bu eserde daha az sayı ve tekrara yer verildiği görülmüştür. İki eserde ise kullanım farklılıkları da dikkate alınarak en sık tekrar eden sayı kavramı “1” dir. Her iki eserdeki tekrar sıklığı dikkate alındığında sayı kavramlarına az fakat tekrarlara yeteri ölçüde yer verildiği görülmüştür. Eserde geçen sayı kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

İnişli yokuşlu, taştan **bir** yatakta yatıyorum (s.9).

Ben, **on bir** çocuklu bir ailenin Ali’si, on üç yaşındayım... (s.11).

On üç on dördünde babama kaçmış anam (s.12).

Benden sonra da **dört** kardeşim oldu (s.13).

Babam **iki** sokak ötedeki fırıncıyla anlaştı (s.15).

Üçüncü dördüncü el giyecekler... (s.16).

Beşinci sınıfa geçtiğimde, bütün hayallerim yıkıldı (s.18).

On altısında falan (s.24).

Yanındaki kız da onun **iki** boy ufağı (s.48).

İşte Nuri! **On yedisinde** (s.69).

Hepsinin **yedi, sekiz, on** kardeşi var (s.70).

Altı ay hastanede kaldım (s.116).

... **yirmi üçüne** gelince sokak çocukları için... (s.128).

5.1.1.6. Duygu Kavramları

İnsanlığın temel yaşam serüvenini oluşturan, olay ve olguların anlamlandırılmasını sağlayan duygular temel söz varlığı içerisinde yer alır. Duyu kavramlarını öğrenen çocuklar hangi duyguyu yaşadıklarını da öğrenir. Böylece anlama ve ifade etme yeteneği de o kadar gelişir. Bu bakımdan “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserler duygu kavramları bakımından incelenerek tablo oluşturulmuş, bulgular ise tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 11 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Duygu Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	DUYGU KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Umut	3
2.	Korku	12
3.	Üzüntü	10
4.	Güven	2
5.	Hayranlık	3
6.	Acı	7
7.	Sevgi	15
8.	Tasa	2
9.	Keder	4
10.	Telaş	3
11.	Merak	9
12.	Şaşkınlık	2
13.	Sevinç	17
14.	Coşku	3
15.	İnanç	1
16.	Beğeni	3
17.	Gurur	1
18.	Hüzün	1
19.	Keyif	2
20.	Neşe	4
21.	Dert	4
22.	Memnuniyet	2
23.	Kızgınlık	1
24.	Sinir	2
25.	Utanç	2

26.	Heyecan	2
27.	Ferahlık	2
28.	Ürkmek	1
29.	Sıkıntı	1
30.	Minnet	2
31.	Bahtiyarlık	1
32.	Pişmanlık	1
33.	Öfke	1
34.	Sızı	1
35.	Istirap	1
36.	Pişmanlık	2
TOPLAM:	36	130

Tablo 11 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 36 duygu kavramına ve 130 tekrara yer verildiği görülmüştür. Duyguların neredeyse tamamına yer verilmiştir. Duygular bazen olumlu haliyle bazen olumsuz halleriyle verilmiştir. Olumlu ve olumsuz duygulara yer vermesi çocukların her ikisini de tanımasına yardımcı olacaktır. Eserde en sık tekrar eden duygu kavramları sırasıyla sevinç (17), sevgi (15), korku (12), üzüntü (10), merak (9), acı (7) şeklindedir. Duygu kavramlarının geçtiği cümleler örnekleri aşağıda verilmiştir:

Umutsuz bakışlarla çevresine bakındır (s.3).

... ara sıra **korku ve üzüntü** ile karışık gözlerle sağa sola bakıyordu (s.3).

Hayran hayran ona baktı (s.4).

Bu, ona pek **acı** geldi (s.4).

Candan gelen bir **sevgi** ile... (s.5).

Biraz önceki **tasa** yüzünde değildi (s.5).

Yüzünde anlaşılmayan acı bir **keder** görünüyordu (s.8).

Geç kalırsam okula almazlar, diye **telaşa** düştü (s.9).

Ben de senin gibi çok **acıdım** (s.10).

Faik'in yüzünde sağlık ve **sevinç** görünüyordu (s.15).

Nazik tavırlarıyla Mehmet onları pek **beğeniyordu** (s.19).

... lafları dinleyen çocuk **gururla** başını kaldırdı (s.20).

Mehmet' e bir **hüzün** çöktü (s.23)

Neşelenin bakayım (s.25).

... her şeyden **memnun** görünüyordu (s.34).

Dert ortakları birbirlerinden hiç ayrılmak istemezler (s.36)

... **kızgın** bir tavırla döndü (s.39).

Sonra **sinirli sinirli** arkasını dönerek okumaya devam etti (s.39)

Ben de **utanmak** falan ne gezer... (s.40).

... yolcular **telaşlı telaşlı** gidip geliyordu (s.41).

... polisleri görerek **ürkmüş** gibi duruyordu (s.49).

Bu sözlere Niyazi fena halde **kızdıysa** da belli etmedi (s.49)

Yüzünde, insana **ferah** veren bir gülümseme ile yatağına yürüdü (s.53).

Mektubu okurken **sıkıntı** içinde olduğu yüzünden belli oluyordu (s.54).

Mehmet, **coşmuş** pek çok konuşuyordu (s.56).

... alnından öptü ve **minnetle** dolu titrek bir sesle... (s.60).

Hasan o kadar **pişman** oldu ki (s.61).

Bize olan **öfkesi** hala geçmemişti (s.65).

Utanmasa Mehmet ağlayıverecekti (s.71).

Tablo 12 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Duygu Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	DUYGU KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Acı	7
2.	Cesaret	3
3.	Sızı	2
4.	Mutluluk	3
5.	Sinir	4
6.	Sevgi	31
7.	Ümit	13
8.	Sevinç	32
9.	Korku	10
10.	Gurur	4
21.	Beğeni	4
12.	Hoşnutluk	2
13.	Utanç	8
14.	Üzüntü	14
15.	Coşku	9
16.	Merak	11
17.	Şaşkınlık	11
18.	Şok	1
19.	Sabırsızlık	1
20.	Panik	2
21.	Pişmanlık	1
22.	Kızgınlık	19
23.	Hırs	1
24.	Hayranlık	6
25.	Suçluluk	2

26.	Yalnızlık	1
27.	Neşe	4
28.	Nefret	2
29.	Özlem	7
30.	Sıkıntı	1
31.	Hayret	1
32.	Minnet	2
33.	Öfke	2
34.	Ürkeklik	8
35.	Mahcupluk	5
36.	Tasa	1
37.	Heyecan	2
38.	Dert	1
39.	Telaş	1
40.	Memnuniyet	2
41.	Güven	9
42.	Hüzün	2
43.	Bencillik	1
44.	Çaresizlik	1
TOPLAM:		254

Tablo 12 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 44 duygu kavramına 254 tekrara yer verildiği görülmüştür. Hemen hemen bütün duygulara yer verilmekle birlikte duyguların ikileme yoluyla aktarıldığı da görülmüştür. Eserde en çok tekrar eden duygu kavramları sırasıyla sevinç (32), sevgi (31), kızgınlık (19), üzüntü (14), umut (13), merak (11), korku (10) şeklindedir. Özellikle şaşkınlık ve hayranlık duygularının metinde ikileme şeklinde tekrar edildiği görülmüştür. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 36 duygu 130 tekrar şeklindedir. Bakıldığı

zaman her iki eserde de duyguların tamamına yakınına yer verildiği görülmüştür. Fakat bu eserde tekrar sıklığının daha fazla olduğu görülmektedir. Eserde geçen duygu kavramları aşağıda verilmiştir:

İçim **acıyla** doluyor (s.10).

... bu **cesareti** toplayabilir miydim kendimde (s.10).

Yine de içimde **sızlayan** bir yer var (s.10).

Şu anda hiç **mutlu** değilim (s.10).

Onları çok **sevdim** (s.13).

Yorganın altında, **korkudan** titreşerek izledik olanları (s.14).

Yaptığım işten çok **gurur** duyuyordum (s.15).

Yine de **umutluydum** (s.18).

Onun **utancını** bizlerde paylaşıyoruz (s.19).

Coşkuyla kucaklaştık (s.21).

Geldin demek! Dedim **merakla** (s.24).

Şaşkın **şaşkın** yüzüne bakakaldım (s.25).

Şoka girmiş gibiydim (s.25).

... **sabırsızlıkla** kalkmamı bekliyor (s.37).

Birden **paniğe** kapılıyorum (s.37).

Söylediğime **pişman** oluyorum (s.389).

... diye **hırsla** gaza basıp uzaklaşıyor (s.41).

Hayran hayran cama uzanıyorum ki... (s.41).

Hem de kendilerini **suçlu** hissedecekler (s.44).

Sesi öyle titrek ki ben bile **şaşıyorum** (s. 50).

İçin için **kızıyorum** ona (s.51)

Hepsini nasıl da özledim (s.55).

Bu iş güzel, **hoşuma** gidiyor (s.66).

Kim **sever** böylelerini (s.70).

Anlattıklarını **hayretle** dinliyorum (S.75).

Minnetle bakıyorum yüzüne (s.76).

Utanmıyor musun ulan, bu gariban insanların malını çalmaya (s.81).

Öfkeyle söyleniyor Yusuf (s.84).

Bizi **ürkütmemeye** çalışıyor (s.87).

Yüzü ciddi, **tasalı**... (s.94).

Birden **cesaretleniyorum** (s.105).

Bando **neşeli** bir şeyler çalıyor (s.1109).

Tatlı bir **telaş** içindeyiz (s.122).

Bu kez bir şey satmayacağım için **memnunum** (s.125).

O bize güvendi (s.1269).

... hatta zaman zaman **sinirli** bir insanımdır (s.137).

Bencil olmanın zamanı mı (s.149)?

5.1.1.7. Yiyecek- İçecek Kavramları

Bir toplumun yaşantı sırasında ortaya koyduğu maddi ve manevi her şey kültürünü oluşturur. Yiyecek-içecek kavramları da kültürün bir ögesi olarak karşımıza çıkar. Her toplumun yeme-içme kültürü birbirinden farklı olabilir. Zamanla milletlerin yeme-içme kültürlerinde değişiklik de olabilir. Yeme-içme kavramları söz varlığımızın bir parçasıdır. Temel söz varlığı içerisinde yer alan yiyecek-içecek kavramları günlük hayatımızın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu bakımdan bu bölümde Huriye Öniş'in "*Köprüaltı Çocukları*" adlı eseri ile Canan Tan'ın "*Sokaklardan Bir Ali*" adlı eseri yiyecek- içecek kavramları bakımından incelenerek tablo halinde sunulmuş, bulgular ise tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 13 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Yiyecek-İçecek Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	YİYECEK-İÇECEK KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Ekmek	11
2.	Çorba	1
3.	Peynir	3
4.	Su	11
5.	Süt	1
6.	Yoğurt	12
7.	Simit	2
8.	Karpuz	7
9.	Börek	3
10.	Mısır	1
11.	Üzüm	2
12.	Salep	1
13.	Tatlı	1
14.	Balık	1
15.	Et	1
16.	Sebze	1
17.	Meyve	1
18.	Turp	1
19.	Limon	1
20.	Pasta	1
21.	Şeker	6
22.	Çikolata	1
TOPLAM:	22	71

Tablo 13 incelendiğinde “Köprüaltı Çocukları” adlı eserde 22 yeme-içme kavramına ve 71 tekrara yer verildiği görülmüştür. Yer alan kavramların günlük hayatımızda sıklıkla kullandığımız yiyecekler olduğu görülmüştür. En sık tekrar eden yeme-içme kavramları sırasıyla yoğurt (12), peynir (11), ekmek (11), karpuz (7), şeker (6) şeklindedir. Yeme-içme kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

... daha doğrusu kuru **ekmeği** kemirmeye başladı (s.3).

Çorbayı içtikten sonra sıra Ali dayının kendi eliyle yaptığı taze **yoğurtla peynire** geldi (s.4).

Yolun kenarında akan berrak **sulardan** maşrapa ile... (s.9).

Arttırdığı paradan bir **simit** alarak yedi (s.12).

Niyazi **karpuzu** kesti, dilim dilim yaptı... (s.14).

... bir börekçiden iki **börek** alarak yedi (s.21).

Zıplayan **mısırlarla** beraber o da sıçrar (s.24).

Ben de **üzümleri** bir güzel yıkayayım (s.25).

Bu güzel **tatlılar, balıklar, etler, sebzeler, meyvalar** karşısında çocuğun gözleri karardı (s.33).

Tabağın yeşillikler, kırmızıturplar, kesilmiş limon parçaları dizilmişti (s.34).

Tablo 14 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Yiyecek-İçecek Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	YİYECEK-İÇECEK KAV- RAMLARI	TEKRAR SIKLI- ĞI
1.	Bulgur çorbası	1
2.	Patates	2
3.	Makarna	1
4.	Peynir	4
5.	Ekmek	9
6.	Tuz	3
7.	Rakı	2
8.	Bisküvi	1
9.	Gofret	2
10.	Şeker	2
11.	Domates	1
12.	Biber salçası	1
13.	Toz şeker	1

14.	Simit	5
15.	Susam	1
16.	Döner	3
17.	Su	3
18.	Gevrek	1
19.	Çiklet(sakız)	17
20.	Köfte	4
21.	Kokoreç	4
22.	Sucuk	1
23.	Sebze	1
24.	Meyve	1
25.	Zeytin	1
26.	Yağ	1
27.	Yoğurt	1
28.	Un	1
29.	Pirinç	1
30.	Mercimek	1
31.	Soğan	1
32.	İlaç	14
33.	Aspirin	3
34.	Öksürük şurubu	2
35.	Antibiyotik	1
36.	Çay	6
37.	İhlamur	2
38.	Pilav	2
39.	Tavuk	1
40.	Sandviç	1
41.	Meyve suyu	1
42.	Börek	2
43.	Kurabiye	4
44.	Kek	2
45.	Limonata	2
46.	Limon	1
47.	Helva	1
48.	Pasta	1

TOPLAM:

48

128

Tablo 14 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 48 yiyecek-içecek kavramına ve 128 tekrara yer verildiği görülmektedir. Eserde en sık tekrar eden kavramlar sırasıyla çiklet (17), ilaç (14), ekmek (9), çay (6), simit (5) şeklinde azalarak devam etmektedir. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde ise 22 kavram 71 bir tekrara yer verilmiştir. Bakıldığı zaman “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde geçen yeme-içme kavramının sayı ve tekrar bakımından daha fazla olduğu görülmüştür. Eserde gevrek (simit) kavramı yöresel söyleyiş olarak ön plana çıkmıştır. İki eserde de kültürümüz içerisinde bilinen şeylerin kullanıldığı görülmüştür. Eserde kullanılan yiyecek-içecek kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

Bulgur çorbası, bazen **patates** bazen de makarna (s.12)

Ama en çok **çay**, yanında **ekmek** (s.12)

Anam, ara sıra **peyniri** suda bekletiyor (s.12).

Tuzsuz, yumuşacık (s.12).

Bisküviler, **gofretler**, **şekerler**, çeşit çeşit içecekler... (s.13).

İkimiz de **simit** satacaktık (s.15).

... keskin bir **rakı** kokusu yayılıyordu etrafa (s.23).

Biraz ilerden, yarımşar **ekmeğin** arasına **döner** koydurup getiriyor (s.32).

Birer **gevrek** alıyoruz, birer de üçgen **peynir** (s.42).

Yusuf iki kutu **çiklet** satın alıyor (s.44).

Çatalına batırdığı **köfteyi** de masanın altındaki... (s.47).

Hadi gel, **kokoreç** yiyelim, diyor (s.54).

Tezgâhlarda **sebzeler**, **meyveler**, yeşillikler... (s.64).

Peynir, **zeytin**, **yağ**, **yoğurt**, **un**, **pirinç**, **mercimek**... (s.64).

İlk müşterim **soğan**, **patates** satıyor (s.64).

Bize bir **ilaç** versen... (s.82).

... ateşı düşürmek için **aspirin** veriyor (s.84).

Bu **ilaçlar** yetmezse antibiyotik gerekebilir (s.84).

Bize **çay** söylüyor, Recep'e de **ıhlamur** (s.889).

Yemek koyuyor; **köfte pilav**... (s.106).

Sandviçler, meyve suları... (s.129).

Dernekten Sevinç Teyze ev işi **börekler, kurabiyeler** getirmiş (s.136).

Köfte ekmek ısmarladım ona (s.166).

... naylon torba, balon, **çiklet, su, limon**, sigara, simit satar (s.183).

Meral abla, kocaman bir **pasta** yapmış (s.189).

Helva getiriyorlar (s.191).

Kevser teyze, **kurabiyeler, kekler, limonatalar** hazırlamış (s.199).

5.1.1.8. Mekân Kavramları

Mekân kavramları da temel söz varlığı içerisinde yer alan kavramlardır. Mekânlar aslında kişinin bulunduğu ortamı tanımlaması bakımından önemlidir. Çocukların mekân kavramlarını bilmesi söz varlığının gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu amaçla bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserlerdeki mekân kavramları ve tekrar sıklığı incelenerek tablo halinde gösterilmiştir. Bulgular ise tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 15 “Köprüaltı Çocukları” Romanının Mekân Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	MEKÂN KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Dünya	5
2.	İstanbul	27
3.	Bostancı	1
4.	Köşk	5
5.	Bahçe	3
6.	Okul	53
7.	Ağıl	6
8.	Dağ	5
9.	Oda	52
10.	Kır	1
11.	Kulübe	1
12.	Saray	1
13.	Ev	38
14.	Kilis	7
15.	Aydos	1
16.	Kurna	9
17.	Köy	24
18.	Mezarlık	2
19.	Pendik	6
20.	Kahve	2
21.	Çökütleyen	2
22.	Eminönü	2
23.	Maarif Müdürlüğü	6
24.	Cadde	7
25.	Dükkân	5
26.	Kitapçı	3
27.	Sokak	19
28.	İskele	11
29.	Haliç	2
30.	Köprüaltı	5
31.	Halkevi	3
32.	Postane	2
33.	Sınıf	2
34.	Karaköy Meydanı	1

35.	Lokanta	5
36.	Rumeli	1
37.	Sultanahmet Meydanı	1
38.	Medrese	6
39.	Haydarpaşa	9
40.	Adalar	2
41.	İstasyon	5
42.	Karakol	3
43.	Emniyet Müdürlüğü	1
44.	Ayasofya	2
45.	Tepe	1
46.	Sığırönü	3
47.	Sirkeci	1
48.	Pansiyon	3
49.	Kartal	1
50.	Tarla	1
51.	Park	3
52.	Cami	1
53.	Salon	5
54.	Hapishane	1
55.	Yurt	3
56.	Talebe Yurdu	2
57.	Ankara	3
58.	Gazi Çiftliği	1
59.	Çocukları Koruma Yurdu	1
TOPLAM:		384

Tablo 15 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 59 mekân kavramına ve 384 tekrara yer verildiği görülmüştür. Eserde en sık tekrar eden mekân kavramları sırasıyla okul (53), oda (52), ev (38), İstanbul (27), köy (24), sokak (19), iskele (11), Kurna (9), Haydarpaşa (9) şeklinde azalarak devam etmektedir. Eserde geçen Maarif Müdürlüğü ifadesinin günümüzde Milli Eğitim Müdürlüğü, talebe ifadesinin ise öğrenci şeklinde değiştiği görülmüştür. Eserde birçok farklı mekânasın geçtiği ve tekrar ettiği görülmüştür. Özellikle okul kavramının sık tekrarı okul çağı

çocuklarının okula olan ilgilerinde de değişime yol açabilir. Mekân kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

İstanbul'a kadar yürünecek uzun bir yol var; **Bostancı** ise şuracıkta (s.3).

Köşkün önündeki bahçenin büyük demir... (s.3).

Küçük aklına, **tepede** otlamakta olan... (s.4).

Oğlum **dağda** nasıl uyursun... (s.5).

Bizim toprak **odada** sana da yatacak kadar bir yer... (s.5).

Uzaktan **ağıl** ve bir katlı bir **kulübe** görünüyordu (s.5).

Burası senin kendi **evin** demektir (s.6)

... **Dünyada** bir de fenalık bulunabileceği hiç hatırlarından geçmiyordu (s.7).

Biz **Kilis**'te idik 8s.7).

Hasan şu **Aydos**'un arkasındaki **Kurna köyünden** asker olarak... (s.8).

Hıçkırarak **mezarlıktan** çıkarken Hasan... (s.8).

Pendik'te köylülere rastladık (s.9).

Maarif Müdürlüğüne nereden gidilir (s.11)?

Caddeyi hiç bırakma (s.11).

Polisin dediği yoldan, **kitapçıların** önüne kadar geldi (s.11).

Sokağa çıkınca nereye yürüyeceğine bir karar veremedi (s.12).

Halkevi köşesinde bekleyen polise yaklaştı (s.19).

Postaneye giderek Hasan'a bir mektup göndermek istedi (s.21).

... **Adalar** iskelesine doğru yürüdü (s.26).

Sınıfın duvarında resimler... (s.29).

... kulak vermeyerek **Eminönü**'ne çıktı (s.33).

Bir aralık **Karaköy Meydanı**’nda dolaşmayı kurdu (s.33).

Kendini büyük bir **lokantanın** önünde buldu (s.33).

Koşarak börekçi **dükkânına** girdi... (s.34).

... yurdumuzu bırakarak **Rumeli**’den çıkmıştık 8s.36).

... bir ucu da **Sultanahmet Meydanı**’na vuruyordu (s.36).

Medrese odasına yerleşmek çok kolay oldu (s.36).

Haydarpaşa’ya kadar gider geliriz (s.39).

Hem sizi **istasyona** da sokarım (s.40).

Geç vakte kadara **karakolda** sorguya çekilen... (s.48).

Emniyet Müdürlüğünün kapısındaki polisten... (s.51).

Ayasofya’nın önündeki büyük ağaçların. (s.51).

Pendik’e gelmiş ama gönderememişler (s.53).

Biraz önce **kahveden** çıktı, evine doğru gitti (s.53).

Sirkeci de ucuz ve çok temiz bir **pansiyon** biliyorum (s.56).

Kartal’dan almıştım, o da yanımda (s.56)

Caminin önündeki ağaçların altından yavaş yavaş yürüdüler (s.58).

Sabahleyin gelirken Faik, **parkın** kapısından baktı, çok beğendi (s.61).

Çocukların **hapishaneye** gidip gelmeleri bir gazetecinin dikkatini çekmiş... (s.62).

Artık **salonda** konuşmalar bir uğultu haline gelmişti (s.63).

Ben ancak **yurdumun**, milletimin bir hizmetkârıyım (s.66).

O akşam çocuklar **Talebe Yurduna** girdiler (s.69).

... Niyazi **Ankara**’ya gidiyor (s.69).

Gazi Çiftliğinde üç sene kalarak... (s.69).

Tablo 16 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Mekân Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	MEKÂN KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Sokak	74
2.	Ev	41
3.	Bursa	6
4.	Mahalle	1
5.	Muş	3
6.	Varto	3
7.	İnşaat	1
8.	Bakkal	3
9.	Okul	25
10.	Garaj	3
11.	İslahevi	1
12.	Hapishane	6
13.	Hastane	24
14.	İzmir	8
15.	Mutfak	2
16.	Park	11
17.	Oda	9
18.	Otel	1
19.	Cadde	1
20.	Dükkân	1
21.	Lokanta	2
22.	Restoran	3
23.	Dünya	1
24.	Sahil	1
25.	Çay bahçesi	1
26.	Karakol	1
27.	Pazar	4
28.	Hamam	2
29.	Banyo	3
30.	Apartman	1
31.	Banka	1
32.	Eczane	2
33.	Dernek	26
34.	Balkon	1

35.	Tuvalet	1
36.	Fuar	8
37.	Kitapevi	1
38.	Kafeterya	5
39.	Postane	1
40.	Lunapark	1
41.	Atölye	2
42.	Fabrika	1
43.	İstanbul	3
TOPLAM		296

Tablo 16 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 43 mekân kavramına ve 296 tekrara yer verildiği görülmüştür. Eserde en sık tekrar eden mekân kavramları sırasıyla sokak (74), ev (41), dernek (26), okul (25), hastane (24), oda (9), fuar (8) şeklinde azalarak devam etmektedir. En sık tekrarlanan sokak kavramı ise sokak çocuklarına vurgu yapması bakımından ön plana çıkmıştır. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 59 mekân kavramı varken bu eserde daha az sayıda kavrama yer verildiği görülmüştür. Özellikle iki eserin de sokak hayatını anlatması bakımından eserlerde geçen mekân kavramları da benzerlik göstermektedir. Sokak, okul, lokanta, hapishane vs. kavramlar iki eserinde içeriğini yansıtan mekân kavramlarıdır. Mekân kavramlarının geçtiği cümle örnekleri ise aşağıdaki gibidir:

Bu, benim **sokaklarda** ilk gecem (s.10).

Sonra **Bursa**’nın kenar **mahalle sokakları**... (s.11).

Doğru dürüst yemek pişmiyor **evimizde** (s.12).

Biz aslen **Muş**’un **Varto**’sundanmışız (s.12).

Birimizi gözüne kestirir, **bakkala** gönderirdi (s.13).

Ne Hüsam ne diğerleri **okula** gitmeyecekler (s.14).

Ağabeyimi **ıslahevine** koymuşlar (s.18).

Yaşı küçük olanların **hapishanesiymiş** (s.18).

Sonra, **İzmir**'den haberleri gelmişti (s.23).

Sessizce **mutfağa** süzıldüm (s.27).

Ne sanmıştın oğlum, sana **otelde oda** mı ayarlayacaktık (s.34).

Kocaman bir dükkâna giriyor (s.44).

“Lokanta işi!” diyor Recep'e (s.44).

Birkaç **restoran** ötede (s.48).

Aynı **dünyayı** paylaşıyoruz (s.57).

Öğleden sonrada sahildeki **çay bahçelerini** gezdim (s.57).

Şükret ki **karakola** kadar uzanmamış yolun (s.60).

Pazar yeri, diyor Yusuf (s.64).

Bir keresinde topluca **hamama** gittik (s.66).

Anacığım ben **banyodayken** temiz çamaşırlarımı hazır ederdi (s.68).

Yusuf'la beraber, köşedeki **eczaneye** gidiyoruz (s.82).

Hastaneye yatması gerek (s.89).

Balkonlar insan dolu (s.110).

Mutfak, banyo, tuvaletler... (s.118).

Çünkü bir değil, pek çok **kitabevinin** kitabı var bizde (s.124).

Ali, **kafeteryadan** bize iki fincan çay alır mısın (s.125)?

Bir gece **lunaparka** gidiyoruz (s.153).

Bir tekstil **fabrikasında** iş bulmuşlar (s.177).

... bir de Yusuf'u mu **İstanbul**'a göndereceğiz (s.181)?

5.1.1.9. Akrabalık Kavramları

Birey insan arasında doğan, büyüyen, gelişen bir varlıktır. Bu açıdan bakıldığında çocuğun büyüdüğü akraba ortamı çok önemli olmaktadır. Bu nedenle akrabalık kavramlarının öğrenilmesi önem arz etmektedir. Bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eser akrabalık kavramları bakımından incelenerek tablo halinde gösterilmiştir. Bulgular ise tablo altından gösterilmiştir.

Tablo 17 “*Köprüaltı Çocukları*” Romanının Akrabalık Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	AKRABALIK KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Dayı	30
2.	Oğul	20
3.	Baba	35
4.	Anne	41
5.	Kardeş	14
6.	Ağabey	29
7.	Torun	2
TOPLAM:	7	171

Tablo 17 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 7 akrabalık kavramına ve 171 tekrara yer verildiği görülmüştür. En sık tekrar eden kavram 41 sayı ile anne kavramıdır. Dayı (30), oğul (20) ağabey (2) kavramları akrabalık kavramıdır fakat çoğunlukla saygı ifadesi olarak kullanılmıştır. Bu da çocukların kelimelerin farklı kullanım biçimlerini görmeleri bakımından önemlidir. Akrabalık kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

Oğlum dağda nasıl uyursun; geçenin ayazı üzerine çöker (s.5).

Dayı, geldik mi (s.5)?

Anam, babam, kardeşlerim seni çok sevecekler (s.8).

Öteki çocuklar onu hep **ağabey** diye çağırıyorlardı (s.14).

Bayan, **babası** şehit olan **torununu**... (s.31).

Tablo 18 “Sokaklardan Bir Ali” Romanının Akrabalık Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	AKRABALIK KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Ağabey	70
2.	Anne	83
3.	Kardeş	18
4.	Baba	43
5.	Abla	162
6.	Oğul	25
7.	Amca	6
8.	Koca	2
9.	Teyze	20
10.	Torun	1
TOPLAM	10	430

Tablo 18 incelendiğinde 10 akrabalık kavramına ve 430 tekrara yer verildiği görülmüştür. Akrabalık kavramlarından anne kavramının eserde “ana” şeklinde kullanıldığı da olmuştur. Bazı kavramların özellikle abla (162), ağabey (70), teyze (20), amca (6) gibi akrabalık anlamı dışında saygı anlamında kullanılması dikkat çekmiştir. Bu farklı kullanımlar yine çocukların kavram dünyalarının gelişimde önemli etkisi olacağı düşünülmektedir. “Köprüaltı Çocukları” adlı eserde 7 akrabalık kavramı ve 171 tekrara yer verilmiştir. Bakıldığı zaman “Sokaklardan Bir Ali” adlı eserde akrabalık kavramına sayı ve tekrar bakımından daha fazla yer verildiği görülmüştür. İki eserde ise sık tekrar eden anne kavramları sokak çocuklarının anneye duydukları özlemi dile getirmesi bakımından önemli görülmüştür. Eserde akrabalık kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

İyi ki çıkarken **ağabeyimin** eski montunu almışım (s.9).

İnşaatlarda çalışıyordu **babam** (s.13).

Ablalarım büyümüşlerdi (s.14).

Benim akıllı **oğlum** (s.18).

Yusuf **abi** gelmiş (s.24).

Kendim için değil **oğlum** (s.43).

Anamı, kardeşlerimi düşünüyorum (s.80).

Bir Melek **ablaya** bir de kocasına bakıyorum (s.88).

Yaşlıca bir **teyze**, tabaklara yemek koyuyor (s.104).

Kaymakam **Amca**'yı da çok seviyorum (s.112).

Torunlarım bile var (s.137).

5.1.1.10. Renk Kavramları

Renk kavramları temel söz varlığı içerisinde yer alan ve günlük hayatımızın önemli bir bölümünü oluşturan kavram alanlarından birisidir. Çocuk daha ufak yaşlardan itibaren gördüğü nesnelerin rengini ayırt etmeye başlar. Bu ayırt ediş ise beraberinde renkleri tonlarına göre tanımayı getirir. Çocukların renkleri öğrenmesi söz dağarcıklarının gelişmesi ve dünyaya farklı açılardan bakabilmesi açısından önemlidir. Bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eser renk kavramları bakımından incelenerek sayı ve tekrar sıklığı tablo halinde gösterilmiştir. Bulgular ise tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 19 “*Köprüaltı Çocukları*” Romanının Renk Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	RENK KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	(Kara) Siyah	5
2.	Beyaz	2
3.	Kızıl	3
4.	Esmer	2
5.	Sarı	2
6.	Kırmızı	2
7.	Yeşil	2
8.	Kumral	1
TOPLAM	8	19

Tablo 19 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 8 renk kavramına ve 19 tekrara yer verildiği görülmüştür. Eserde bazen siyah kavramı bazen de eş anlamlısı olan kara kullanılmıştır. Kırmızı kavramı ise bazen pekiştirilerek kıpkırmızı şeklinde kullanılmıştır. Esmer ifadesi ise renk anlamında kullanıldığı için tabloya dâhil edilmiştir. Eserde en sık tekrar eden kavramlar sırasıyla siyah (5), kızıl (3) şeklindedir. Diğer renk kavramları ise azalarak tekrar edilmiştir. Renk kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

Fakat iri ve uzun kirpikli **kara** gözleri zekâ ile parlıyordu (s.3).

Büyük, süslü, **beyaz** boyalı bir köşkün önündeydi (s.3).

Ondan sonra 12 yaşlarında olan çok sık **kara** saçlı, yuvarlak **esmer** yüzlü Cafer (s15).

...zekâ ile parlayan iki **siyah** göz gördü (s.17).

... her zaman **sarı** olan rengi şimdi **bembeyaz** oldu (s.45).

... **kumral** saçları, yeşil gözleriyle dinleyicilerin kalbini çekmişti (s.63).

Okulun büyük kapısında, büyük **kırmızı** bir bayrak dalgalanıyor (s. 71).

Tablo 20 “*Sokaklardan Bir Ali*” Romanının Renk Kavramları ve Tekrar Sıklığı

SIRA	RENK KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Siyah (Kara)	5
2.	Esmer	2
3.	Yeşil	1
4.	Mor	3
5.	Kırmızı	2
TOPLAM:	5	13

Tablo 20 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 6 renk kavramına ve 13 tekrara yer verildiği görülmüştür. Eserde bazen siyah kavramı bazen de eş anlamlısı olan kara kavramı kullanılmıştır. Esmer kavramı ise renk anlamında kullanıldığı için tabloya dâhil edilmiştir. Mor ve kırmızı kavramları ise bazen pekiştirilerek mosmor, kıpkırmızı şeklinde kullanılmıştır. En sık tekrar eden renk kavramları sırasıyla siyah (5), mor (3) şeklindedir. Diğerleri ise azalarak tekrar edilmiştir. “*Köprü-altı Çocukları*” adlı eser de ise renk kavramı 8 tekrar sayısı 19’dır. İki eserde de ortak olan renk kavramları siyah, esmer, yeşil ve kırmızıdır. Eserlerde çok fazla renk kavramına ve tekrara yer verilmediği görülmüştür. Fakat eserlerde verilen renk kavramlarının pekiştirilmiş şekillerine de yer verilmesi öğrencilerin kelime dağarcığının gelişmesine katkı sağlayabilir. Renk kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

Süngerle **siyah** boyayı sürüyor önce (s.32).

Yeşil ışık yanıp da araba hareket edene kadar... 8s.42).

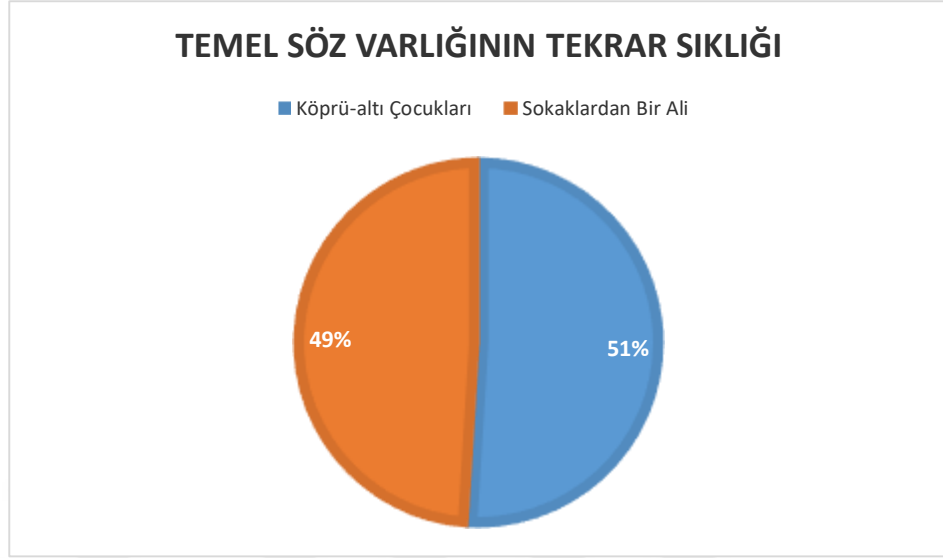
Ayakları anasınınki gibi **kapkara** (s.48).

Onlar **esmer** vatandaş (s.49).

Selim, yüzü gözü **kıpkırmızı** yanımıza geliyor (s.74).

Suratı **mosmor**, gözleri yuvalarından fırlayacak gibi... (s.89).

Grafik 1 Temel Söz Varlığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 1’de temel söz varlığı öğelerinin eserlere göre dağılımı incelenmiştir. %51’lik (1990) dilim “*Köprüaltı Çocukları*” adlı esere aitken % 49’luk (1914) dilim ise “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı esere aittir. Temel söz varlığı öğelerinin en fazla kullanıldığı eserin “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser olduğu görülmektedir.

5.1.2. Atasözleri

Güncel Türkçe Sözlükte Atasözü “ Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbımeşsel” şeklinde tanımlanmıştır. Söz varlığımızın önemli bir ögesi olan atasözleri toplumların yaşam biçimini, kültürünü, düşünce yapısını, toplumsal değişim ve dönüşümleri yansıtan özlü sözlerdir. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserlerde atasözüne rastlanmamıştır. Eserlerin ikisinde de atasözü olmaması dikkat çekicidir. Atasözü bakımından iki eserinde fakir olduğu görülmüştür.

5.1.3. Deyimler

Dil kendini meydana getiren söz ve söz öbeklerinin toplamıdır. Bu bakımdan söz varlığı bir dilin temel yapı taşıdır. Deyimler günlük hayatımızın önemli bir kısmını oluşturan kalıplardır. Çocuklar doğdukları andan itibaren farkında olmadan deyimler ile de tanışır. Okul hayatı ile daha anlamlı öğrenme aktiviteleri ile far-

kındalık kazanarak öğrenmeye devam ederler. Bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde yer alan deyimler ve kullanım sıklıkları tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 21 “Köprüaltı Çocukları” Romanında Geçen Deyimleri ve Tekrar Sıklığı

SIRA	DEYİMLER	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Gözüne ilişmek	1
2.	Kaşlarını çatmak	1
3.	Kendine gelmek	1
4.	Kendini tutamamak	1
5.	İz bırakmak	1
6.	“Yola çıkmak	6
7.	Üzerine çökmek	1
8.	Rahat etmek	1
9.	Yüz tutmak	1
10.	Yüzüne kan gelmek	1
11.	İçini çekmek	1
12.	Göz kırpmamak	1
13.	Ziyaret etmek	1
14.	Hatırından çıkmamak	1
15.	Telaşa düşmek	1
16.	Hoşuna gitmek	2
17.	Yerinden fırlamak	1
18.	Göz gezdirmek	1
19.	Göğsünü kabartmak	1
20.	Selam vermek	1
21.	Yüreği sızlamak	1
22.	Karşısına dikilmek	1
23.	Gözü ilişmek	3
24.	Kulağa küpe olmak	1
25.	Aç kalmak	3
26.	Eksik olma	1
27.	Katık etmek	1
28.	Gözden geçirmek	1
29.	Kalbi çarpmak	1

30.	Yol açmak	1
31.	Cesaretini toplamak	1
32.	Göz atmak	1
33.	Gözden kaybolmak	1
34.	Kan ter içinde	1
35.	Eline tutuşturmak	1
36.	İçine hüznün çökmek	1
37.	Cesaret vermek	2
38.	Sesini yükseltmek	1
39.	Sesini kesmek	1
40.	Meydan vermemek	2
41.	Hayale dalmak	1
42.	İdare etmek	1
43.	Canı sıkılmak	3
44.	Ateş gibi yanmak	1
45.	Karar vermek	3
46.	Kulak vermek	1
47.	Bereket versin	3
48.	Yolunu tutmak	2
49.	Dikkat kesilmek	1
50.	Fayda vermemek	1
51.	Aklı ermek	1
52.	Ayakları yere basmamak	1
53.	Gönlü razı olmamak	1
54.	İspat etmek	1
55.	Yüzü kireç gibi olmak	1
56.	Merakını uyandırmak	1
57.	Kaşarı çatılmak	1
58.	Boşa gitmek	1
59.	Sorguya çekmek	1
60.	İç çekmek	1
61.	Dört gözle beklemek	1
62.	Gözden kaybolmak	1
63.	Can atmak	1
64.	Haber göndermek	1
65.	İçi rahat etmek	1
66.	Bir kaşık suda boğmak	1

67.	Temize çıkarmak	1
68.	Gözüne uyku girmemek	1
69.	Kendini bırakmak	2
70.	Gözüyle görmek	1
71.	Bir ayak önce	2
72.	Meydana çıkarmak	1
73.	Davet etmek	1
74.	Ah almak	1
75.	Haber vermek	1
76.	Ferahlık duymak	1
77.		
TOPLAM:	77	95

Tablo 21 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 77 deyim ve 95 tekrar yapıldığı görülmüştür. Eserde birçok deyme yer verilmiş olması çocukların kültürel mirasın anlamasına ve dilimizin inceliklerini kavramasına yardımcı olabilir. Özellikle kullanılan deyimlere bakıldığında günlük hayatta sıkça kullandığımız deyimler olduğu görülmüştür. Halk dilinde sıkça kullanılan deyimler olması çocukların kelime hazinelerine destek sağlayacağını göstermiştir. Bu bakımdan eserde yer alan deyimlerin geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

... kocaman bir bebek **gözüne ilişti** (s.3).

Birden oğlanı gören genç kadının **kaşları çatıldı**... (s.4).

Artık **kendini tutamadı**... (s.4)

Biraz sonra yine **kendine geldi** (s.4).

Küçük yaşında büyük bir **iz bıraktı** (s.4).

Tek başıma İstanbul’a gitmek için **yola çıktım** (s.5).

... geçenin ayazı **üzerine çöker** (s.5).

Şuraya otur, **rahat et** bakayım (s.6).

... kızarmaya **yüz tutmuş** bakır bir tepsi... (s.6)

Mehmetçiğin **yüzüne kan gelmiş** yorgunluğu geçer gibi olmuştu (s.6).

... Mehmet gözlerini ateşe dikmiş **içini çekiyordu** (s.7).

... yan yana yatan anacığım la babacığımı da **ziyaret ettik** (s. 8).

... babamdan işittiği sözleri hiç **hatırımdan çıkarmıyor** ve çok çalışıyordum (s.9).

Geç kalırsam okula almazlar, diye **telaşa düştü** (s.9)

Hele bir git bak, ne kadar **hoşuna gidecek** (s.9).

Ali dayı yerinden fırladı (s.10).

Polis **gözlerini** çocuğun üzerinde **gezdirip**... (s.11).

Merdivenleri çıkınca ilk rastladığı odacıya **göğsünü kabartarak** sordu (s.11).

Odacı onlara eğilerek **selam verdi** (s.12).

... tam onun önünden geçerken birden **yüreği sızladı** (s.12).

Fakat birden babasının ona gülen yüzü **karşısına dikildi** (s.12).

Mehmet'in **gözü** birdenbire beyaz bir şeye **ilişti** (s.13).

Amma aç kalacaktıysınız, kalınız... (s.14).

Bu sözlerim **kulağınızda küpe olup** kalsın (s.149).

Eksik olma ağabey (s.14).

... ekmekle **katık etmeye** başladılar (s.14).

Hem karpuzunu yiyor, hem de çocukları birer birer **gözden geçiriyordu** (s.15).

Her ayak sesinde Mehmet'in **kalbi çarpıyor** (s.16).

Cesaretini topladı (s.17).

Maarif Müdürü kâğıda bir **göz atarak** Mehmet'e... (s.17).

Mehmet çekilince otomobil yokuş aşağı süzülerek **gözden kayboldu** (s.19).

Kan ter içinde kaldım (s.21).

... dağ kadar paketi benim **elime tutuşturdu** (s.21).

Mehmet'e bir **hüzün çöktü** (s.23).

... ayağa kalkar diye onlara **cesaret veriyordu** (s.25).

Kadın böyle dedikçe çocuk **sesini yükselterek** daha çok ağlıyordu (s.27).

İstediği şeyin alınmayacağını anlayan kızın nihayet **sesi kesildi** (s.27).

Dükkâncının tecavüzü haksızlığı anlamasına **meydan vermişti** (s.29).

Rüyanın zevkiyle **hayallere dalıyor**, sonra yine uyuyor (s.30).

... kelimelerini işiten odacının **canı sıkıldı** (s.31).

Yanakları kızarmıştı, bedeni **ateş gibi yanıyordu** (s.32).

Köye mi döndün, İstanbul'da mı kalsın bir türlü **karar veremiyordu** (s.33).

şoförün ağız dolusu küfürlerine kulak vermeyerek Eminönü'ne çıktı (s.33).

... **bereket versin** vatman atik davrandı ve tramvayı durdurdu (s.33).

“Herksin evinin” **yolunu tuttu** (s.33).

... yerlere oturarak **dikkat kesildiler** (s.36).

Hiçbir **fayda vermedi**, yuvarlandı gitti (s.36).

Her şeye **aklım eriyordu** (s.37).

Ayakları yere basamıyordu (s.39).

Faik'in hali hepsinin **hoşuna gittiğinden** onlarda gülüyordu (s.39).

... çocukların bir hırsız gibi aranmasına **gönlü hiç razı olmuyordu** (s.45).

Çalışmadığını **ispat eder** de inşallah kurtulur (s.46).

Niyazi'nin **yüzü kireç gibi olmuş**, başı önde yürüyordu (s.47).

... sokaktan gelip geçenlerin de **merakını uyandırmış...** (s.47).

Çocuklar adreslerini söyleyince komiserin **kaşları çatıldı** (s.47).

Komiserin bütün gayreti **boşa gitti** (s.47).

Onu **sorguya çektiler** (s.50).

Acaba ağabeyim şimdi nerede? Dedi ve **içini çekti** (s.50).

Götüreceğim haberi dört gözle bekliyorlar (s.51).

... **gözden kaybolduğu** zaman içleri rahat ederek bir “oh” çekmişlerdi (s.52).

Herkes Sığırönü’nde bulunmaya **can atardı** (s.53).

... başka bir köye bir haber gönderecek olsalar... (s.54).

Şimdi içim **rahat etti** (s.59).

Elime verseler **bir kaşık suda boğarım** (s.59).

Eğer kendimi **temize çıkarmaz** da suçlu kalırsam... (s.60).

Vallahi kaç akşamdır bunu düşünerek **gözümeye uyku girmiyor** (s.60).

Küçük Faik **kendini bıraktı** (s.61).

Gözümle görmedim ama paranı onda bulursun (s.62).

Neticeyi **bir ayak önce** anlayayım diye buraya koştum (s.63).

... bu doğruyu **meydana çıkaracak** iyi insanlar yerlerine geçip oturdu-
lar (s.63).

... çocukların bu kadar sevinmeleri doğrusu hayretimi **davet etti** (s.64).

Şu çocuğun **ahını almazsam** çok iyi (s.67).

... tamir edeyim diye koştum, **haber vermeye** geldim (s.67).

Niyazi dünyalar kadar geniş bir **ferahlık duyuyor** (s.67).

... çocukları misafir etmeye **karar vermişlerdi** (s.69).

Tablo 22 “Sokaklardan Bir Ali” Romanında Geçen Deyimler ve Tekrar Sıklığı

SIRA	DEYİMLER	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Kendini göstermek	1
2.	Bağrına basmak	1
3.	Bağırıp çağırmak	1
4.	Feryat etmek	1
5.	Siper etmek	1
6.	İçi yanmak	1
7.	Hayranlık duymak	1
8.	Cesaret göstermek	1
9.	Elinin tersiyle çarpmak	1
10.	Göz göze gelmek	2
11.	Dik dik bakmak	1
12.	Sicim gibi	2
13.	İçi kararmak	2
14.	Başının çaresine bakmak	1
15.	Keyfi bozulmak	1
16.	Sırtından geçinmek	1
17.	Söz vermek	5
18.	Dalga geçmek	2
19.	Yangından mal kaçırır	1
20.	gibi	1
21.	Göz kırpmadan	4
22.	Omuz silkmek	3
23.	Karşı çıkmak	1
24.	Yenik düşmek	1
25.	Tepki göstermek	1
26.	Sahip çıkmak	1
27.	Yol açmak	1
28.	Can kulağı ile dinlemek	1
29.	Gönlünden kopmak	1
30.	Ters ters bakmak	1
31.	Elden ele dolaşmak	1
32.	Akıl etmek	1
33.	Karar vermek	1
34.	Düz duvara tırmanmak	1
	Kulak vermek	1

35.	Zapt etmek	1
36.	Volta atmak	1
37.	Katıla katıla gülmek	1
38.	Dışa vurmak	1
39.	Mesaj vermek	1
40.	Yolcu etmek	1
41.	Dil dökmek	1
42.	Ağzı laf yapmak	1
43.	İple çekmek	1
44.	Ders vermek	1
45.	İstifini bozmamak	1
46.	İçine atmak	1
47.	Elinden geleni yapmak	1
48.	Ters yüz etmek	1
49.	Akla karayı seçmek	1
50.	Göz atmak	1
51.	İçi içini yemek	1
52.	Kulak vermek	1
53.	Kara kara düşünmek	1
TOPLAM:		66

Tablo 22 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 53 deyim ve 66 tekrara yer verildiği görülmüştür. Deyimler her iki eserde de çok sık tekrar edilmiştir. Fakat kültürümüzün önemli değeri olan deyimlerin her iki eserde de sıkça kullanılması önemlidir. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 77 deyim ve 95 tekrara yer verilmiştir. “*Sokaklardan Bir Ali*” eserinde yer alan deyim sayısı ve tekrarı daha azdır. Fakat her iki eserde de belli oranda deyim kullanıldığı ve çocukların kelime dağarcıklarına yardımcı olabileceği görülmüştür. Eserde yer alan deyimlerin geçtiği cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

Sonra anamın deprem sarsıntıları yeniden **kendini göstermiş** (s.12).

Anamın beni **bağrına basıp**, “Yavrum, kuzum”... (s.15).

Zaten **bağırıp çağırmazdı, feryatlar etmezdi** ama... (s.17).

Gövdemi **siper ettim** anneme (s.23).

İçi yanıyordur anasının, içi... (s.24).

İçin için **hayranlık duydum** (s.24).

Bu **cesareti gösterebilir miydim** (s.25)?

Elinin tersiyle koluma hafifçe vurdu (s.25).

Bir an **göz göze geldik** (s.27).

Yüzüme **dik dik bakıyor** (s.38).

Gözlerimden inen **sicim gibi** yaşlar... (s.53).

Dışarıdaki havayla beraber **içim de kararıyor** (s.56).

Başımın çaresine bakabilirmişim (s.56).

Çantayı alıp **ters yüz ediyor** (s.59).

Kendi kendime **söz veriyorum** (s.63).

Çalıştırır, **sırtından geçinir** (s.76).

Recep hem tir tir titriyor hem de **dalga geçiyor** (s.77).

Ya da **yangından mal kaçırma**. (s.81).

Karanlığın içinde **akla karayı ayırt etmek** gibi bir şey (s.83).

Anacığım sabahlara kadar **gözünü kırpmadan** başucumda beklerdi (s.85).

Yusuf çaresizlikle **omuz silkiyor** (s.91).

“ Uykum yok” diye **karşı çıkıyorum** (s.94).

Sonunda, uykuya yenik düşüyorum (s.94).

Tepki göstereyim istiyorum (s.97).

Siz de gelir cenazemize **sahip çıkarsınız** (s.103).

İnsanlar, bizi görünce **yol acıyorlar** (s.110)

Minnetle, **can kulağıyla dinliyorum** (s.112).

Herkes **gönlünden koptuğunca** bir şeyler atıyor kutuya (s.113).

... **ters ters bakıyor** yüzüme (s.117).

İçim içimi yiyor (s.117)

“Otur oturduğun yerde! Şu üstüne başına bak!” diye **karşı çıkıyor** (s.122).

... açıp içine **göz atmaktan** kendimi alamıyorum (s.123).

... kendi içinden gelen sese **kulak verdi** o (s.132).

... nüfus cüzdanlarını yanlarına almayı unuturlar ya da **akıl edemezler** (s.140).

Buna doktorumuz **karar verecek** (s.147).

Başı önünde, **kara kara düşünüyor** Yusuf (s.147).

Başlangıçta **düz duvara tırmanacak** kadar hareketlidirler (s.147).

Omuzlarımı dikleştirip doktorun söylediklerine **kulak veriyorum** (s.150).

Zapt edemiyorum (s.151).

Sahilde **volta atıyoruz** (s.152).

... suratlarımıza bakarak **katıla katıla gülüyoruz** (s.153).

İçimde biriktirdiğim acılarımı da yaşlarla beraber **dışa vuruyorum** (s.154).

Onun geldiği yerlere geleceksin, **mesajımı verir** gibi... (s.174).

Sevinçle hüznün bir arada **yolcu ettik** (s.179).

Bıkmadan, usanmadan **dil döküyor** çocuklara (s.181).

“ Senin de **ağzın iyi laf yapıyor** Aliş!” diyor (s.181).

Merak içindeyim, akşamı **iple çekiyorum** (s.184).

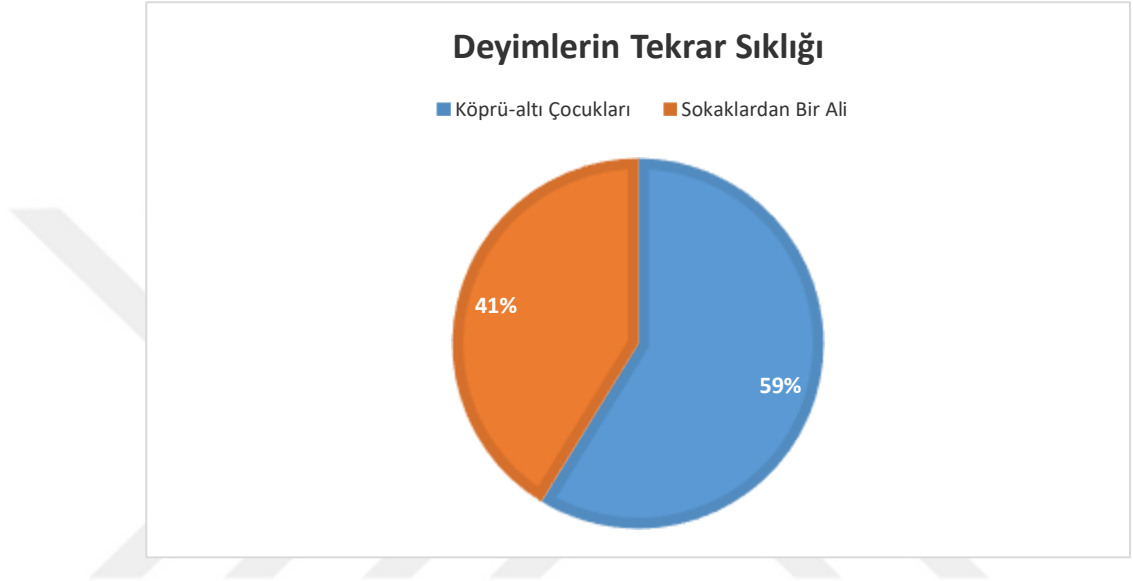
Necati onlara ders veriyor (s.185).

Bizi görünce, hiç **istifini bozmuyor** (s.185)

Hayır, kızmıyor ya da öfkesini **içine atıyor** (s.186).

Necati, Yusuf'un damarına basmak için **elinden geleni yapıyor** (s.187).

Grafik 2 Deyimlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 2’de deyimlerin eserlere göre kullanım sıklığı incelenmiştir. Deyimlerin %59’luk (94) dilim “*Köprüaltı Çocukları*” adlı esere aitken %41’lik (66) dilim “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı esere aittir. Deyimlerin en fazla “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde geçtiği görülmektedir.

5.1.4. İkilemeler

Dilimizin söz varlığının diğer bir ögesi olan ikilemeler Güncel Türkçe Sözlük’te “Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması: Yavaş yavaş, irili ufaklı, aşağı yukarı gibi.” Şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr). Tanımdan da hareketle ikilemelerin cümle içerisinde anlamı güçlendirme amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu amaçla “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserler ikilemelerin sayısı ve tekrar sıklığı bakımından incelenmiş, bulgular ise tablo altında gösterilmiştir.

Tablo 23 “Köprüaltı Çocukları” Romanında Geçen İkilemeler ve Tekrar Sıklığı

SIRA	İKİLEMELER	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Çabuk çabuk	1
2.	Sağa sola	1
3.	Hayran hayran	2
4.	Taze taze	1
5.	Güle güle	1
6.	Mışıl mışıl	3
7.	Parça parça	1
8.	Sık sık	3
9.	Kadın erkek	1
10.	Yavaş yavaş	7
11.	Tatlı tatlı	3
12.	Dilim dilim	1
13.	Birer birer	6
14.	Ayrı ayrı	1
15.	Sürü sürü	1
16.	Kana kana	2
17.	Kesik kesik	1
18.	Derin derin	2
19.	Ufak tefek	2
20.	Tek tük	2
21.	Sevine sevine	2
22.	Çeşit çeşit	1
23.	Başka başka	1
24.	Yudum yudum	1
25.	Dik dik	1
26.	Büzüle büzüle	1
27.	Telaşlı telaşlı	1
28.	Cır cır	1
29.	Basa basa	1
30.	Uzun uzun	2
31.	Sessiz sessiz	1
32.	İçin için	1
33.	Manalı manalı	1
34.	Kaba kaba	1

35.	Hızlı hızlı	1
36.	Yer yer	1
37.	Nazlı nazlı	1
38.	Ağızdan ağızdan	1
39.	Hıçkırır hıçkırır	1
40.	Yüze yüze	1
41.	Fıldır fıldır	1
42.	Yüzde yüz	1
43.	Pırl pırl	1
44.	Dayalı döşeli	1
TOPLAM:		68

Tablo 23 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 44 ikileme kullanıldığı ve 68 tekrara yer verildiği görülmüştür. Birer birer (6), derin derin (6), yavaş yavaş (5) en sık tekrar eden ikilemelerdir. Eserin sayfa sayısı düşünüldüğünde (72) ikileme bakımından zengin olduğu düşünülmektedir. Eserde ikilemelerin geçtiği cümle örnekleri aşağıdaki gibidir:

Tozlara gömülen ayaklarını **çabuk çabuk** indirip kaldırarak... (s.3).

Üzüntü ile karışık gözlerle **sağa sola** bakıyordu (s.3).

Hayran hayran ona baktı (s.4).

... maşrapa ile su getirip **taze taze** içiriyordu (s.9).

Uğurlar olsun, **güle güle** git... (s.9).

... **mışıl mışıl** uyumaya bile başlamıştı (s.10).

Yüreğim **parça parça** oldu (s.10).

Ali dayı yokuşu çıkarken **sık sık** arkasına dönüp bakıyor (s.10).

Kapıdan **kadın erkek** ve okul kasketli çocuklar girip çıkıyorlardı (s.11).

Yavaş yavaş akşam oluyordu (s.12).

Hep beraber **tatlı tatlı** yemek yiyeceğiz (s.14).

Niyazi karpuzu kesti, **dilim dilim** yaptı... (s.14).

... hem de çocukları **birer birer** gözden geçiriyordu (s.15).

Mehmet bu çocukların hepsine **ayrı ayrı** ısındı (s.15).

Bayan; bu çocuklar böyle **sürü sürü** her gün gelirler (s.20).

Kuzum, kardeşim çeşmeden doldur da **kana kana** içeyim (s.22).

Ara sıra sayıklıyor; **kesik kesik** bir şeyler söylüyor... (s.25).

Cafer, başını eline dayamış, **derin derin** düşünüyor (s.25).

Ufak tefek iş çıkıyordu... (s.27).

... sabah uykusuna dalmış **tatlı tatlı** uyuyorlardı (s.30).

Kitapçı dükkânları henüz **tek tük** açılmıştı (s.30).

Sevine sevine gidersin (s.30).

Camekânda **çeşit çeşit** yemekler dizilmiş duruyordu (s.33).

Başka başka uğultularla inleyen köprünün boğuk seslerini işitmiyordu (s.34).

... onun söylediği sözleri **yudum yudum** içiyor gibiydi (s.36).

... kızgın bir tavırla döndü, onlara **dik dik** baktı (s.39).

... **büzüle büzüle** Niyazi'ye yapışmış bir haldeydi (s.40).

... yolcular **telaşlı telaşlı** gidip geliyorlardı (s.41).

Birbirleriyle şakalaşıyorlar ve **cır cır** konuşuyorlardı (s.41).

... ayağına **basa basa** gözlerini açarak Niyazi'nin yanına yaklaştı (s.42).

... başını kaldırarak **uzun uzun** çocukları süzdü (s.43).

Çocuklar **sessiz sessiz için için** ağlıyorlardı (s.46).

... **kaba kaba** şakalaşıyorlar... (s.49).

... uykusuzluğun acısını çıkarıyor, **derin derin** uyuyordu (s.49).

... yamaçtan aşağı **hızlı hızlı** iniyordu (s.53).

... sonra **nazlı nazlı** ahırın yolunu tutuyorlardı (s.54).

... o haber **ağızdan ağıza** hemen yerine ulaştı (s.54).

Artık Hasan coşmuştu, **hıçkırır hıçkırır** ağlıyordu (s.55).

Elimden gelseydi **yüze yüze** gelecektim (s.55).

Gözleri yuvalarında **fıldır fıldır** dönen Faik... (s.55).

Her taraf temizdi; aynalar **pırıl pırıl** yanıyordu (s.57).

Tablo 24 “Sokaklardan Bir Ali” Romanında Geçen İkilemeler ve Tekrar Sıklığı

SIRA	İKİLEMELER	TEKRAR SIKLIĞI
1.	İğne iğne	1
2	Belli belirsiz	1
3.	Ara sıra	2
4.	Yeni yeni	1
5.	İte kaka	2
6.	Geri geri	1
7.	Gıcır gıcır	5
8.	Cicili bicili	1
9.	İçin için	2
10.	Usul usul	2
11.	İşsiz güçsüz	1
12.	Bar bar	1
13.	Evet evet	3
14.	Yayvan yayvan	1
15.	Aptal aptal	1
16.	Koşa koşa	1
17.	Tek tek	6
19.	Arsız arsız	1
20.	İyi iyi	1
21.	Tir tir	1
22.	Dik dik	2
23.	Şaşkın şaşkın	5

24.	Çala çala	1
25.	Sızım sızım	1
26.	Seve seve	1
27.	Gizli gizli	1
28.	Fosur fosur	1
29.	Derin derin	1
30.	Yavaş yavaş	4
31.	Ciyak ciyak	1
32.	Bağıra bağıra	1
33.	Kırıp kırıp	1
34.	Konuşa konuşa	1
35.	Öbek öbek	2
36.	Tıpış tıpış	1
37.	Adım adım	1
38.	Kavrula kavrula	1
39.	Kan ter	1
40.	Pırıl pırıl	2
41.	Yapış yapış	1
42.	Mini mini	1
43.	Üç beş	1
44.	Boş boş	4
45.	Vızır vızır	1
46.	Koşa koşa	1
47.	Arsız arsız	1
48.	Hayran hayran	1
49.	Cayır cayır	1
50.	Alev alev	1
51.	Dolu dolu	2
52.	Kanlı canlı	1
53.	Baş başa	1
54.	Sarsıla sarsıla	1
55.	Doya doya	1
57.	Katıla katıla	1
58.	Cıvıl cıvıl	2
59.	Ters ters	1
60.	Acı acı	3
61.	Kıvrana kıvrana	1

61.	Boylu boyunca	1
62.	Uslu uslu	1
63.	Sora sora	1
64.	Çekine çekine	1
65.	Pırıl pırıl	1
66.	Yanı sıra	1
67.	Seke seke	1
68.	Yok yok	1
69.	Diri diri	1
70.	Baka baka	1
71.	Çeşit çeşit	1
72.	Ara ara	1
73.	Çın çın	1
74.	Ağır ağır	1
75.	Tane tane	2
76.	Kara kara	1
77.	Sessiz sessiz	2
78.	Baş başa	1
79.	Eğri büğrü	1
80.	Günü gününe	1
81.	Sıra sıra	1
82.	Dizi dizi	1
83.	İnip inip	1
84.	Top top	1
85.	Avuç avuç	1
86.	Az çok	2
87.	Işıl ısl	3
88.	Bir bir	1
89.	Pis pis	1
90.	Peltek peltek	1
91.	Birer birer	2
92.	Açık açık	1
93.	Zaman zaman	1
TOPLAM:		134

Tablo 24 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 93 ikilemeye ve 134 tekrara yer verildiği görülmüştür. İkilemeler metinlerdeki anlamı daha güçlü kılmak adına kullanılan kavramlardır. Bu bakımdan eserde kullanılan ikileme sayısının ve tekrarının önemli ölçüde olduğu görülmüştür. Eserde en sık tekrar eden ikilemeler ise tek tek (6), gıcır gıcır (5), şaşkın şaşkın (5), yavaş yavaş (4), boş boş (4) şeklindedir. Eserde kullanılan ikileme sayısının ve tekrarının “*Köprüaltı Çocukları*” adlı esere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Fakat sayfa sayıları dikkate alındığı zaman her iki eserde de ikileme kavramının yeterli ölçüde olduğu görülmektedir. Eserde ikileme kavramlarının geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

Ayaklarım **iğne iğne** karıncalanıyor (s.99).

Belli belirsiz gözümde canlanıyor... (s.11).

Anam, **ara sıra** peyniri suda bekletiyor (s.12).

Kendimi, kolumu, bacağımı **yeni yeni** keşfederken, evdeki kalabalığı... (s.13).

Önüne kattığı sürüyü, **ite kaka** bir yerlere götürmeye çalışıyordu (s.13).

İlk gün ayaklarım **geri geri** gidiyordu (s.16).

Yine de **gıcır gıcır** defterlerim, **cicili bicili** rengarenk kalemlemlerim... (s.16).

... **için için**, **usul usul** ağılardı (s.17).

İşsiz güçsüzün teki, dedi ağabeyim (s.18).

... harama el uzatmadım, kafir herif!” diye **bar bar** bağırdı (s.19).

Ama güldü; **evet evet**, anamın yüzü güldü (s.21).

“ Naber Aliş?” dedi **yayvan yayvan** (s.24).

Aptal aptal bakıyordum (s.25).

Döndüm, **koşa koşa** eve girdim (s.26).

Tek tek öptüm hepsini (s.27).

İyi iyi, kısa kesin (s.30).

Bütün gece **tir tir** titredim (s.37).

Yüzüme **dik dik** bakıyor (s.38).

Avucumdaki paraya **şaşkın şaşkın** bakıyorum (s.42).

Ayaklarımın altı **sızım sızım** sızlıyor (s.44).

Islık **çala çala** uzaklaşıyor Yusuf (s.44).

... **seve seve** verirler paraları (s.45).

Ağabeylerim de içerlerdi **gizli gizli** (s.52).

Diğerleri de **fosur fosur** içiyorlardı (s.52).

Derin derin içine çekiyor dumanını (s.52).

Bu kez, **yavaş yavaş** içime çekiyorum dumanı (s.53).

Şişman bir kadın **ciyak ciyak** bağılıyor (s.58).

Kadın **bağıra bağıra** anlatıyor (s.58).

Çantayı alıp **ters yüz** ediyor (s.59).

Kırıp kırıp içine atıyoruz bidonun (s.64).

Konuşa konuşa kalabalık bir yere varıyoruz (s.64).

Şaşkın şaşkın bir tur atıyorum (s.64).

Öbek öbek yüzüyorlar (s.67).

Bekliyorlar ki **tıpış tıpış** kucaklarına gidelim (s.71).

Adım adım yürümeden çıkıyorum merdivenleri (s.74).

Kavrula kavrula küçülmüş müdür (s.75).

... **kan ter** içinde kalmalara alıştım artık (s.77).

Oysa gece yatarken gökyüzü **pırıl pırıldı** (s.77).

Tüyleri ıslanıp **yapış yapış** olmuş sokak kedileri gibi (s.77).

Mini mini bebeler, yalın ayak çocuklar... (s.79).

Anneler, babalar, **üç beş** parça eşyayı kurtarma cabasında (s.79).

... bir şeyler yapanlar, **boş boş** gezinenler (s.80).

İtfaiye araçları **vızır vızır**; pompalarla su boşaltıyorlar (s.80).

Koşa koşa, bir pasajın içine sığınıyoruz (s.81).

Arsız arsız sırtıyor Necati (s.81).

Yusuf'un söylediklerini, **hayran hayran** dinliyorum (s.82).

Alev alev yanıyor (s.85).

Melek abla, gözleri **dolu dolu** “ Ne borcu?” diyor (s.91).

... eskisi gibi **kanlı canlı** Recep olacak umuduyla... (s.94).

Kendimle baş başa (s.97).

Sarsıla sarsıla, katıla katıla, doya doya ağlıyorum (s.97).

Bazen gülüyor, neşeli, **cıvıl cıvıl**, acıları umursamaz... (s.98).

Yusuf **ters ters** süzüyor bizi (s.100).

Acı acı gülüyor Yusuf (s.102).

Taşın üzerinde, **kıvrana kıvrana** geberdi gitti (s.102).

Sırtını dönüp **boylu boyunca** uzanıyor Yusuf (s.103).

Uslu uslu dinliyorum onu (s.103).

Sora sora, küçük bir binanın önüne geliyoruz (s.105).

Çekine çekine “Güzel” diyorum (s.107).

Ve **pırıl pırıl** elbiseleriyle belediye bandosu (s.110).

Yusuf'un **yanı sıra** içimde tatlı kıpırtılar, **seke seke** yürüyorum (s.121).

Yok yok bunlara dükkân demek yanlış olur (s.122).

Etrafa, kitaplara, insanlara **baka baka** kafeteryaya varıyoruz (s.125).

... **çeşit çeşit** çocuk kitaplarını gösteriyor (s.128).

Ara ara giriş kapısına doğru bakıyor (s.133).

Meral ablanın sesi, **çın çın** kulaklarımızda yankılanıyor (s.140).

Ağır ağır bir şeyler yapıyor... (s.142).

Nesin abla **tane tane** konuşuyor (s.146).

Başı önünde **kara kara** düşünüyor Yusuf (s.147).

Ancak **baş başa** kalınca anlayacağım (s.151).

Eğri büğrü bedenlerimize, ağzı burnu kaymış suratlarımıza... (s.153).

Ben yaşadıklarımı **günü gününe** yazmıştım (s.156).

Sıra sıra dikiş makinaları... (s.176).

Dizi dizi... inip inip kalkıyorlar (s.176).

... gerisini **avuç avuç** etrafa saçıyor (s.182).

Hepsi çalışıp **az çok** kazanıyor (s.182).

Gözleri **ışıl ışıl** bizimkinin (s.184).

Sonra, arkadaşlarımın **bir bir** öldüğünü gördüm (s.186).

Necati **pis pis** gülüyor (s.186).

Peltek peltek konuşuyor (s.189).

Görevliler **birer birer** evlerine gidiyorlar (s.193).

... nasıl davranmam gerektiğini, **açık açık** anlatmış bana (s.197).

Evet, **zaman zaman** boşluklara düştüğüm oluyor (s.201).

Grafik 3 İkilemelerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 3’te ikilemelerin tekrar sıklığının eserlere göre dağılımı incelenmiştir. Eserde % 66’lık (134) dilim “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı esere aittir. % 34’lük (68) dilim ise “*Köprüaltı Çocukları*” adlı esere aittir. İkilemelerin en fazla “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde geçtiği görülmektedir.

5.1.5. Kalıp Sözler

Kalıp sözler günlük hayatımızda belli durumlar karşısında kullanmayı adet haline getirdiğimiz ifadeler olduğu için kalıp söz ifadesi kullanılmıştır. Bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserlerde yer alan kalıp sözler ve tekrar sıklıkları incelenmiştir. Tablo halinde gösterilmiş, bulgular ise tablonun altında verilmiştir.

Tablo 25 “*Köprüaltı Çocukları*” Romanında Geçen Kalıp Sözler ve Tekrar Sıklığı

SIRA	KALIP SÖZLER	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Teşekkür ederim	9
2.	Uğurlar olsun	1
3.	Güle güle	1
4.	İnşallah	2

5.	Eksik olma	2
6.	Allah razı olsun	3
7.	Bereket versin	3
8.	Allah cezasını versin	1
9.	Allah hepimizinkini saklasın	1
TOPLAM:		23

Tablo 25 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 9 kalıp söz ve 23 tekrara yer verildiği görülmüştür. Kalıp sözler toplumun yaşamı sırasında ortaya çıkan ve zamanla kalıplaşarak tekrar niteliği kazanan ifadelerdir. Kullanılan kalıp sözler beddua, iyi niyet, dua, onay anlamı taşıyan ifadelerdir. Günlük hayatta sıkça kullanıldığımız ifadeler olduğu görülmüştür. Eserde kalıp sözlerin geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

... boyunlarına sarılarak **teşekkür etmek** istiyordu (s.7).

Uğurlar olsun, güle güle git, **inşallah** büyük adam olursun (s.9).

Eksik olma ağabey (s.11).

Teşekkür ederim Faik, çok rahatım (s.15).

Hay **Allah senden razı olsun** evladım (s.21).

Bereket versin, bir bayan bana iş verdi (s.35).

Bir gün **Allah da onun cezasını verecek** ama ne yapayım ki... (s.51).

Allah hepimizinkini saklasın (s.63).

Tablo 26 “*Sokaklardan Bir Ali*” Adlı Eserde Kalıp Sözler ve Tekrar Sıklığı

SIRA	KALIP SÖZLER	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Aman Allah’ım	4
2.	Ne Haber (Naber)	1
3.	Bereketli olsun	1

4.	Sağ ol	5
5.	İnşallah	1
6.	Allah belanı versin	1
7.	Allah razı olsun	1
8.	Allah ne muradın varsa versin	1
9.	Teşekkür ederim	2
10.	Hoş geldin	2
11.	Kendine dikkat et	1
12.	Memnun oldum	1
13.	Kendine iyi bak	8
14.	Yolun açık olsun	1
TOPLAM:		30

Tablo 26 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 11 kalıp söz ve 30 tekrar olduğu görülmüştür. En sık tekrar eden kavramlar “kendine iyi bak” (8), “sağ ol” (5) ve “aman Allah’ım” (4) kalıp sözleridir. Eserde kullanılan kalıp sözler günlük hayatta sıkça kullandığımız ifadelerdir. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 9 kalıp söz ve 23 tekrar görülmüştür. Bu eserde kalıp söz ve tekrar sayısı daha fazladır. İki eserde de kalıp söze yer verilmesi öğrencilerin toplumun yaşam biçimi hakkında da fikir sahibi olmasına yardımcı olacaktır. Eserde kalıp sözlerin geçtiği ifadeler ise aşağıdaki gibidir:

Aman Allah’ım her tarafım tutulmuş (s.9).

Naber Aliş (s.24).

Sağ ol abla (s.51).

İnşallah bu sözüm de tutmadığım diğer sözlerin yanına gitmez (s.76).

Allah belanı versin (s.81).

Allah senden razı olsun abla (s.84).

“**Teşekkür ederiz** abla” diyor (s.92).

Hoş geldin Ali (s.106).

“ **Kendine dikkat et**” (s.107).

Kendine iyi bak (s.189).

Affet beni, ne olur affet (s.198).

Grafik 4 Kalıp Sözlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 4’te kalıp sözlerin tekrar sıklığının eserlere göre dağılımı incelenmiştir. %57’lik (30) dilim “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı esere aitken %43’lük (23) dilim “*Köprüaltı Çocukları*” adlı esere aittir. Kalıp sözlerin en fazla kullanıldığı eserin “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eser olduğu görülmektedir.

5.1.6. Terimler

Terimler söz varlığımızın bir ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağ değişikçe birçok yeni alan ortaya çıkmakta ve var olan alanların içeriği de genişlemektedir. Bu bakımdan terimlerinde her alanda çeşitliliği artmaktadır. Bu bakımdan bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserlerde yer alan terim sayısı ve tekrar sıklığı tablo halinde gösterilmiştir. Bulgular ise tablo altında verilmiştir.

Tablo 27 “Köprüaltı Çocukları” Adlı Eserde Geçen Terimler ve Tekrar Sıklığı

SIRA	TERİMLER	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Güneş	6
2.	Dünya	2
3.	Tepe	2
4.	Rüzgâr	2
5.	Dağ	2
6.	Öğretmen	9
7.	Okul	53
8.	Tanrı	1
9.	Kadro	8
10.	Levha	1
11.	Çinko	1
12.	Demir	2
13.	Hasta	17
14.	Kış	5
15.	Yaz	2
16.	Sabah	11
17.	Akşam	16
18.	Hikâye	1
19.	Hilal	2
20.	Şehit	1
21.	Hava	4
22.	Medrese	5
23.	Ölüm	13
24.	Gece	29
25.	Deniz	7
26.	Ay	1
27.	Avukat	1
28.	Mübaşir	1
29.	Mahkeme	1
30.	Yargıç	5
31.	Elektrik	1
32.	Sonbahar	2
TOPLAM:	32	208

Tablo 27 incelendiğinde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 32 terime ve 208 tekrara yer verildiği görülmüştür. Eserde yer alan terimler Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük ’ten kontrol edilerek elde edilmiştir. Eserde terim sayısı az olmasına rağmen tekrar sayısının fazla olması dikkat çekmiştir. En sık tekrar eden kavramlar sırasıyla okul (53), gece (29), hasta (17), akşam (16), sabah (11), öğretmen (9) kavramlarıdır. Eserde terimlerin geçtiği cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

Güneş, çekildiği yerde ateş rengi kocaman bir leke bırakarak batmış... (s.3).

... derin bir sessizlik **dünyayı** kaplamıştı (s.3).

Koca bayırın **tepesinden Güneş** batmış... (s.53).

Dışarıda sert bir **rüzgâr** esmeye başlamıştı (s.6).

Dağın eteğinde, kocaman bir kayanın dibinden buz gibi su akar (s.9).

Bayan **öğretmenin** sözleri Hasan’ı korkuttu (s.9).

Okula yazılmak için köyden geldim (s.13).

Tanrı yardımcımız olsun (s.14).

Kadro dolmuş, yerimiz yok (s.17).

Sokağın başındaki **levhayı** gördü (s.19).

Çinko bir maşrapaya suyun testiden akışını... (s.22).

Kardeşim onu şu **demire** vur (s.22).

Ben de sabahleyin **hasta** gibiydim (s.23).

Yazın burada barınabiliyoruz fakat kışın bir oda tutarım (s.24).

Sabahtan akşama kadar çalıştım (s.24).

... birbirlerine çok tuhaf **hikâyeler** anlatıyorlardı (s.28).

Halicin üzerinde yükselen **hilal** sanki onların loş yuvacıklarını... (s.29).

Bayan, babası **şehit** olan torununu, erkek de beraber... (s.31).

... **hava** serin olduğu halde yüzünde tane tane terler görünüyordu (s.32).

Medrese odasına yerleşmek çok kolay oldu (s.36).

Bu **ölüm**, babaminkine benzemiyordu (s.37).

Geceler çok sıcak oluyordu (s.38).

Dönerken **deniz** adeta kudurmuş gibiydi... (s.40).

O gece, **ay** ışığı denizin görünüşüne başka bir büyüklük vermişti (s.52).

... fakat **avukatı** onun tarafından birçok laflar söyledi (s.63).

Mübaşir onları da çağırdı (s.64).

Yargıç, son sözü Niyazi'ye bıraktı (s.65).

Geçitlerden birinde yanan **elektrik** lambasının ışığı burayı biraz aydınlatıyordu (s.14)

Dışarıda ılık bir **sonbahar** güneşi vücudunu sardı, ısıttı (s.19).

Tablo 28 “Sokaklardan Bir Ali” Adlı Eserde Geçen Terimler ve Tekrar Sıklığı

SIRA	TERİMLER	TEKRAR SIKLIĞI
1.	Sabah	13
2.	Gece	18
3.	Top	1
4.	Deprem	5
5.	Okul	27
6.	Hastane	25
7.	Doktor	28
8.	Tüberküloz	1
9.	İlaç	14
10.	Hastalık	2
11.	Diploma	1
12.	Deniz	10
13.	Hava	4
14.	Akşam	4

15.	Öğle	3
16.	Yaz	3
17.	Körfez	1
18.	Dernek	33
19.	Mikrop	1
20.	Yağmur	9
21.	Eczane	3
22.	Eczacı	8
23.	Hasta	5
24.	Aspirin	3
25.	Antibiyotik	1
26.	Verem	1
27.	Şurup	2
28.	Röntgen	2
29.	Dispanser	1
30.	Zatürre	1
31.	Resim	8
32.	Öğrenci	6
33.	Yazar	10
34.	Şiir	1
35.	Roman	1
36.	Masal	1
37.	Vakıf	1
38.	Erozyon	1
39.	Öğretmen	4
40.	Öykü	2
41.	Tedavi	1
42.	Tahlil	14
43.	Hemşire	3
44.	Günlük	1
45.	Zehir	1
46.	Fırça	1
47.	Sergi	1
48.	Sözcük	1
49.	Veli	1

TOPLAM:	49	289
----------------	-----------	------------

Tablo 28 incelendiğinde “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 49 terime ve 289 tekrara yer verildiği görülmüştür. Eserde gökbilim, din, eğitim, dil, tıp vb. alanlarda terimler kullanıldığı görülmüştür. Eserde en sık tekrar eden terimler sırasıyla dernek (33), doktor (28), okul (27), hastane (25), gece (18), sabah (13), ilaç (14), deniz (10), yazar (10) kavramlarıdır. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde ise 32 terim 208 tekrara yer verilmiştir. Eserdeki terim ve tekrar sayısının “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserden daha fazla olduğu görülmüştür. Her iki eserde de terimlerin orta düzeyde kullanıldığı görülmektedir. Eserde terimlerin geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

Yat ulan, daha **sabah** olmadı (s.9).

Karanlığı, **geceyi** hiç sevmiyorum (s.56).

Yine **top** oynadın değil mi (s.11)?

Çok eskiden Varto’da büyük bir **deprem** olmuş (s.12).

Yusuf **okuldan** kaçıyormuş 8s.23).

Hastaneye yatması gerek (s.89).

Kocası **doktormuş** (s.20).

Annem **tüberkülozmuş** (s.20).

Kullanması gereken **ilaçları** almıyordu ki... (s.20).

Bulaşıcı **hastalığı** anneminki... (s.21).

Diplomamı eline verince, sıcacık bir gülüşle güldü anam... (s.21).

Başımı yerden kaldırmamla, **denizi** görmem bir oluyor (s.30).

Yavaş yavaş kararıyor **hava** (s.33).

Akşama kadar epey paramız oluyor (s.43).

Öğleden sonra sahildeki çay bahçelerini gezdim (s.57).

Yaz geliyor (s.63).

Körfez’in suyu kirlidir (s.67).

Sokak çocuklarını koruma **dernekleri** olduğunu, ilk kez ondan duydum (s.71).

Bizimkiler **mikrop** yuvası... (s.74).

Bardaktan boşanırcasına **yağmur** yağıyor (s.77).

Yusuf'la beraber, köşedeki **eczaneye** gidiyoruz (s.83).

Kardeşim çok **hasta** abla (s.83).

Bu **ilaçlar** yetmezse, **antibiyotik** gerekebilir (s.84).

Ya **verem** olduysa (s.86)?

Şurup falan vermiyor (s.86).

“**Röntgen!**” diyorlar, “**Dispanser!**” diyorlar (s.88).

“ **Zatürre**” diyor (s.89).

İçeride **resim** yapan birkaç çocuk var (s.118).

En çok **öğrenciler** geliyor (s.124).

İki **yazar** geliyor standımıza (s.126).

Çok güzel **şiir** kitapları var (s.126).

Çocuk **romanı** olarak düşünüyorum ama herkes okumalı (s.1289).

Artık kurt kuzu **masallarıyla** büyümüyorlar (s.128).

Yanımızda TEMA **Vakfı**'nın standı var (s.130).

Erozyon, toprak kaybı, çevre konusunda bilgiler veriyorlar (s.130).

Bazıları gruplar halinde, **öğretmenleriyle** gelmişler (s.135).

“Gülmece **Öyküleri**” kitabını imzalıyor (s.135).

Ameliyat oldu (s.139).

İnşallah kısa bir **tedavi** yeterli olacaktır (s.147).

Daha önce hiç **tahlil** yaptırmamıştım (s.148).

Bir **hemşire** kanımızı, idrarımızı alıyor (s.148).

İstersen **günlük** tutabilirsin (s.156).

Kanındaki **zehri** tamamen atmış (s.163).

Vurduğum her **fırça** darbesiyle... (s.169).

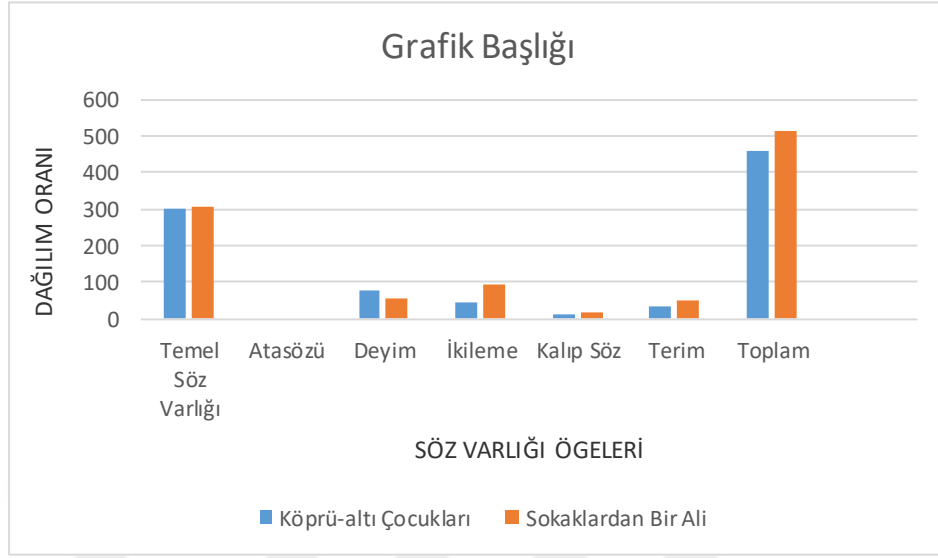
... bizlerin resimleriyle **sergi** açacaklarını söyledi (s.170).

Grafik 5 Terimlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 5’te Terimlerin tekrar sıklığının eserlere göre dağılımı incelenmiştir. Grafikte %58’lik (289) dilim “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı esere aittir. %42’lik (208) dilim ise “*Köprüaltı Çocukları*” adlı esere aittir. Terimlerin en fazla kullanıldığı eserin “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eser olduğu görülmektedir.

Grafik 6 Eserlerin Söz Varlığı Dağılımı

Grafik 6’da Huriye Öniz’in “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eseri ile Canan Tan’ın “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserinde yer alan söz varlığı öğelerinin eserlere göre dağılımı verilmiştir. Grafikte yer alan rakamlar söz varlığı öğelerinin eserlerdeki sayısını göstermektedir. Temel söz varlığı bakımından iki eser birbirine yakın olmakla birlikte “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserin daha zengin olduğu görülmüştür. Atasözü sayısı her iki eserde de sıfırdır. Deyim bakımından “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser daha zenginken, ikileme bakımından “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eser daha zengindir. Kalıp söz oranı her iki serde de düşüktür fakat “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde daha fazla kalıp söz kullanılmıştır. Terim anlamlı sözcük bakımından “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eser daha zengindir. Eserler karşılaştırıldığında Canan Tan’ın “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserinin söz varlığı öğeleri bakımından daha zengin olduğu görülmüştür.

5.2. Eğitsel İleti

Metinler aracılığı ile insanlara verilmek istenen mesajlar vardır. Bu mesajlar bazen iyi bazen kötü olabilmektedir. Özellikle çocukların milli ve manevi değerleri öğrenmesi bakımından metinlerin verdiği iletiler önem arz etmektedir. İnsanlar metinler ile verilen iletiler sayesinde iyiye, güzele yönelik birçok şeyi öğrenirler. Bu nedenle küçük yaşlardan itibaren çocuklara okutulan kitapların nitelikli eserler olma-

sına ve verdiği iletiler bakımından güçlü eserler olmasına dikkat edilmelidir. Bu açıklamalar doğrultusunda bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde verilmek istenen iletiler incelenmiştir.

5.2.1. “*Köprüaltı Çocukları*” Adlı Eserde İletiler

Huriye Öniz tarafından yazılan “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser sokak çocukları üzerinden insanlara birçok olumlu, olumsuz ileti vermektedir. Sokak çocuklarının masumiyeti, toplumun sokak çocuklarını görmezden gelmesi, çocukların sokaklarda hayata karşı verdikleri mücadele, kötü alışkanlıklar edinmeden hayata karşı doğru durabilme çabalarını anlatmaktadır. Eserde iletiler cümleler şeklinde de geçmektedir. Bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

“Birden oğlanı gören genç kadının kaşları çatıldı, kızına:

Yine kiminle konuşuyorsun? Dilenci çocuklarla konuşma diye sana kaç kere öğüt verdim.

Anneciğim, bu çocuk dilenci değil, İstanbul’a gidiyor. Yanında kimse yok, gece olduğu için korkmuş, bu gece bizde kalmak istiyor. Yarın sabah gidip okula yazılacak. Ne olur anneciğim, bu akşam bizde kalsın!

Daha çok çatılan bir yüzle kadın:

Asla olmaz. Haydi, bakayım sen içeri gir! Bizim böyle dilenci çocuklara, kim olduğu belirsiz insanlara verilecek yatağımız yoktur! Haydi, çocuk, sen de işine git! (s.4).”

Yukarıdaki diyalog incelendiğinde insanların kimseye güven duymadığı, ufak bir çocuğa karşı bile güvensiz davrandığı, insanlara kimseye güvenmeme ve dilenci çocuklara karşı kötü davranma şeklinde mesaj verildiği anlaşılmaktadır.

“Artık kendini tutamadı; kesik hıçkırıqlarla gözlerinden iri taneli yaşlar dökmeye başladı! Biraz sonra yine kendine geldi. Mendili ile gözlerini sildi. Kısaca düşündü. Küçük aklına, tepede otlamakta olan koyunların yanına giderek geceyi orada geçirmek geldi. Yalnız, içeridekilerden başka daha yirmi otuz kişi barındırabilecek kadar büyük olan bu eve onu neden kabul etmedik-

lerini bir türlü anlamıyordu. Bu, ona pek acı geldi. Küçük yaşında büyük bir iz bıraktı.” (s.4).

Yukarıdaki ifadeye bakıldığında ise kötü muamelenin ufak bir çocuğun yüreğinde büyük izler bıraktığına dair mesaj verilmiştir. Ayrıca çocukların bakış açıları ve hayal güçleri daha zengin olduğu için çocuklar birçok farklı anlam çıkarabilir.

“Oğlum, dağda nasıl uyursun; geçenin ayazı üzerine çöker. Nah, ağıl şuracıkta. Bizim toprak odada sana da yatacak kadar bir yer, örtünecek bir kepenek buluruz. Görüyorum çok yorulmuşsun amma hele bir davran bakalım! Ağıla varınca dinlenirsin.” (s.5).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde çobanların yardımseverliği, küçük çocuğa kendi kapılarını açtıkları görülmüştür. İyilik ve güven mesajı verildiği anlaşılmaktadır.

“Benim de memlekette senin gibi oğullarım var. Anadolu’da biz, garip insanlara yardım ederiz. Gelip geçen yolcular için köyde misafir odalarımız vardır.” (s.7).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde iyilik, yardımseverlik, hoşgörü mesajı verildiği görülmüştür. Kültürümüzün hoşgörüsü Anadolu’daki misafir odaları ile dile getirilmiştir.

“Ağlama iki gözüm! Üç güne kadar tezkeremi alıyorum, köye döneceğim. Seni de beraber götüreceğim. Anam, babam, kardeşlerim seni çok sevecekler, ben rahmetli yüzbaşımın bir gün bile acı bir söz işitmedim. Bunu onlarda biliyor. Seni başlarının üstünde taşırlar.” (s.8).

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde öksüz kalan bir çocuğa sahip çıkan askerden bahsedildiği görülmüştür. Burada Türk askerinin iyiliğine, sahiplenme duygusuna dair mesaj verilmiştir.

“Bir aralık köye dönerek Hasan’ın evinde, kısı ocak başında sıcacık geçirmeyi düşündü. Fakat birden babasının ona gülen yüzü, karşısına dikildi. Kendi kendinden utandı; babasının isteklerini hatırladı. Dudaklarından “ Hayır! Ben herhalde okula gideceğim!” kelimeleri döküldü.” (s.12).

Yukarıdaki ifadelerde öksüz çocuğun sokakta kalma mücadelesine rağmen okula karşı duyduğu özlem dile getirilmiştir.

“Şu giden bay parasını düşürdü, koşup vereyim.

Sonra koşarak kalabalığın arasına karıştı.

İhtiyar bayı güçlkle buldu. Ona:

- Bayım, önümüzden geçerken paranızı düşürdünüz, buyurun; dedi.

Adamcağız, elini dış cebine sokarak:

- Evet, oğlum, ben düşürmüşüm. Mendilimi çıkarırken düşmüş olacak. Aferin, sen ne doğru çocuksun. Teşekkürler ederim, bu doğruluğuna bir karşılık yapmak isterim. Şunu al oğlum, harçlık edersin...

- Bu para sizindi. Karşılık bir şey istemem. Bunu buldum getirdim. Kim ol-
sa bulur, yine size verirdi.” (s.13).

Yukarıdaki diyalogda küçük çocuğun bulduğu parayı sahibine ileterek dürüst-
lük örneği sergilemiştir.

“Ulan, şimdi hepiniz buradasınız; şu çocuğun yaptığı size ders olsun; doğru-
luktan sakın ayrılmayın. Amma aç kalacaktıysınız, kalınız; çıplak kalacak-
mıysınız, kalınız; amma yatacak yatak, örtünecek yorganınız yokmuş, olma-
sın. Bütün bunlar size vız gelsin! Bu sözlerim kulağınızda küpe kalsın! Dedi”
(s.14).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde hayatta ne yaşarsak yaşayalım, her zaman
doğruluk yolunda olmamız gerektiği mesajı verilmiştir.

“Ulan neden iki tarafına bakarak yürümüyorsun! Başımı belaya çarptırarak-
sın! Gözünü aç, etrafına bakın. Hala ne duruyorsun be! Çekil önümden!”
(s.19).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde yollarda yürürken dikkat edilmesi gerektiği-
ne dair mesaj verildiği anlaşılmaktadır.

“İstanbul polisleri çocuğa derin bir güvenç ve inanç vermişlerdi. Nazik tavır-
larıyla Mehmet onları pek beğeniyordu. Nereyi sorsan tarif ediyorlar, ne iyi
insanlar, diyordu. Nereye gideceğini polisten sormayı ona Hasan öğretmişti.
Hasan’ın çok hakkı varmış.” (s.19).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde Türk polislerinin insanlara yardımcı olması
ile güven mesajı verilmiştir.

“Teşekkür ederim Bayan! Benim için üzülmeyiniz. Beni almalarını istemekle çok hakkınız var! Ben bir sokak çocuğu değilim. Kurna’dan, Hasan’ın yanından geldim. O hasta idi. Gelemedi. Ben yalnız geldim. Annem bana: “Hiç yalan söyleme” demişti. Ben hiç yalan söylemem.” (s.29).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde küçük çocuk yalan söylemediğini ve bu eğitimi annesinden aldığını ifade etmiştir. Burada hem aile eğitimi hem de doğruluk konusunda mesaj verilmiştir.

“Beni kovmanıza hacet yok. Şimdi gideceğim. “Herkesin evinde” arkadaşlarım beni bekliyorlar. Orada kimse kimseyi kovmuyor.” (s.21).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde “Herkesin evi” şeklinde belirtilen yerin sokak çocuklarının kaldığı sokaklar olduğu görülmüştür. Sokakların herkesin evi olduğu ve herkesi barındırdığı ifade edilerek, sokaklarda herkese adil ve eşit davranıldığı mesajı verilmiştir.

“Bu kimsesiz, bu başıboş çocuklar, çok iyi yaratılmışlardı! Ruhları temiz olan bu yavrucaklar, böyle kirli, sefil bir yerde yaşıyorlardı.” (s.23)

Yukarıdaki ifade incelendiğinde sokakta kalan her çocuğun kötü olmadığı, çocukların temiz olmalarına rağmen kaldıkları yerin kötü ve pis yerler olduğu, buna rağmen iyi kalabilmeyi başarabildikleri mesajının verildiği görülmektedir.

“Bir gün, iskeleler üzerinde dolaşarak iş ararken on beş yaşında kadar bir çocuğun kalabalığı yararak kaçmağa uğraştığını, arkasından yetişen polisin onu ensesinden yakaladığını gördü. Çocuğun bir kabahati olduğunu anladı. Kendisine karşı o kadar iyi olan polislerin, haksız yere kimseye fenalık yapmayacaklarını biliyordu. Polis, çocuğun yakasından tutmuş, ite kaka karakola götürürken, yanında duran bir adama:

Bu çocuk ne yapmış? Dedi.

Yankesicilik!

Yankesici ne demek?

Hırsız demek! Ama kim bilir çocuk aç mıydı, neydi... İnsan için iyilikten başka bir de fenalık bulunabileceğini hiç düşünmeyen Mehmet’in ince kalbi çocuğa acıdı. Hem sorduğu adam ona, çocuğun aç olma ihtimalinden bahsetmişti.” (s.28).

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde Türk polisinin haksız yere kimseye kötülük yapmayacağına, hırsızlık yapan çocuğun ise aç olabilme ihtimaline dair mesaj verilmiştir.

“Her gün gördükleri bin türlü hakaret yüzünden benlikleri kaybolarak çok çekingen olan çocuklar, Mehmet’in bu cesaretine şaşıldılar.” (s.29).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde sokak çocuklarına yapılan muamelenin, onların benliklerinde olumsuz durumlara sebep olduğu ve insanlara karşı çekingen davrandıkları mesajı verilmiştir. Sokak çocuğu olsa da çocuklara yapılan yanlışların her çocuğu etkilediği anlamı taşıdığı görülmüştür.

“Kendini büyük bir lokantanın önünde buldu. Cemekânda çeşit çeşit yemekler dizilmiş duruyordu. Bu güzel tatlılar, börekler, balıklar, etler, sebzeler, meyveler karşısında çocuğun gözleri karardı. Onlara uzun uzun içini çekerek baktı, baktı! Bir an dalgın bir hareketle elini uzattı. Parmakları cama değdi, öylece kaldı. Şöylece cama sürünmüş bile olsa bu, ona bir haz verdi. Bir dolma tabağı pek özenilerek süslenmişti, ne iştah verici bir hali vardı! Tabağın etrafına yeşillikler, kırmızıturplar, kesilmiş limon parçaları dizilmişti. Bir kuvvet ona camı kırıp şu yemeklerden yemesini emrediyordu. Fakat muhakemesi başka insanlara ait olan bir şeye el uzatmaya hakkı olamayacağını ona söylüyordu.” (s.33-34).

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde yemek yerlerinde cemekânlara dizilen yemeklerin sokaklarda yaşayan, aç kalmış çocukların canını nasıl yaktığı görülmektedir. Ayrıca küçük çocuğun camı kırmayı düşünüp sonra başka insanlara ait olan şeyleri almaması gerektiğini anlaması ne olursa olsun doğru kalmanın öneminin mesajını vermiştir.

“Birader, bunlar ne olduğu belirsiz çocuklar. Cüzdanını mutlak bunlar aşırıştır. Yankesici sürüsü. Üzerini ara, polise haber ver. Deminden beri keyiflerine diyecek yoktu. (s.43).

Yukarıdaki ifadeyle yazar sokak çocukları hakkındaki önyargıya dikkat çekilmiştir. Genel kanaat sokak çocuklarının birazcık gülme, eğlenme hakkına sahip değildir.

“Bu sözlerden Niyazi pek sinirlendi, çocukların bir hırsız gibi aranmasına gönlü hiç razı olmuyordu. O, hiçbir vakit çocuklara hırsızlık öğretmemiş, bel-

ki her gün onlara bin türlü öğütler vermiş, hırsızların nasıl fena sonuca uğradıklarını anlatmıştı.” (s.45).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde Niyazi’nin abilik yaptığı arkadaşlarına doğruluğa dair verdiği öğütlerden bahsedildiği görülmüştür. Sokak çocuğu bile olsa düristlüğün önemine dair mesaj verilmiştir.

“Çocuklar adreslerini söyleyince komiserin kaşları çatıldı, işi daha ciddi tutmak istedi. Çocukları sıkıştırarak parayı Niyazi’nin çaldığını itiraf ettirmek istiyordu fakat çocuklar Niyazi’ye toz kondurmuyordu.” (s.47).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde çocukların köprü altında kaldığını öğrenen komiserin çocuklara suçlu muamelesi yapması ve suçlarını itirafa zorlaması görülmektedir. Burada çocuklara karşı gösterilen ön yargı ön plana çıkmaktadır.

“O, bütün bu taşıdığı sandıklar için, uykusuz kaldığı, yorgun düştüğü geceler için, beş para kabul etmemiş, “ Bu ana yurdun işi, benim de onda küçük bir hissem bulunmasın mı?” diyerek uzaklaşmıştı.” (s.53).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde vatan uğruna yapılan şeylerde karşılık beklemeden yapmanın önemine dair mesaj verildiği görülmektedir.

“Zenginler de doğrusu bayağı oluyorlar! Hasan ağabeyim zengin değil. Yoksa bu kadar iyi olmazdı. Ben bir gün zengin bir bayana yaklaşarak : “Paketinizi götürüyem mi?” diye sordum. Benim kadar bir çocuğun elinden tutuyordu. Bana çekil: “Çocuğa sürünme!” dedi. Sürünsem sanki ne olurdu? Kadının bu sözü yüreğime işledi (s.58).

Mehmet

Yok, öyle deme, Nihat! Herkes bir olur mu? Onlarında iyileri vardır. Bir gün zengin bir bayan bana iş vermişti. Açlıktan ölecektim.” (s.58).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, zengin insanların sokak çocuklarına davranış biçiminden ötürü çocukların gözünde oluşturdukları kötü izlenim görülmüştür. Çocuklara yapılan kötü muamele çocukların genelleme yaparak herkesten zarar göreceklarını düşünmelerine sebep olmuştur. Mehmet adlı çocuğun sözleri ise insanların hepsinin aynı olmadığı mesajını vermiştir.

“Parkta hepsi büyük ağaçlara, güzel çiçeklere bakarak hayretler içinde kaldılar. Bir gün bile buraya gelerek oynamak nasip olmamıştı. Zavallı küçük omuzları üzerine geçinme yükü yüklenmiş, onu taşımaktan başka çareleri yoktu. Uzun seneler taşıdılar. Onların da bol güneşli bu açık havada oynamak hakları değil miydi?” (s.61).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde sokak çocuklarının yaşadıkları hayat yüzünden çocukluklarını yaşayamamış olmaları ve onların da diğer çocukları gibi normal hayat yaşamaya hakları olduğuna dair mesaj verilmiştir.

“Kimse başını çevirip bize bakmadı. Köprü altında yattığımızı işitenler, bir mikrop görmüş gibi yüzlerini buruşturarak bizden uzaklaştılar. Fakat bunda bizim ne kabahatimiz var, bayım? İnsanlar bizi aralarına sokarak yardım etmek istemiyorlarsa, kabahat bizim mi yoksa bize yardım etmeyen insanların mı?” (s.66)

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, çocukların onlara karşı yapılan muameleden yakındıkları görülmüştür. Burada eşitlik ve yardımlaşma mesajı verildiği görülmektedir.

“O bir yalancıdır. Ben hırsız değilim! Şimdiye kadar kimseden bir şey çalmak aklımdan bile geçmedi. İnsanlar bizim gibi, yersiz, kimsesiz olanlara serseri ismini veriyorlar! Bu ismi taşıyorum, fakat hırsız adını hiçbir vakit taşımaya-
cağım!”

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, çocukların her koşulda dürüst olduklarının mesajını vermiştir.

“Oğlum, henüz gençsin. Önünde yaşayacak uzun seneler var. Belki bir gün yine birçok şeyler karşısında kalacaksın; o gün de bugünkü gibi namusunu korumayı unutma! Sakın doğruluktan ayrılma... Doğruların yardımcısı Allah'tır. Şimdi artık serbestsin! Dedi.”

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, sokak çocuklarının suçsuz olduğu ve doğru oldukları görülmüştür. Hayatta her zaman kötü durumlarla ile karşı karşıya gelinebilir ve ne olursa olsun doğru davranmak ve güçlü olmak gerektiğinin mesajı verilmiştir.

“Okulun büyük kapısında büyük, kırmızı bir bayrak dalgalanıyor, hafif bir rüzgâr var. Onu bir gelin edasıyla iki tarafa sallıyor! Hasan ve çocuklar bu kapıya doğru yürüdüler; hepsinin göğüsleri kabarık, başları yukarıda...”

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, sokak çocuklarının okula duydukları özlem, hayata karşı verdikleri mücadelenin okul ile taçlanması ve okumanın her çocuğun hakkı olduğu dile getirilmiştir.

5.2.2. “Sokaklardan Bir Ali” Adlı Eserde İletiler

Canan Tan tarafından yazılan “Sokaklardan Bir Ali” adlı eser sokak çocuklarının başından geçen olayları anlatan bir eserdir. Eserde aile hayatları kötü giden çocukların sokaklara düşmesi ve hayata tutunayım derken kötü alışkanlıklar edinmeleri anlatılmaktadır. Buna rağmen çocukların kalplerindeki iyiliğin nasıl ortaya çıktığı ve hayatlarının nasıl değiştiği işlenmiştir. Eserde sokak çocuklarının sokaklarda iyi kalabilme ve sokaklardan kurtulma mücadelesi işlenmiştir. Eser olumlu, olumsuz birçok iletiyi bir arada barındırmaktadır. İletilerin geçtiği bazı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Ah anam, canım anam! Çiçek kokmazdı; ama çiçek gibiydi, tertemizdi, sıcacıktı. Başımı göğsüne yaslayınca hiçbir koku almazdım. Yalnızca sıcaklığını duyardım. Bir de yumuşaklığını...” (s.13).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, anne özleminin, annenin insan hayatındaki öneminin mesajının verildiği anlaşılmaktadır.

“Ablalarım büyümüşlerdi. Kız kısmı çalışmaz, diyordu babam. Evde oturup kardeşlerine baksınlar.” (s.14).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, kız çocuklarına yönelik aşağılama, kadınların toplumsal hayata katılımını engellemeye, kadınları evde sadece çocuk bakmaya ve ev işi yapmaya yarayan varlık olarak göstermeye yönelik bir görüş bildirildiği görülmüştür.

“Akşam olunca, eve giren herkes kazandığı parayı babamın avucuna bırakıyordu. O ise hiç beğenmiyordu, hiç gülmüyordu yüzü.” (s.15).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, doyumsuzluk ve çocuklardan kapasitelerinin üstünde iş beklentisi mesajı verildiği görülmüştür.

“Okula başladığım da aynı durum... İlk gün ayaklarım geri geri gidiyordu. Üzerinden düşen, rengi solmuş bir önlük, arkası yırtık ayakkabılar. Neyse ki benim gittiğim okulda herkes, aşağı yukarı aynı durumdaydı.” (s.16).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, küçük çocuğun yüreğinde büyüyen yokluk hissinin utanç duymasına sebep olduğu görülmüştür. Ayrıca okulda genel durumun aynı olduğunun ifade edilmesi, küçük çocukların zihninde herkes yoksulsa utanma gereği olmadığı fakat zenginse utanılacağı gibi bir düşünceye sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır.

“Zavallı anacığım, bizim yüzümüzden daha çok dayak yemeye başladı. Sesini duymamak için, yorganı kulaklarımıza bastırıyorduk.” (s.17).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, aile içi şiddetin çocuklar üzerinde bıraktığı etkiye dair mesaj verildiği görülmektedir.

“Babam okumamıştı. İşte sonuç ortadaydı. Bizler okusak, yüksek yüksekokulları bitirsek fena mı olurdu? Neden kendi yanlışlarını bize de uyguluyordu? Neden aynı hatalı yoldan yürümemizi istiyordu?” (s.17).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, babanın kendi yaşadığı hayata çocukları mahkûm etmesi ve çocukların bu duruma karşı hissettikleri duygular verilmiştir. Okumak isteyen çocukların okutulmaması ve çocukların çalışmak zorunda kalmaları, toplumsal eşitsizlik, aile bilinçsizliği gibi durumları ön plana çıkardığı görülmüştür.

“Bu defa bana döndü, “Ana oğul bir olmuş, bana kafamı tutuyorsunuz lan? Diye kolumdan tuttuğu gibi duvara fırlattı. Annemin ayaklarının dibine yığılı-verdim. Evden kaçmayı ilk kez o gün düşündüm.” (s.23).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, aile içi şiddetin çocukları sokaklara ittiği, çocukların kötü düşüncelere kapılmasına sebep olduğu, şiddetin çocukları ailelerinden uzaklaştırdığına dair mesaj verildiği görülmektedir.

“Anacığım, yokluk içinde de olsak, banyomuzu hiç ihmal etmezdi. Yeşil sabunla, başımızı defalarca yıkardı.” (s.39).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, annelerin her koşulda evlatlarının ihtiyacını karşıladığına dair mesaj verilmiştir.

“Sakın ha, o pis bezi cama süreyim deme!” diye bağıyor. Ardından da, Bıktık şu arsız çocuklardan, diye hırsla gaza basıp uzaklaşıyor.” (s.41).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, sokak çocuklarına karşı yapılan kötü muamelelerin özetlendiği görülmektedir.

“Onlar yemek yerken boynunu büküp “Çiklet alır mısınız?” diyeceksin. Mecbur kalacaklar almaya.

Neden mecbur kalsınlar ki?

Güzel güzel yemekleri yerken, bizim halimize üzülecekler.

Hem de kendilerini suçlu hissedecekler. Bastıracaklar parayı.

Pek anlamıyorum.

“Paraları var diye neden suçlu olsunlar ki?”

“Amma aptalsın be oğlum! En azından o güzel masanın yanından uzaklaşmamız için, seve seve verirler parayı...” (s.44-45).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, sokaklarda insanlara bir şeyler satmak zorunda kalan çocukların satış yapabilmek için düştükleri durumun anlatıldığı görülmüştür. İnsanların sokak çocuklarını başlarından savmak için yaptığı davranışlar çocuklar tarafından dile getirilmiştir.

“Zaten kayıp değil miyim ben? Bundan öte kaybolmak var mı? Sokak çocuğu olmayı seçerken, yalnızlığa ve kimsesizliğe de “evet” demedim mi?” (s.47).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, sokak çocuklarının hissettiği yalnızlık duygusuna dair mesaj verildiği anlaşılmaktadır.

“Neşeli insanlardır esmer vatandaşlar... Keman çalarlar, darbuka çalarlar, şarkı söylerler, göbek atarlar... Masalara yalnız gül değil, neşe de satarlar. (s.50).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, esmer vatandaş olan “Romanların” yaşam şekilleri ve pozitif duyularına dair mesaj verildiği anlaşılmaktadır.

“Çantayı alıp, ters yüz ediyor.

Aa, işte cüzdan burada!”

Aa, evet buradaymış...” diyor kadın.

Ah anne ah, diye söyleniyor kızı.

Kolumu mengene gibi sıkkan el çözülüyor. Kalabalık dağılıyor. Herkes kendi yoluna gidiyor. Sanki hiçbir şey olmamış gibi...

Ya ben? Kimse dönüp bana bakmıyor bile... Unutuluyorum.” (s.59).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, insanların sokak çocuklarını kolayca suçlu ilan ettiği görülmüştür. Sokak çocuklarının ise artık bu duruma alıştıkları görülmüştür. Sokak çocuklarının yaşadığı duygusal boşluğa yönelik mesaj verildiği görülmektedir.

“Kendi kendime verdiğim sözleri tutamadım.

Önce sigara; kimi zaman mezzit, bulamadıkça kefal, sonra bali ve tiner...

“Yine de iyi dayandın” diyor Yusuf.

Kaçınılmaz son!” (s.72).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, çocukların sokağa düştükten sonra kötü alışkanlıklara karşı koymalarının pek mümkün olmadığına dair mesaj verildiği görülmüştür.

“Bu insanlar manyak yahu! Anneler Günü, Babalar Günü... Ne ulan bunlar?

Anası olan, babası olan zaten her gün bayram ediyor. Olmayanları üzmetten başka ne işe yarıyor ha, söyle bana, ne işe yarıyor.” (s.73).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, özel günlerin annesi, babası olmayan çocukları incittiğine dair mesaj verildiği anlaşılmaktadır.

“Annemin hepimize, özellikle de ağabeylerime söyledikleri geliyor aklıma.

Aman yavrum, sigara içmeyin! O körpe ciğerleriniz kavrulur, küçücük kahr...” (s.75).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, erken yaşta sigaraya başlamanın çocuklara verdiği zarara dair anne üzerinden mesaj verildiği anlaşılmaktadır.

“Tamam diyor. Boğazımıza kadar batağa gömülüyoruz. Ama şunu, o aptal kafana sok: çamurun içinde bile çamur olmadan yaşanabilir!” (s.82).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde bir sokak çocuğunun başka bir sokak çocuğuna verdiği öğüt görülmektedir. Ne kadar kötü şartlarda olursak olalım, bu şartlarda bile iyi kalabileceğimizin mesajı verilmiştir.

“Sokak Çocuklarını Koruma Derneği” yazıyor kapıda (s.105).

“Sokak Çocuklarını Koruma Derneği” ifadesi ile sokak çocukları ile ilgilenen, onlar için bir şeyler yapmaya çalışan insanların olduğuna dair mesaj vermektedir.

“Daha on iki on üçünde böyle bir kitap okuyan bir çocuk, yirmi üçüne gelince, sokak çocukları için neler yapabileceğini bizlerden iyi bilecektir...” (s.128)

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, çocukların erken yaşta okudukları kitaplardan çok şey öğrendiğine dair mesaj verilmiştir.

“Unutmayın, sevgiler paylaşıldıkça büyürler.” (s.138).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, sevginin insan hayatındaki önemine dair mesaj verildiği anlaşılmaktadır.

“Kara bir bulut gibi,” diyor Meral abla. İçinde debelenir durursun. Hiç çıkmayacak gibi... Oysa her bulutun dışında, güneş vardır, ışık vardır. Önemli olan, çıkış yolunu bulabilmek...” (s.201).

Yukarıdaki ifade incelendiğinde, olumsuzluklar karşısında karamsarlığa kapılmamak ve umut etmek üzerine mesaj verildiği görülmüştür.)

Eserler incelendiği zaman iki eserde de sokak çocuklarının yaşam öykülerinin ele alındığı görülmüştür. Eserler sokak çocukları üzerinden insanlara seslenmekte ve sokak çocukları için yapılması gereken şeyler olduğunu anlatmaktadır. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde sokak çocukları sokaklarda hayatlarını sürdürürken kötü alışkanlıklar edinmeden, doğruluk çizgisi içerisinde yansıtılmıştır. Doğru sürdürülen bir hayat sonrası karşılaştıkları iftira sonucunda değişen hayatları gözler önüne serilmiştir. Bu çocuklar üzerinden insanlara umut etmek, doğruluktan yana olmak, ön yargılı olmamak, sabırlı olmak vs. gibi birçok iletiye yer verilmiştir. “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde ise aile hayatlarında sürekli dışlanan, dayak ve işkenceye maruz kalan küçük çocukların sokaklara düşme süreçleri ve edindikleri kötü alışkanlıklar anlatıl-

mıştır. Fakat kötü alışkanlık edinseler dahi iyi bir şeyler yapmaya çaba gösteren çocukların süreç sonunda yaşamlarının değişmesi ve diğer sokak çocuklarını kurtarmak için verdikleri mücadele işlenmiştir. Eserin mücadele, umut, iyilik, yardımlaşma, empati vs. birçok yönde iletilere yer verdiği görülmüştür. Her iki eserinde benzer iletilere yer verdiği ve çocukların hayata tutunma mücadelesinin anlatıldığı görülmüştür. Ayrıca eserlerin çocukların gelişimlerine katkı sağlayacak nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Metinlerde verilen iletiler aşağıda tablo şeklinde gösterilmiştir:

<i>KÖPRÜALTI ÇOCUKLARI</i>	<i>SOKAKLARDAN BİR ALİ</i>
Yardımseverlik, iyilik, güven, hoşgörü, sahiplenme, milli değerler, okula özlem, dürüstlük, doğruluk, adalet, eşitlik, güvensizlik, çocuklara karşı hoşgörü, önyargısız olmak, Türk polisinin özellikleri, nefesine hâkim olmak, vatanseverlik, eğitim hakkı, mücadele...	Anne sevgisi, özlem, aile kavramının önemi, kadın hakları, çocuk hakları, eşitlik, okula özlem, aile bilinci, çocuklara karşı muamelenin önemi, toplumsal eşitlik, sahiplenme, kötü alışkanlıkların etkisi ve zararı, umut, iyilik, güvensizlik, önyargılı olmamak,

5.3. Görsel İleti

Çocuklar görseller yardımı ile olay ve durumlar hakkında fikir edinerek, daha zengin bir hayal dünyasına sahip olurlar. Okurken, yazarken, konuşurken, dinlerken edinilen bilgiler görseller yardımıyla da edinilmektedir. Görseller bize sadece bilgi değil aynı zamanda bazı mesajlar da verirler. Baktığımız görselden olay ve durumlar hakkında olumlu ya da olumsuz bir ileti alırız. Örneğin sigaranın zararlarını anlatan bir görsel bize sigara ile ilgili birçok ileti verir. Dolayısıyla metinlerde kullanılan görseller verdikleri mesajlar itibarıyla önem arz etmektedir. Bu bölümde “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eser ile “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserlerde yer alan görseller ve görsellerin verdiği iletiler incelenmiştir. Bulgular görsellerin altına eklenmiştir.

5.3.1. “Köprüaltı Çocukları” Romanında Görsel İletiler

Huriye Öniz tarafından 1936 yılında yazılan “Köprüaltı Çocukları” adlı eser incelendiğinde eserde herhangi bir görsel ögeye rastlanmamıştır. Eserde görsel kullanılmaması eserin görsel ileti bakımından zayıf olduğunu göstermektedir. Çocukların dünyasında görseller büyük öneme sahiptir. Bu açıdan düşünüldüğünde bir eserin akılda kalıcılığında bir etki de görsellerdir. Eserde görsel olmaması görseller vasıtasıyla verilebilecek iletiler için eksiklik niteliğindedir.

5.3.2. “Sokaklardan Bir Ali” Romanında Görsel İletiler

Canan Tan tarafından 1997 yılında yazılan “Sokaklardan Bir Ali” adlı eser içerisinde görsel öğeler barındırmaktadır. Görseller incelendiğinde karakalem çalışması olduğu ve renk kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Görseller bir olayı, bir kişiyi, bir durumu anlatan türdendir. Yazar görsellerle kahramanların ruh hallerini yansıtmıştır. Eserdeki görseller metin ile uyumlu olarak verilmiştir. Eserde geçen bazı görseller ve yorumları aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 1 Sokaklardan Bir Ali Romanının Görsel Örneği

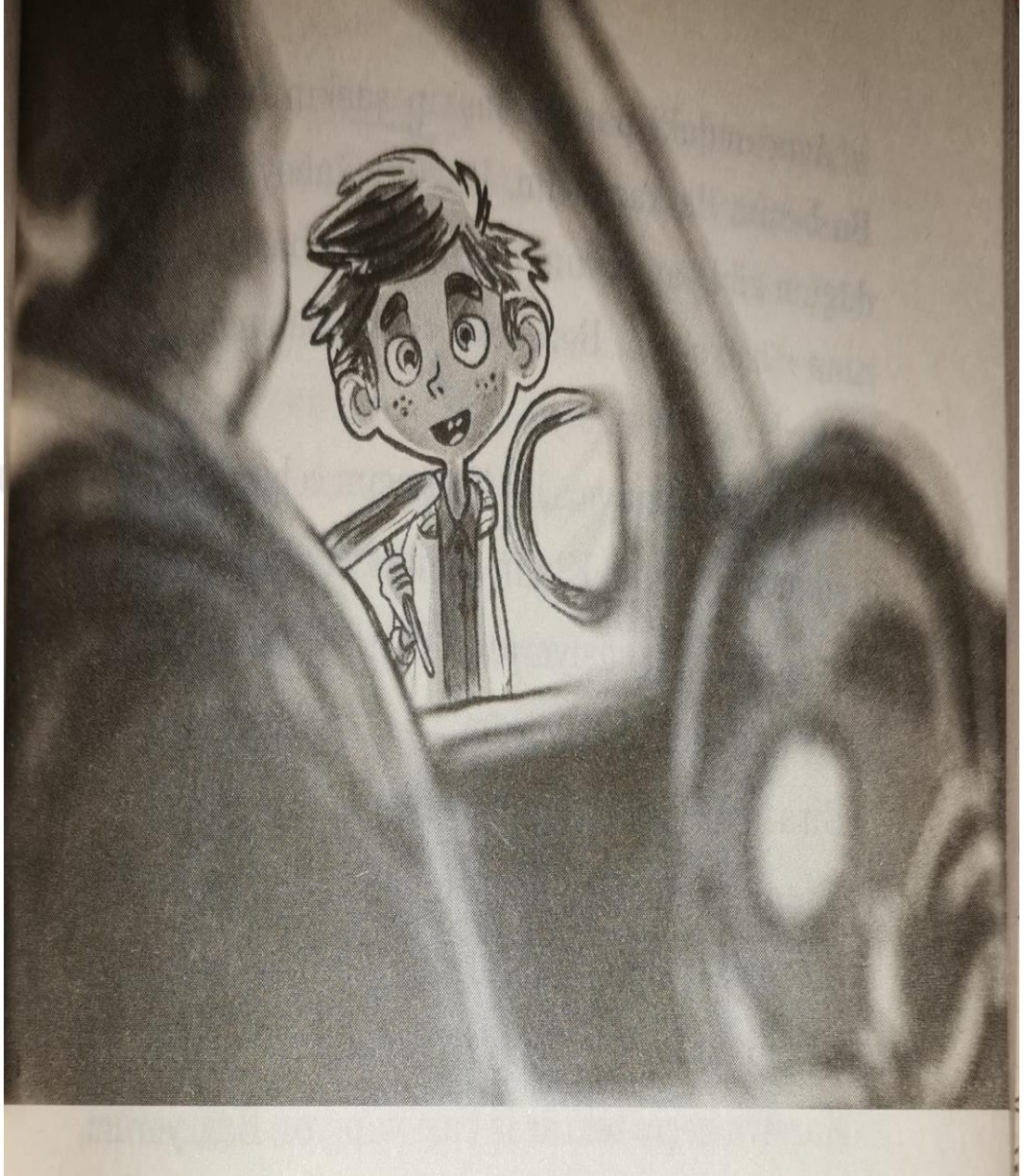
Kitabın ilk bölümünde verilen görselle mutsuz bir aile tablosu çizilmiştir. Sinirli bir baba, kucağında bebek umutsuz bir anne ve üzgün bir diğer çocuk. Görsel metni özetler niteliktedir. Ali adlı çocuğun aile hayatının özeti olan bu görsel çocuk üzerinde ailenin etkisine dair mesaj vermektedir.

Şekil 2 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği

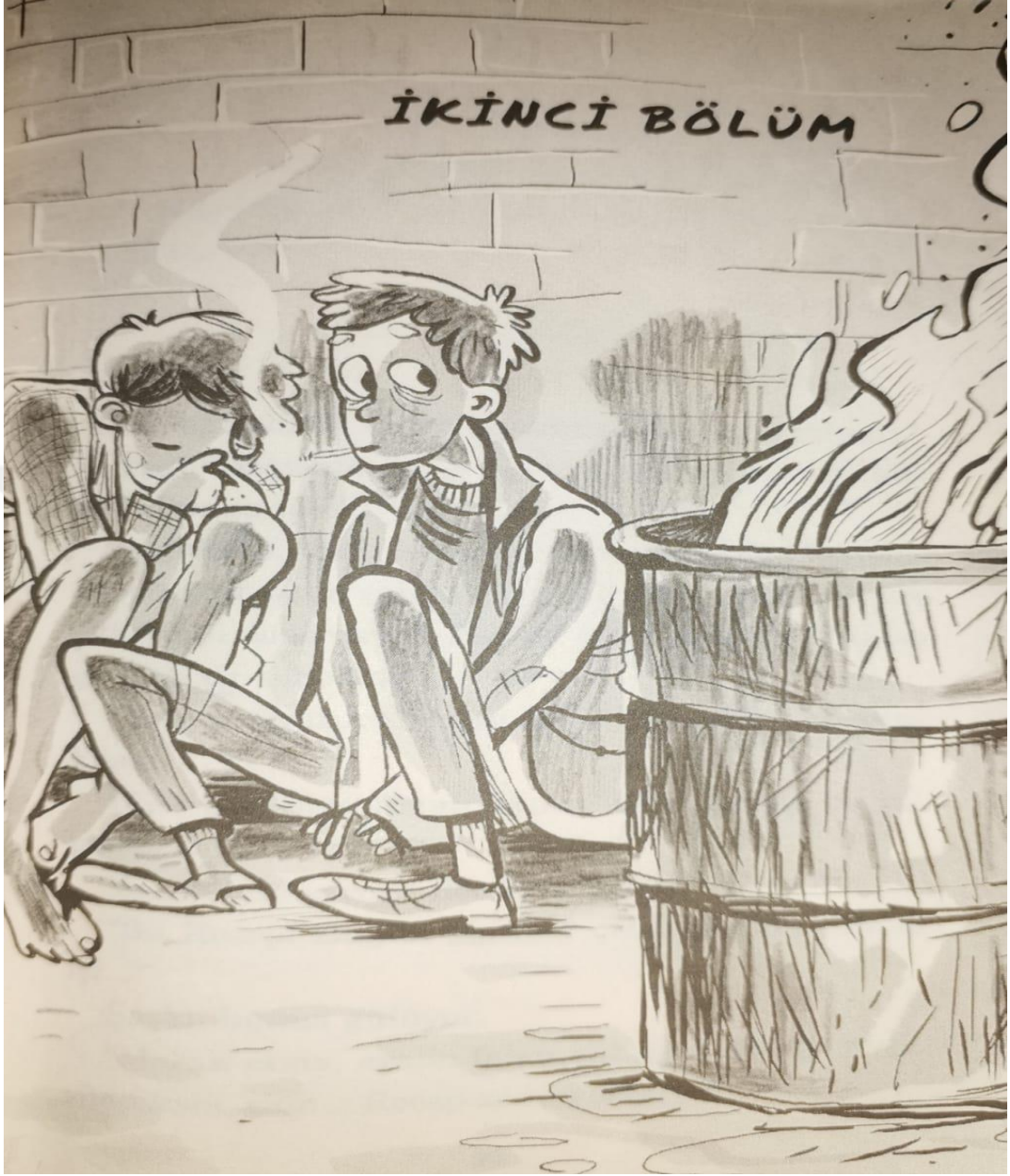
Yukarıdaki görsel incelendiğinde anne ve annesine korkuyla sığınan çocuk görülmektedir. Babanın eli ise daha büyük verilmiştir. Çocuğun şiddet korkusu ile annesine sığındığı anlaşılmaktadır. Görselin metin ile uyumlu olduğu ve Ali adlı çocuğun, babasının annesine uyguladığı şiddetten nasıl etkilendiği hakkında bilgilendirici olduğu anlaşılmaktadır. Görsel aile içi şiddetin çocuklarda korku ve farklı sorunlara sebep olacağına dair mesaj vermektedir.

Şekil 3 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği

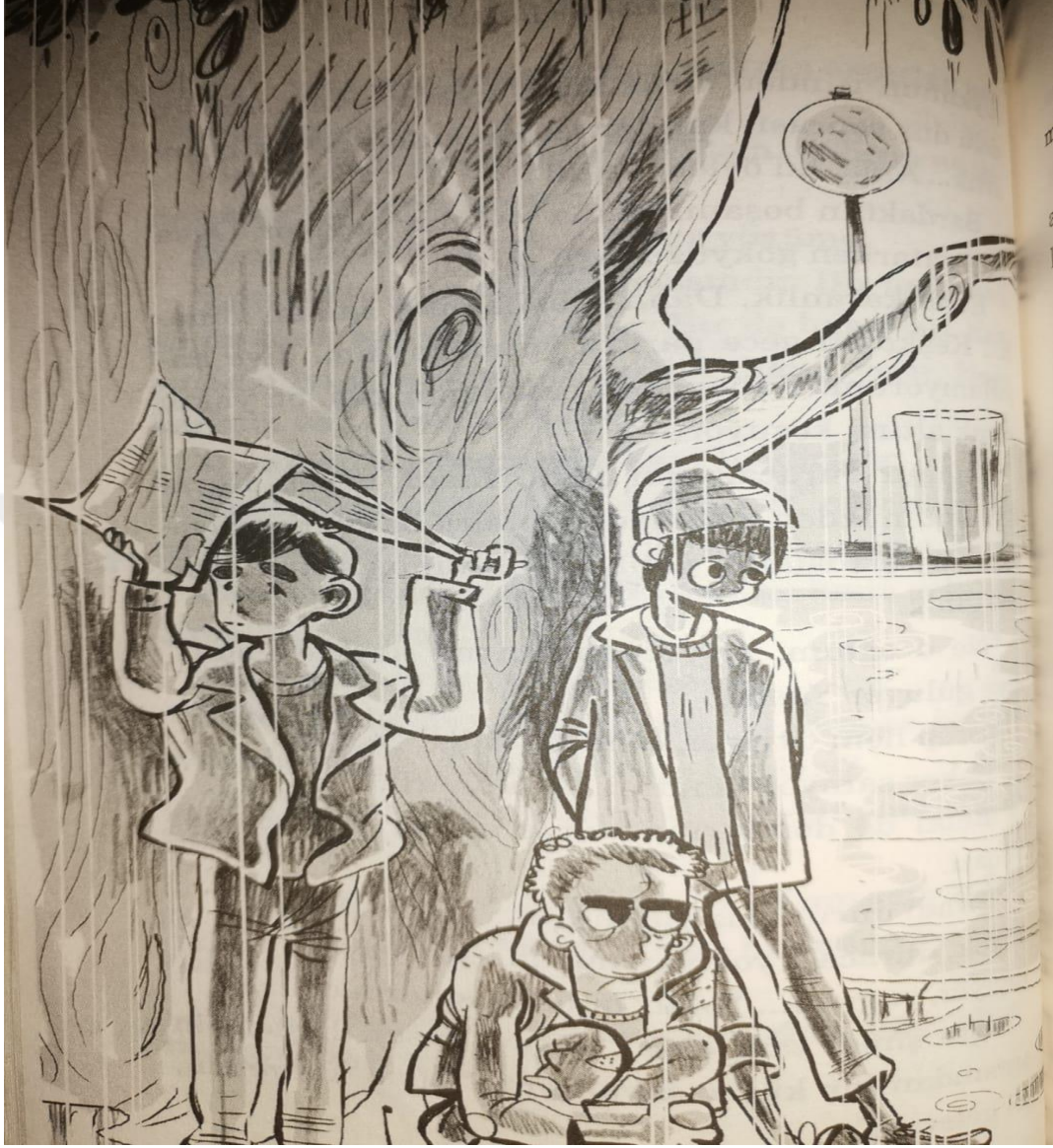
Yukarıdaki görsel incelendiğinde, cam silmek için caba harcayan bir çocuk görülmektedir. Zor şartlarına rağmen gülen bir çocuk görseli umut mesajı vermektedir.

Şekil 4 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği

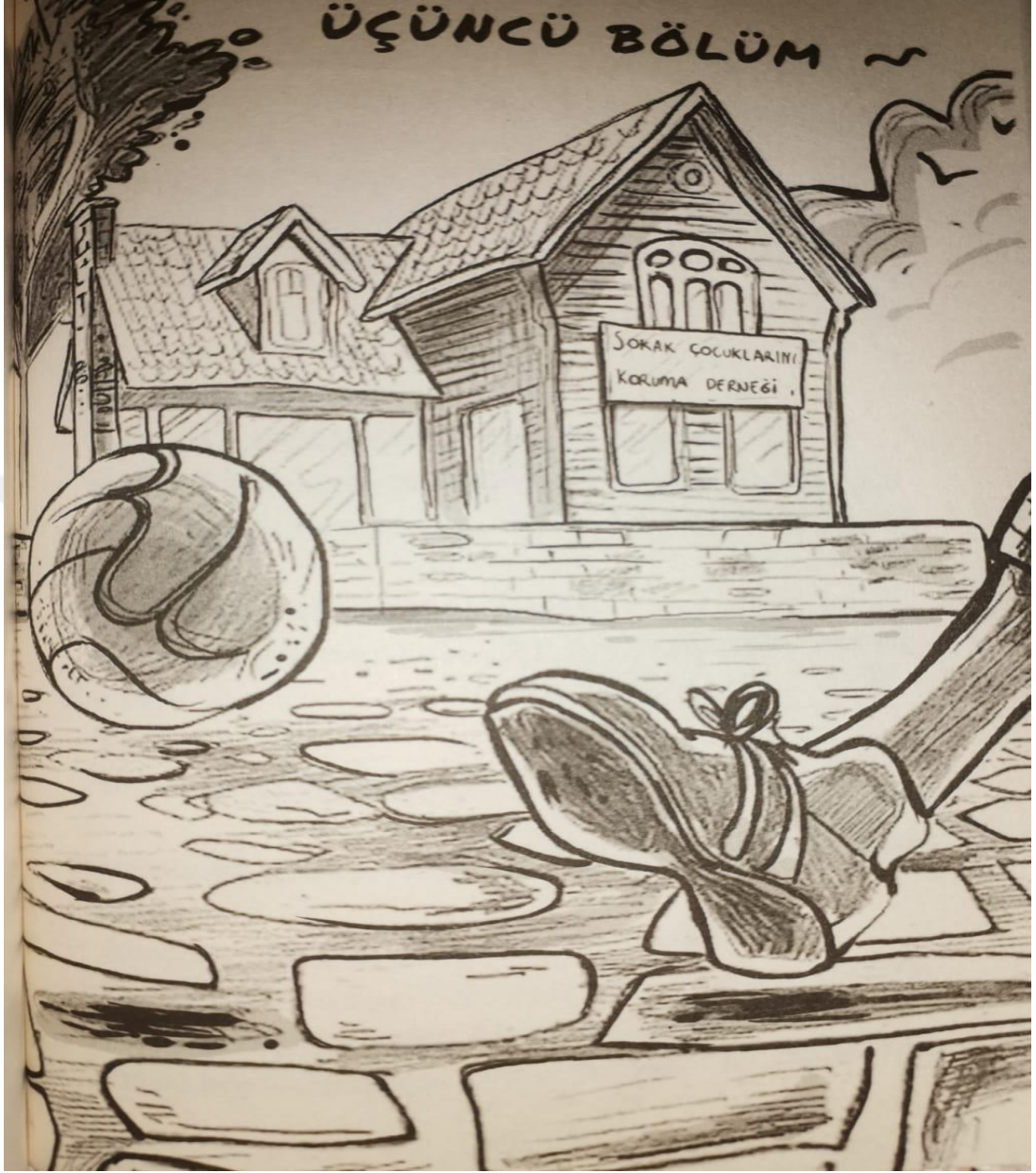
Yukarıdaki görsel incelendiğinde sokakta yaşayan çocukların yaşam şartları görülmektedir. Ateşin etrafında ısınmaya çalışan çocuklar sigara ve diğer bazı kötü alışkanlıklara sahiptir. Bu durumlar olumsuz örnekler oluşturmaktadır. Görsel metin ile uyum içerisindedir. Metinde sokakta yaşayan çocukların edindiği olumsuz alışkanlıklar görsel vasıtasıyla örneklendirilmiştir. Ayrıca görsel olumsuz hayat şartlarının olumsuz alışkanlıklara sebep olduğu mesajını vermektedir.

Şekil 5 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği

Yukarıdaki görsel incelendiğinde, yağmurdan ağaç ve gazete altına sığınarak korunmaya çalışan çocuklar görülmektedir. Görselde çocukların yüz ifadeleri içinde bulundukları ruh hallerini özetler niteliktedir. Umutsuzluk ve kimsesizlik, yaşayacak bir evleri olmayan çocukların yüzerine yansımıştır. Görsel eserde geçen sokak çocuklarının çaresizliğini göstermiştir.

Şekil 6 Sokaklardan Bir Ali Adlı Eserde Kullanılan Görsel Örneği

Yukarıdaki görsel incelendiğinde, sokak çocukları için kurulan dernek binası görülmektedir. Ayrıca önünde top oynayan bir çocuğun ayağı resmedilmiştir. Görsel sokak çocukları için bir umudun olduğunu göstermektedir. Sokak çocukları için çabalayan birilerinin olduğu ve bu sayede bu çocuklarında çocuk olabileceğine dair mesaj verilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

6.1. Tartışma ve Sonuç

Ülkemizde eserlerin söz varlığı üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Eserlerin söz varlığı öğeleri bakımından zengin olması öğrencilerin söz varlığı üzerinde etkili olacağı görüşünü ortaya çıkarmıştır. Türkben (2012), “Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı” adlı yüksek lisans çalışmasında Ömer Seyfettin’in hikâyelerini söz varlığı bakımından incelemiş ve hikâyelerin dilimize birçok kelime kazandırdığının ve eserlerin söz varlığı bakımından zengin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucunda 10 atasözü ve 46 deyimın Atasözü ve Deyimler Sözlüğünde yer almadığı, böylece Türkçeye yeni sözcükler kazandırdığı görülmüştür. “1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı” adlı doktora çalışmasında Yıldırım Bilgen (2017), şiir kitaplarının 1-8.sınıf öğrencilerinin söz varlıklarını geliştirmede etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eserde 1640 farklı deyme ve 18 farklı atasözüne yer verildiği görülmüştür. Haydarlar (2015) İhsan Oktay Anar’ın “Amat Romanı Üzerine Söz Varlığı İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinde romandaki söz varlığı öğeleri üzerine araştırma yaparken dilimizde kullanılmayan 176 adet deyme rastlamıştır. “Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı” adlı araştırmasında Yavuz Bahadıroğlu’nun yirmi iki çocuk hikâyesi ele alınarak değerler ve söz varlığı bakımından incelenmiştir. Araştırmada yer alan söz varlığı öğeleri sayısal olarak verilmemiş yalnız cümle örnekleri şeklinde verilmiştir. Verilen çalışma örnekleri incelediğinde çalışmaların dilimize yeni kelimeler kazandırdığı ve söz varlığının çocukların gelişimine destek olabilecek ölçüde yeterli olduğu görülmüştür. Çalışmamızın sonuçları ile karşılaştırıldığında ise çalışmaların benzer özellikler taşıdığı ve bütün çalışmalarda söz varlığı öğelerinin yeterli olmasının önemine değinildiği görülmüştür.

“*Köprüaltı Çocukları*” ile “*Sokaklardan bir Ali*” adlı eserlerin öğrencilerin yaş seviyelerine uygun olduğu, herkesin anlayacağı bir dil kullanıldığı, söz varlığı bakımından zengin olduğu, toplumsal sorunların ele alındığı ve öğrencilerin söz varlığı gelişimlerine yardım edeceği tespit edilmiştir.

Söz konusu her iki eserin temel söz varlığı bakımından zengin olduğu görülmüştür. “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 305 temel söz ögesine yer verilirken, “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 299 tane temel söz varlığı ögesine yer verilmiştir. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde bazı eşya kavramlarında yöresel sözcüklere yer verildiği ve eserde geçen bazı kelimelerin günümüzde çok fazla tercih edilmediği görülmüştür (Kerevet, pösteki, dağarcık, motor, ruba, bakraç vb.). “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde ise böyle bir duruma rastlanmamıştır. Temel söz varlığı unsurları dilimizin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bakıldığı zaman eserlerin sayfa sayıları az olmasına rağmen temel söz varlığına önemli ölçüde yer verildiği görülmüştür. Öğrenciler temel söz varlığı vasıtasıyla günlük hayatın büyük bir bölümünü öğrenmiş olurlar. Bu bakımdan eserlerin temel söz varlığını geliştirebilecek ölçüde ögeye yer verdiği görülmüştür.

Atasözleri kültür aktarımını sağlayan, toplumun yaşam biçimi, düşünce yapısı, giyim kuşamı vs. hakkında bilgi veren öğüt niteliğinde sözlerdir. Her iki eserde de atasözüne rastlanmamıştır. Atasözüne yer verilmemesi eserlerin atasözü öğreticiliğinde nitelikli olmadığını göstermiştir.

Deyimler toplumun düşünüş biçiminin önemini gösteren dil ögesi olarak ortaya çıkmış, dilimizin önemli bir söz varlığı ögesidir. Özellikle son dönemlerde deyimler vasıtasıyla okuma becerisinin gelişmesi, yaratıcılık, tahmin etme becerilerinin gelişimi için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Dil öğretim çalışmalarında amaç ve kazanımlarda da yerini bulmuş olan deyimler öğrencilerin söz varlıklarının gelişiminde önemli bir yere sahiptir. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 77 deyme yer verilirken, 94 tekrara, “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 53 deyme ve 66 tekrara yer verildiği görülmüştür. Eserlerin deyim bakımından zengin olduğu ve tekrar sıklığının yeterli olduğu görülmüştür. Deyimlerin metin içerisinde uygun yerlerde kullanıldığı, bazen gerçek bazen mecaz bildirdiği görülmüştür. Eserler deyimlerin öğrencilere kazandırılmasında kullanılabilecek niteliktedir.

Cümledeki anlamı pekiştirmek ve anlatımı daha çekici hale getirmek amacıyla kelimelerin yan yana getirilmesiyle oluşturulan ikilemelere eserlerde yeterli ölçüde yer verildiği görülmüştür. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 44 ikilemeye yer verilirken, *Sokaklardan Bir Ali* adlı eserde ise 92 ikilemeye yer verilmiştir. “*Köprü-*

altı Çocukları” adlı eserde ikileme sayısı daha azdır fakat sayfa sayısı dikkate alındığında eserde ikileme sayısının yeterli olduğu görülmüştür. İkilemeler dilimizin güzelliğini öğrencilere aktarmada yardımcı olan söz varlığı ögesidir. Eserler ikilemelerin öğretiminde öğrencilere yardımcı olabilecek niteliğe sahiptir.

Günlük yaşantı sırasında söylenmesi adet halini almış olan ifadelere kalıp söz denilmektedir. Kalıp sözler dilimizde de sık sık kullanılmaktadır. Kalıp sözler çocukların toplumun hangi durumda nasıl davrandığını, ne düşündüğünü bilmesine yardımcı olan ifadelerdir. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 9 kalıp söze, “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 14 kalıp söze yer verilmiştir. Kullanılan kalıp sözlerin günlük hayatta sıkça kullandığımız kalıp sözler olduğu görülmüştür. Eserlerde çok fazla kalıp söze yer verilmemiştir fakat kullanılan kalıp sözlerin sıkça kullanılan kalıp sözler olması bakımından eserler çocukların söz varlığına katkıda bulunabilecek niteliktedir

Terimler bir uzmanlık alanına ait olan kavramlardır. Eserlerde birçok alana ait terime yer verildiği görülmüştür. “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde 32 terime ve 208 tekrara yer verilirken, “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde 49 terime 289 tekrara yer verilmiştir. Eserlerdeki terim ve tekrar sayısının çocukların kelime hazinelerini geliştirecek ölçüde olduğu söylenebilir.

Eserler ileti bakımından incelenmiş ve eserlerde birçok ortak ileti ve toplumsal mesaj verilmiştir. İki eserde sokak çocuklarının sokaklarda yaşadığı hayatı ve mücadeleyi anlatmıştır. Eserler sokak çocuklarına yapılan haksız muamelelere dikkat çekerken, çocuklar üzerinden kötü alışkanlıkların verdiği zarara da değinmiştir. Aile hayatının çocuklar üzerinde etkisi, çocukların yaşadıkları psikolojik süreçler, çocukların fakirlik ve ilgisizlik yüzünden okula duydukları özlem, onlara yapılan yanlışlara karşı doğruluğun peşinden gitmeleri anlatılmıştır. İki eserinde sokak çocukları üzerinden insanlığa önemli mesajlar verdiği görülmüştür. Bu bakımdan eserlerin ileti bakımından zengin olduğu ve öğrencilere birçok alanda katkı sağlayacak nitelik taşıdıkları söylenebilir.

Eserler görsel okuma bakımından incenmiş ve “*Köprüaltı Çocukları*” adlı eserde görsel bir öğeye rastlanmamıştır. Görsel öğeler çocuklara birçok alanda katkı sağlar. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda eserin görsel nitelik bakımından zayıf olduğunu göstermiştir. “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserde ise görseller metin ile

uyumlu bir şekilde verilmiştir. Görsellerin birçok duygu durumunu ve iletiyi barındırdığı anlaşılmaktadır. Eserdeki görsellerde birtakım kötü alışkanlıklar gösterilmiştir. Fakat toplumsal bir gerçek olan kötü alışkanlıklar eserde bırakılması gereken maddeler olarak nitelendirilmiştir. Bu açıdan olumlu ileti olarak düşünülebilir. Çocuk resimler vasıtasıyla metin ile bağ kurarak olay ve durumlara farklı bir yaklaşım sergilemeyi, iyi ve kötüyü ayırt edebilmeyi vb. birçok duyuşsal niteliği kazanabilir. Bu açıdan metinlerin görsel bakımdan uyumlu ve zengin olması önem taşımaktadır.

Bu çalışmada “*Köprüaltı Çocukları*” ve “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserler söz varlığı ve iletiler bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda her iki eserde de söz varlığı öğelerinin yeterli düzeyde olduğu ve eserlerin eğitsel alanda birçok ileti verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

Yapılan bu çalışmada “Huriye Öñiz’in “*Köprüaltı Çocukları*” ile Canan Tan’ın “*Sokaklardan Bir Ali*” adlı eserlerinde geçen çocuk edebiyatı öğeleri çocukların gelişimine katkıda bulunabilir ve onların bireysel ve sosyal gelişimini destekleyebilir. Çocuk edebiyatı eserlerinin söz varlığının ve iletilerinin belirlenmesi çocukların dünyalarının gelişmesine ve Türkçenin özelliklerinin ortaya çıkmasına katkı sağlayabilir.

Eserler incelendiğinde söz varlığı öğelerine yeterli ölçüde yer verildiği ve eserlerin ileti bakımından zengin olduğu anlaşılmaktadır. Eserlerin temel söz varlığı bakımından oldukça zengin olduğu, deyim, terim ve ikileme bakımından da yeterli olduğu söylenebilir. Bu bakımdan eserler çocukların dil gelişimini desteklemek amacıyla kaynak olarak kullanılabilir.

Eserler toplumsal dayanışma üzerine önemli mesajlar vermiştir. Sokak çocuklarının kendi kaderlerine terk edilmemesi için topluma düşen sorumluluk her iki eserde de belirtilmiştir. Çocukların bireycilikten, toplumsallığa evrilmesi amacıyla eserler Türkçe ders kitaplarında kısaltılmış metin olarak verilebilir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alan söz varlığının ve iletilerin incelenmesi Türkçe kitaplarında yer alan okuma ve dinleme metinlerinin içerik özelliklerinin tespiti için kıstas olarak kullanılabilir.

Huriye Öñiz'in "*Köprüaltı Çocukları*" adlı eseri ile Canan Tan'ın "*Sokaklardan Bir Ali*" adlı eseri çocukların yaş seviyesine uygun olan eserlerdir. Toplum içerisinde birlik, dayanışma, yardımlaşma ve kötü alışkanlıkların insanı ne hale getirdiğı üzerine birçok değere ver verilmiştir. Bu bakımdan eserler ortaokul öğrencileri ve üst seviyeler için önerilen kitap listelerine dâhil edilebilir.

Karşılaştırmalı olarak yapılan bu çalışma öğrenciler için sınav sorusu hazırlayan uzmanlara, araştırma yapan kişi ve kurumlara öneri niteliğinde yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Akar, Y. (1994). “*Deyimlerde Güçlü ve Etkin Anlatım.*” Dil Dergisi. S. 18, s. 32-36.
- Akdemir, B.(2019). Salih Zengin’in Çocuk Hikâyelerindeki Söz Varlığının Türkçe Eğitimi’ne Katkısı. Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Aksan D. (2004). *Türkçenin Sözcük Varlığı*, 3. Baskı. Ankara, Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (1982). *Her yönüyle dil*. Ankara: TDK.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı, Türk Dilinin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler, Saptamalar*; Engin Yayınevi; Ankara.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Sözcük Varlığı*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2006)/B, *Türkçenin Söz Varlığı*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 3.cilt, TDK Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2013). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Yayınevi, Ankara.
- Aksoy, Ö. A. (2004a). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınları
- Aksoy, Ö. (1994). *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü 2*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Alagöz, F. C. (2012) Cahit Uçuk’un Masal Kitaplarında Temel Değerlerin Türkçe Eğitime Katkısı. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Haziran,
- Apaydın, N. (2010). 6.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, M. (2004). *Argo Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

- Aşılioğlu, B. (1993). Ortaokullarda Türkçe Öğretimi, Doktor Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydemir, S. (2010). Çocuk Edebiyatı Yazarı Olarak Mavisel Yener'in Eserleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ayyıldız, M. (2005). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Akçağ Basın Yayım Pazarlama, Ankara.
- Bilgen, Dilek Y. (2017). 1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Civaroğlu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı*, Esin Yayınevi, İstanbul.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage.
- Çeçen, A. (2002). İlköğretim Öğrencilerinde Kelime Hazinesinin Geliştirilmesi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya
- Demir, C. (2010). Türkçe Eğitim-Öğretim Programları ve Kişisel Söz Varlığı, Milli Eğitim Dergisi, sayı.210 s.141-161
- Demirel, Ş. (Editör). (2011). *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*. Demirel, Ş. (Editör). (2. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Duroğlu, S. (2007). Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, A. (2012). *Eğitimde Etkili İletişim*, Ankara: Anı Yayıncılık
- Erkul, B. A.(2008): İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Olaya Dayalı Metinlerin Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirmedeki Etkisi: Yüksek Lisan Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Esen, Ş. (2016): Memduh Şevket Esendal'ın Hikayelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi: Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Gökdayı, H. (2008). “*Türkçede Kalıp Sözler*”, Bilig, Sayı 44: 89-110.

- Gül, F., Sosyal, B., (2009). “Dil ve Düşünce İlişkisi Üzerine”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13, sh.65-76
- Güleryüz, H. (2002): *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*: Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 2. baskı.
- Gündoğdu, A. E. (2012). *Türk Çocuk Yazınında Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Güneş, a.g.e., s.221.
- Hatiboğlu, V. (1982). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF.
- Hatiboğlu, V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF.
- Haydarlar, G. Ş. (2015). İhsan Oktay Anar’ın Amat Romanı Üzerine Söz Varlığı İncelemesi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kaplan, M. (1972). *Kompozisyon*, Hisar, S. 101.
- Karadağ, Ö. (2013). *Kelime Öğretimi*. İstanbul: Kriter Yayıncılık.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Kavramlar İlkeler Yöntemler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Katı, Y. (2015) Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Kaya, Doğan. (2010). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay. Ankara.
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Tek Ağaç Eylül Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay. Ankara.
- Nas, R. (2004). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Oğuzkan, A., Ferhan, F. (1989). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara

- Oğuzkan, A. Ferhan. (2001). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. Anı Yayıncılık (7.Baskı).
- Özbay, M. Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1). 30-45.
- Özdemir, E. (2002): *Eleştirel Okuma*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. (1996), *Yazılı ve Sözlü Anlatım Sanatı* , Remzi Kitapevi
- Özden, M. (2012). Türkçe Eğitimde Metinler ve Metinlerin İletisi, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 193.
- Özkan, M & Sevinçli, V. (2009). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Postmann, Neil: *Das Verschwinden der Kindheit*, Fischer Verlag, Frankfurt am Main 1983
- Püsküllüoğlu, .A. (1995) *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş.
- Sakaoğlu S., Alptekin, B. (2006). *Türk Halk Edebiyatı Ders Notları*, Konya.
- Sarikaya, B. (2013). Sevgi Soysal'ın Öykülerinin II. Kademe Öğrencilerinin Türkçe Eğitimine Katkısı Açısından Değerlendirilmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Van.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. (5. Basım). İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Şimşek, T. (2011). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şimşek, T. (2014) *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* (1. Baskı) Ankara: Grafiker Yayınları
- Şimşek, T. (2014), “Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz”, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı, *Türk Dili Dergisi*, Aralık 2014, Sayı: 756
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tanyeri, Y. (2012). Türkmen Türkçesi ile Divanü Lûgat- İt Türk'ün Söz Varlığı Açısından Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

- TDK (2005), *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları (Tübar)*. Niğde.
- Toklu, O. (1995). Türkçe ve Almancada Kalıp Sözcükler. *Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi*. 2, 118-119
- Tosunoğlu, Mesiha. (2010), “Farklı Yazı Stillerinin Okuduğunu Anlama Sürecine Etkisi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27. Sayı, Niğde.
- Türk Dil Kurumu (1988), *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Türkben, T. (2012). Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı. Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat.
- Ungan, S. (2007). Yazma Becerisinin Geliştirilmesi ve Önemi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (23), 461-472.
- Uyar, Özge B. (2012). 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Bilgilendirici Metinlerin Öğrencilerin Söz Varlığına Katkısı, Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Üçok, Necip, *Genel Dilbilim (Lengüistik)*, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1947.
- Ünlü, M. (2006). *Türk Dili*. Ankara: İmaj yayınevi.
- Vardar, B., (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul.
- Yalçın, S., Şengül, M., (2007). Dilin İletişim Sistem İçerisindeki Yeri ve Önemi. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2, 749-769.
- Yıldırım Bilgen, D. & Nurlu M. (2017). Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Temel Söz Varlığına İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 12/4, p. 585-602 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11322> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY.

Yıldırım Bilgen, D. (2017). 1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı. Doktora tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma* (6.Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

İTERNET KAYNAKLARI

<https://www.bilgiustam.com/canan-tan kimdir/>, Erişim Tarihi: 01.06.2021

<https://www.idefix.com/kataloglar /Yazar-Roportajlari-Canan-Tan/50597.>

Erişim Tarihi:01.06.2021

<https://www.kitapyurdu.com/kitap/sokaklardan-bir-ali/387367.html>.

Erişim Tarihi: 01.06.2021

www.tdk.gov.tr, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi:01.06.2021